

2000'li yıllarda Sosyal Güvenlik Sistemleri

T Ü S E S

Y A Y I N L A R I

2000'Lİ YILLARDA
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

TÜSES YAYINLARI 2002/2

2000'Lİ YILLARDA
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

Konuşmacılar:

Bernd Baron von Maydell
Kemal Kılıçdaroğlu
Tülay Arın
Bülent Pirler
Özcan Kesgeç

Yayına Hazırlayan:

Prof.Dr. Meryem Koray

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince (Türkiye Sosyal Ekonomik Si-
yasal Araştırmalar Vakfı) TÜSES'e aittir.

1. Baskı: Mayıs 2002 / ISBN 975-96770-3-2

Kapak Tasarımı: BÜKE Yayıncılık

Baskı: MAS Matbaası

Adres: Meşrutiyet Caddesi, Çavuşoğlu İş Merkezi No. 131 K.5 D.21
Tepebaşı/İstanbul

Telefon: (212) 251 18 35

Faks: (212) 249 87 46

E-mail: info@tuses.org

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Açılış Konuşması	9
Burhan ŞENATALAR	
Değişen Koşullarda Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Yeni Sistem Arayışları	15
Bernd Baron von MAYDELL	
Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Sorunlar, Aksaklıklar ve Yanlılıklar Yumağı	31
Kemal KILIÇDAROĞLU	
SORU/CEVAP BÖLÜMÜ	39
Sosyal Sigorta Değil, Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Riskler, Sosyal Haklar ve Sosyal Güvenceler	67
Tülay ARIN	
Değişen Dünya Koşullarında Sosyal Güvenlik Sisteminin İyileştirilmesi İhtiyacı	79
Bülent PİRLER	
Siyasal İktidarların Kıskacından Kurtulamayan Sosyal Güvenlik	87
Özcan KESGEÇ	
SORU/CEVAP BÖLÜMÜ	95

SUNUŞ

Küresel rekabetin yoğunlaşması ve yaşlanması gelişmiş ülkelerin tümünde sosyal güvenlik sistemleri üzerinde bir baskı yaratıyor. Bu baskı geniş tartışmalara yol açıyor. Neo liberal bakış açısı sosyal güvenlik sistemlerinde özelleştirmeyi savunuyor. Özelleştirmenin yaratacağı sakıncaları önemseyen görüş ise sosyal güvenlik sistemlerinin dayanışmacı ve sosyal adaletçi özünü koruyarak atılabilecek rasyonalizasyon adımlarını arıyor, tartışıyor. Türkiye'deki tartışma gelişmiş Batı ülkelerinden farklı. Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi tüm nüfusu kapsamadığı gibi verdiği hizmetlerde de önemli yetersizlik sergiliyor. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin tartışılması, sistemin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi amacıyla kapsamlı araştırmaların yapılması sosyal demokrasi açısından büyük önem taşıyor.

TÜSES 2001 içinde Friedrich Ebert Vakfı'nın da desteğiyle düzenlendiği sosyal güvenlik konferansının metinlerini daha geniş bir kitleye ulaştırmayı yararlı buldu ve elinizdeki bu kitap ortaya çıktı. Bu kitapta gelişmiş ülkelerde yaşanan sorunlar ile Türkiye'deki sorunlar birlikte ele alınıyor, ayrıca sorunlara bilim insanları yanında iş çevreleri ile işçi sendikalarının bakış açıları yansıtılıyor. TÜSES, Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesi ile ilgili araştırmalara katkıda bulunma çabasını önümüzdeki dönemde de sürdürecektir.

TÜSES
Yönetim Kurulu

I. OTURUM

2000'li Yıllarda Sosyal Güvenlik Sistemi

Burhan ŞENATALAR

Bugünkü toplantıda sosyal güvenlik alanında 21. yüzyıl başında karşılaşılan sorunları ve yeni çözüm önerilerini ele almak istiyoruz. Sosyal güvenlik sorunu, Türkiye'de şu anda çok güncel bir sorun olarak görülmeyebilir. Şu anda güncel tartışmalar arasında ön planda gelen bir konu değil. Ancak, Türkiye'nin çok temel sorunlarından birisi olduğu da kuşkusuz. Sadece teknik açıdan değil, aynı zamanda politik açıdan da çok temel bir sorun.

Dünya genelinde de son yıllarda sosyal güvenlik sistemleri büyük bir tartışma konusu. Bugün değerli konuşmacıların daha ayrıntılı olarak ele alacakları gibi, sosyal güvenlik sistemleri birçok açıdan sıkıntı ve yenilenme ihtiyacı içinde. Buna yol açan nedenlerin bir bölümü küreselleşme ile ilgili, uluslararası gelişmelerle ilgili. Küreselleşme, sadece ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda politik ve ideolojik vecheleri olan bir süreç. Dolayısıyla, kendi başına işleyen akan bir süreç değil, bir ölçüde yönlendirilen, biçimlendirilen bir süreç. Bugüne kadarki yönlendirilişi ve biçimlendirilişi daha çok uluslararası büyük sermaye ve gelişmiş kapitalist ülkeler lehine olmuş durumda. Bu süreç kuşkusuz uluslararası rekabeti artırdığı için sosyal devlet üzerinde ve özellikle sosyal güvenlik sistemleri üzerinde, işçi hakları üzerinde, sosyal haklar üzerinde büyük bir baskı

yaratıyor. Yaratmaması kaçınılmaz. Yaratıyor. Fakat, sonuçlarına katlanmak kaçınılmaz mı? Herhalde kaçınılmaz olmamalı.

Kaçınılmaz olmamalı, ama bu eski sistemlerin aynen muhafaza edilmesiyle de sürdürülebilecek bir tablo değil. Bir yenilenme zorunluluğu var. Sosyal güvenlik sistemleri ve sosyal devlet üzerine sadece küreselleşmenin getirdiği baskı yok; aynı zamanda Doğu Bloku'nun çökmüş olmasının ve dünya genelinde ideolojik açıdan yeni bir kuvvetli rüzgarın esiyor olmasının, yeni liberal rüzgarların da ciddi bir etkisi var. Bir zihniyet değişikliği döneminden geçiyor 20 yıldır dünya. Ve dolayısıyla piyasa mekanizması 20 yıl öncesine göre bugün çok daha kuvvetle benimseniyor. Adeta fetişleştiriliyor. TÜSES, Türkiye'de çok güncel gözükmemesine rağmen, bu temel sorunun ele alınmasını, bir toplantıda değil, birçok toplantıda ve birçok platformda ele alınmasını gerekli görüyor. Bunu Türkiye açısından gerekli gördüğü gibi Türkiye'deki sol hareket açısından da gerekli görüyor.

Türkiye'de güncel bir konu değil dedim; güncel konu istikrar paketi ve bu istikrar paketi ile ilgili olarak son derece katı sınırlar içinde kalma iddiası. Ama Türkiye'de bugün ayrıntılı bir şekilde konuşulacağı gibi, belli sektörlerde, kaçak çalışma, sigortasızlık korkunç boyutlarda; 21. yüzyıl'a değil, 20. yüzyıl'a ayıp kaçacak derecede yüksek boyutlarda. Bunun bir sonucu olarak da aktif-pasif sigortalı oranı sürekli biçimde düşüş göstermiş, çok olumsuz bir düzeyde. Benzer şekilde bağımlı nüfus oranı sürekli artış göstermiş, bugün de gerçekten sağlıklı bir noktada. Ama bunlar olayın teknik yönleri. Bizim TÜSES olarak daha önemli gördüğümüz olayın politik ve ideolojik yönü. Teknik yönü çok önemlidir ve tartışılmalıdır; ideolojik ve politik yönü bizce daha önemlidir. Türkiye'de son bir iki yıl içinde zaman zaman sosyal güvenlik sorunlarının güncelleştiği dönemler oldu. Sosyal güvenlikle ilgili bazı önlemler alındığı da doğrudur. Ama sosyal güvenlik sorunları tartışıldığı ve güncelleştiği zaman da şöyle bir bağlam içinde tartışıldı. Sosyal güven-

liğe sürekli bir kara delik olarak bakıldı. Sanki ana meselesi finansmanmış gibi bakıldı; bu finansal denge nasıl sağlanır, o tartışıldı. Bu finansal dengenin sağlanması çok önemlidir, zorunludur; ama finansal dengenin sağlanması bir anlamda sizin sistemin belli değişkenleri ile oynamanıza bağlıdır. Bir finansal denge sağlamaya sonuçta muktedir olabilirsiniz; ancak ana tartışma konusu arka planda kalır. Ana tartışma konusu toplumun çok ciddi bir bölümü sigortasız çalışıyorsa, çok ciddi bir bölümü sigorta kapsamında olduğu halde çok yetersiz hizmet alıyorsa veya hizmet alamıyorsa, ana tartışma konusu bu olmalıydı.

21. yüzyıl başında Türkiye ekonomisi o kadar zayıf ekonomi mi ki, doğru dürüst bir sosyal güvenlik sistemi kuramıyor, doğru dürüst bir sosyal güvenlik paketi getiremiyor. Bu tartışmayı yapamadık. Bu tartışmayı yapamayışımızın son 20 yıldır egemen olan yeni liberal dalga ile, zihniyet iklimi ile çok ciddi bir ilgisi var. Yani şu tartışmayı özüne kadar götürseydik, bu tartışmanın özünün aslında piyasa ilişkilerinde olduğunu görürdük. Piyasa mekanizması, yani ekonominin işleyişi her türlü sosyal ve politik alana egemen olacak mı, yoksa toplumun iradesi demokratik mekanizmalar, siyasi mekanizmalar ekonominin işleyişini yönlendirecek mi? Siyaset mi piyasaya egemen olacak, piyasa mı siyasete egemen olacak? Başka bir ifadeyle demokratik kanalların işleyişi ve toplum mu ekonomiyi yönlendirecek, ekonominin işleyişi mi siyaseti ve dolayısıyla toplumsal hakları yönlendirecek?

Dünyanın birçok ülkesinde bu çelişki yaşanmakta. Batı toplumlarında çok uzun bir mücadele geleneğinden gelindiği için, kapitalizmin ileri bir mücadele aşamasında bulunduğu için, yaşanan mücadele ortaya çıkmış sosyal güvenlik sistemlerinin ve sosyal devletin korunması mücadelesi oluyor. Orada da bazı ciddi revizyonlar yapılıyor. Bu revizyonların bazıları geri adım, bazıları değil. Ama herşeye rağmen sosyal devletin korunması yönünde çok ciddi bir mücadele var. Bugün Alman konuşmacı-

mızdan özellikle ayrıntılı bilgi alacağımızı umuyorum.

Türkiye ile ilgili durum farklı. Türkiye'de biz yeterli bir sosyal güvenlik sistemini zaten kuramamışız. İçine girdiğimiz dönem gerek küreselleşme, gerek Türkiye ekonomisinin iç denge-sizlikleri dolayısıyla piyasa ekonomisinin risklerini artırıyor. Dolayısıyla Türkiye toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacı on yıl öncesine göre bugün daha fazla. İşsizlik sorunu beş yıl sonra bugünkünden daha hafif olmayacak. Türkiye'de bütün toplumun sosyal güvenlik sorununu, yalnız teknik politik yönleriyle değil, politik ve ideolojik yönleriyle tartışması gerekli, zorunlu, kaçınılmaz. Ama bu tartışmayı öncelikle yapması gereken, bu konularda iddialı olduklarını söyleyen sol partiler. Bu konuda herhangi bir şekilde görev üstlenmiyorsa ve bu tartışmaya taraf olmuyorlarsa, bu tartışmaya öncü olmuyorlarsa, sol iddialarını da biraz kağıt üzerinde bırakıyorlar demektir.

Biz TÜSES olarak bu tartışmayı ideolojik ve politik yönleriyle de çok önemli gördüğümüz için bu toplantıyı düzenledik. Bu toplantıya katıldığınız için hepinize teşekkür ediyoruz. Friedrich Ebert Vakfının maddi ve manevi katkısını aldık. Vakfa ve özellikle İstanbul yöneticisi dostumuza çok teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Toplantımız iki oturumdan oluşuyor. Birinci oturumun konuşmacıları Bernd Baron von Maydell ve Kemal Kılıçdaroğlu. İlk oturumu Meryem Koray yönetecek. İkinci oturumun konuşmacıları Tülay Arın, Bülent Pirler ve Özcan Kesgeç. Şimdi sözü Sayın Koray'a bırakıyorum.

MERYEM KORAY (Oturum Yöneticisi)

Sevgili konuklar, ben de TÜSES adına hepinize hoş geldiniz diyorum. Ben doğrudan doğruya oturuma başlamak istiyorum. Başlamadan önce size Almanyadan gelen konuşmacımızı tanıtmak istiyorum. Prof. Dr. Von Maydell Uluslararası Sosyal Hukuk Enstitüsü Direktörü ve akademik üyesi, 1958 yılında

hukuk fakültesini bitirdi, 60'da Marburg Üniversitesinde doktora yaptı, 71'de Bonn Üniversitesinde profesör oldu. 75 yılında Berlin Üniversitesinde sosyal hukuk profesörü, Bonn Üniversitesinde iş hukuku ve sosyal hukuk profesörü olarak çalıştı ve 01.02.1992'den itibaren de Max-Planck Yabancı ve Uluslararası Sosyal Hukuk Enstitüsü direktörlüğü yapıyor. Araştırma alanlarına baktığımızda sosyal sigorta hukuku, özellikle sağlık sigortası ve emeklilik hakları, sosyal hukukun temel ilkeleri, sosyal hukukun karşılaştırmalı çalışmaları, uluslararası sosyal hukuk, sosyal güvenlik sistemlerinin transformasyonu; galiba bugün de en çok üzerinde duracağımız konulardan bir tanesi. Uluslararası çalışma Örgütü'nün bilirkşi komitesine danışmanlık yapıyor. Alman hükümetinin bilirkşi komisyonunda danışmanlık yapıyor, Alman Hukukçular Birliğinin daimi temsilcisi, Alman Sigorta Bilimciler Derneği yönetim kurulu üyesi, Karşılaştırmalı Hukuk Derneği yönetim kurulu üyesi, Uluslararası İş ve Sosyal Güvence Hukuk Birliği'nin Almanya şubesi başkanı. Bu görevler bize ne kadar derin ve karşılaştırmalı bilgi sunulacağının işaretleri. Kendisine buraya geldiği için teşekkür ediyor ve sözü ona bırakıyoruz.

Değişen Koşullarda Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Yeni Sistem Arayışları

Bernd Baron Von MAYDELL

Beni buraya davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Konuk olarak hitap etmek beni çok mutlu ediyor.

Konumuz çok geniş, bu konuyu irdelerken, bir iki nokta üzerinde yoğunlaşmam gerekecek. Evvela, belli güçlüklerden bahsetmek istiyorum. Sosyal sigorta sistemlerinin yalnız Avrupada değil, tüm dünyada karşı karşıya bulundukları büyük sorunlar var. Bu büyük sorunların yarattığı sonuçlardan bir tanesi şu. Kamuoyunda sık sık şöyle bir kanı hakim oluyor, deniyor ki, sosyal güvenlik sistemleri 19 veya 20 yüzyıl sistemleri, ama artık 21 yüzyıl'da bu sistemlerin herhangi bir anlamı kalmadı deniliyor. Ayrıca, 20 yüzyıl'da geliştirilen modellerin de hatta daha erken yıllarda geliştirilmiş modellerin de artık işlevi kalamayacağı söyleniyor. Ve tabii bu iddialar ileri sürülürken, özellikle sosyal sigorta sisteminin karşılaştığı güçlüklerden bahsediliyor. Bu güçlüklerin temelindeki nedenlerden bahsetmeden önce etkilerinden de bahsetmek istiyorum.

Sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden ele alınmasında bu güçlüklerin büyük payı var. Konuşmamın daha sonraki bölümlerinde bu sorunların ne gibi sonuçlar doğurduğunu, diğer bir deyimle Avrupada olsun, dünyanın başka

yerlerinde olsun, devletlerin bu sorunların üstesinden gelebilmek için neler yaptığını açıklamak istiyorum. Mesela, demografik sorunlar. Sistemdeki güçlüklerin çoğunun temelinde bu demografik sorunlar yatmaktadır. Bunların üstesinden gelinmesinde devletler neler yapıyor, bunlardan bahsedeceğim.

Konuşmamın boyutlarını sosyal sigorta ile sınırlamak istiyorum. Tabii iş hukukunun da belli etkileri var. Çünkü sosyal güvenlik sistemleri iş hukukundan türetilen sistemlerdir. Ve bugünkü sosyal güvenlik sistemlerinin durumu iş hukukunda da belli sorunlara yol açmaktadır. Mesela, sigortaların rolünün yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu saptamayı yapıyoruz. Ayrıca bireysel çalışma hukukunun, iş sözleşmesiyle çalışanın korunmasının, tüm bu konuların yepyeni sorumlulukları beraberinde getirdiğini biliyoruz. Mesela, bugün Almanyada kendimize şu soruyu soruyoruz. Normal, tipik iş ilişkisinin ötesinde bugün istihdamı koruyabilmek için acaba hukuk ilişkileri içinde de bazı koruma mekanizmaları geliştirilse daha iyi olmaz mı? Çünkü, belki geleneksel iş ilişkisi hala var, ama bunun dışında da çalışma biçimleri var. Mesela artık bir bilgisayarlı bir şirketin parçası olmaktan çıkmış durumda, evinde, bir yerlerde çalışıyor; bir yerde serbest meslek erbabı gibi işini yapıyor, ama yine de hiç korumaya muhtaç olmayacak kadar bağımsız değil bu insan. Bu örneği verdim, çünkü bütün bu yeni gelişmeler, iş ilişkilerinin, iş sistemlerinin ve iş hukukunun da yeniden irdelenmesi gibi sorunları beraberinde getiriyor. Ama bu sorunlara girmeyeceğim.

Konuşmamın birinci bölümüne geçiyorum. Bugün karşı karşıya kalınan güçlükler nedi;, sosyal güvenlik sisteminin sorunları nelerdir? Bunları beş başlıkta topluyorum. Tabii listeyi uzatmak mümkün ama ben beş ana başlık vermek istiyorum. İlk olarak istihdam yapısının değiş-

mesiyle ilgili sorunlar var. Tarihi akışa bakınca, bugüne gelinirken bir sanayi toplumu bir yerde çiftçilik ve zanaat toplumundan gelişen bir toplum olmuştur. Ve bu sanayi toplumunda geçerli olan iş ilişkileri, istihdam yapıları bugün hala mevcuttur. Ama çalışmanın, iş bulmanın başka şekilleri de olabilmektedir. Bunlar tipik iş ilişkisi ile serbest meslek erbabı ilişkisi arasında bir yerlerde yer almaktadır. Hizmet sektörü bugün istihdamın tipik bir şeklini teşkil etmekte ve hizmet sektöründe farklı kurallar, farklı süreçler geçerli olmaktadır. Bu yeni istihdam yapılarını tanımlayan en önemli unsurlardan bir tanesi iş ilişkisidir. İş ilişkisi 14 ile 40 yaş arasında bir yerlerde başlar, ve 50'li, 60'lı yaşlara kadar devam eder. Bugün artık bu ilişki bir istisna olmuştur. Bugün çalışanlar farklı, birbirinden çok farklı meslekleri yürütmek durumunda kalmaktadırlar. Çalışma süreleri zaman zaman inkitaya uğramaktadır; ara ara işsiz kalmaktadırlar, ara ara serbest meslek erbabı olarak çalışmakta, ara ara yine belli bir yere bağımlı olarak çalışmaktadırlar. Bütün bu yeni gelişmelere göre sosyal güvenlik sistemlerinin değişmesi ve ayak uydurması gerekmektedir. İnsanlar artık serbest meslek erbabı olmaya daha yatkın davranıyorlar. Sosyal Güvenlik Sistemleri bizim onlarla bir işimiz olamaz diyoruz, bu istikrarsız çalışma yapılarını da güvence altına almalıdır.

Böyle değişken çalışma koşullarının geçerli olduğu toplumda başarılı olmanın kuralları da değişiyor. İnsanlara yüklenen talep profilleri değişiyor. Bunların da sosyal güvenlik sistemi üzerinde etkileri var şüphesiz. İş piyasasının tamamını etkiliyor bu faktörler. Demek ki birinci sorun iş ilişkilerinin, istihdam koşul ve kurallarının değişmesi.

İkinci sorun yüksek işsizlik. Bugün, sosyal güvenlik sistemlerinin karşı karşıya bulunduğu başlıca güçlüklerden

bir tanesi ki, yeni olmaktan da çıktı bunlar, işsizlik sigortası sistemlerinin geliştirilmesi. Bazı ülkelerde işsizlik sigortası sistemleri daha uzun yıllardan beri mevcut. Türkiye'de yeni uygulamaya konuldu. İşte bu işsizlik sigortası sistemleri bazı olumlu etkilerine rağmen yüksek işsizlik sorununun etkilerini tam olarak gideremiyorlar. Tam olarak bir telafi getirmekten uzaklar. Bu yüksek işsizlik oranları sadece işsizlik sigortasını bir sektör olarak etkilemiyor, diğer sosyal güvenlik alanlarını da etkiliyor. Mesela, yaşlılık sigortası, hastalık sigortası veya sağlık sigortası gibi alanları da etkiliyor. İşsizlik nedeniyle, sigorta sistemlerinde, sosyal güvenlik sistemlerinde sorunlar ortaya çıkıyor; yani katkı paylarının ödenmemesi nedeniyle gelir kaynağı azalıyor.

Üçüncü sorun alanı, aile yapılarının değişmesi. Aile yapıları tabii bir ülkeden diğerine pek farklı olabilir ama yine de bazı trendler var bu ortak trendler şunu gösteriyor. Aile yapıları geçtiğimiz yüzyıllardaki istikrarını kaybetmiş durumda. Yeni aile şekilleri var; mesela tek ebeveynli aileler var artık. Tek ebeveynli aileler sorunu da sosyal güvenlik sistemlerinin bir meselesi. Tek başına çocuk yetiştirmek durumunda olan insanlara, onlar bir yandan çocuk yetiştirirken öbür yandan hayatını kazanmayı icra ederken nasıl yardımcı olunabilir? Bugünkü sosyal güvenlik ve istihdam sistemleri bu sorunla baş edebilmiş değiller; bu tamamen yepyeni bir olgu. Ve sistemlerin de kendisini buna göre ayarlaması gerekiyor.

Dördüncü konu, genelde bu ilk zikredilir, demografik sorunlar. İki alana ayrılırlar. Bunlar birbiriyle hep de ilişkili olmayabilir, ama kümülatif olarak birbirini etkilerler. İlki şudur; yaşam beklentisi, ülkelerin çoğunda eskiden olduğu gibi bugün de yükselmeye devam ediyor, Ancak burada da temkinli olmak gerek. Bazı devletler var ki ne yazık ki insanların yaşam beklentisi kısalıyor; mesela Or-

ta ve Doğu Avrupadaki ülkeler diyelim. Rusya Federasyonu'nda yaşam beklentisi azalmakta. Bunun nedenlerini tam olarak açıklamak kolay değil. Yaşam koşullarının iyi olmaması nedenlerden birisi olabilir. Ama, sorumlu olabilecek faktörlerden birisi de her ne kadar dolaylı da olsa trafiktir. Trafik kazalarında ölenlerin sayısı gün geçtikte artmakta. Bu da ayrı bir trend olarak tek başına incelenmesi gereken bir sorun olabilir. Ama yine de genel olarak şunu söylemek mümkün, yaşam beklentileri yükseliyor. Bu bir genel trend ve eskiden olduğu gibi kadınlarda yaşam beklentisi erkeklere kıyasla daha yüksek.

Beşinci sorun başlığı, bu giriş konuşmasında da değinilen küreselleşme sorunu. Küreselleşme, yeni bir olgu değil. Küreselleşme, devletlerin sınırların ötesine taşan bir gelişim, insanlığın modern tarihinde hep olmuştur, ama bugün bu küreselleşmenin yepyeni bir niteliğe ulaştığını görüyoruz. Geçmiş yıllara kıyasla bugün küreselleşme çok farklı bir nitelik kazanıyor. Küreselleşmeden bahsederken ve bunun somut sonuçlarını irdelerken, şunu da vurgulamak gerek. Küreselleşmeden ne anlıyoruz? Küreselleşme bir hareketlilik demektir. Pek çok alanlarda sanayi faaliyetleri, endüstri faaliyetleri hareketlenir, belli faaliyetleri belli ülkelere yoğunlaşmış olmakla kalmaz, bunlar çok uluslu şirketlerin elinde devletler ötesi bir alana yayılırlar. Tabii zaman zaman bazı ülkeler bu çok uluslu şirketlerin üzerinde bir baskı uygulamaya çalışırlar ama bu baskı o şirketler indinde bir müstehzi tebessüm oluşturmaktan başka bir sonuç yaratmaz. Mesela, Daimler Chrysler firmasına belli kurallar empoze etmek kolay bir şey değildir. Çünkü, bütün bu firma ve benzer firmalar endüstri aktivitelerini bir ülkeden alıp başka bir ülkeye nakletme gücü ve imkanına sahiptirler. Ve dolayısıyla bir anda görüyoruz, devlet erkinin uygulanması ki, devletler hukukunun en temel faktörlerinden birisi, bir ülke-

nin kendi sınırları içinde faaliyetlerini sürdürme hakkı, artık böyle bir hak işlerliğini kaybetmiş durumda. Bunun sonuçları daha henüz ciddi olarak tartışılmadı. Tek tek bu tartışmalar yapılıyor ama devlet erkinin böylece sınırlandırılmasının sonuçları tam olarak irdelenmiyor.

Aynı hareketlilik sermaye için de söylenebilir. Sermaye de artık hareketlilik kazandı; bir finans müdürü, bir para birimini şu veya bu hesaplamaı uygulamak suretiyle negatife indirebiliyorsa, işte bu hareketliliğin bizi nelerle götürebileceğini anlamak mümkün.

Bir de tabii çalışanlar artık hareketli hale geldi. Çalışanlar sadece bir ülkede çalışmak zorunda değiller, bir ülkeden diğerine daha kolay geçmektedirler. Peki, tüm bu zorlukların sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkileri, yarattıkları sonuçlar ne olmuştur? İş hukukuna girmek istemiyorum. İş hukukuyla ilgili konular son derece önemli olmakla birlikte, ben konuşmamı sosyal güvenlikle sınırlayacağımı söylemiştim.

Evvela genel trendlerden bahsedeceğim. Genel hususlara ilişkin bazı trendleri dile getirdikten sonra sosyal güvenlik içinde yer alan münferit alanlardaki sorunlardan bahsetmeye çalışacağım.

Genel trendler arasında şu soru soruluyor ve tartışılıyor. Acaba sosyal güvenlik hala devletin bir görevi olmaya devam ediyor mu, yoksa sosyal güvenlik bugün artık özel kurumların işverenin veya bireylerin görevi haline mi geldi? Yani soru şu; sosyal güvenliğin sağlanması devletin görevi midir, yoksa bu görevin uygulanması acaba özelleştirilemez mi? Şimdi özelleştirme kelimesi pek çok sektörde dolaşıp duruyor, ancak özelleştirmenin sosyal güvenlik alanında ayrı bir anlamı var. Soru şu; acaba devlet sosyal güvenlik sistemleri için ne gibi sorumluluklar taşımaktadır ve ne gibi sorumluluklar taşınmalıdır? Biz kendi enstitümüzde bu konuyla ilgili epeyce araştırma,

inceleme yaptık. Almanyada da deniyor ki, devlet artık kendisini sosyal güvenlik sisteminin dışına çekmeye çalışıyor, bu sorumluluğu üstlenmek istemiyor. Batı Avrupadaki sosyal güvenlik sisteminde, mevcut durumda şunu görüyoruz. Eskiden olduğu gibi bugün de devlet sosyal güvenliğin sağlanmasında hala sorumlu kurumlardan birisi. Sosyal devlet olma niteliği yani devletin sosyal güvenliği sağlama yükümlülüğü hala temel bir unsur, modern devletin temel bir unsuru olarak görülüyor. Bu anayasada yazılı değil, sosyal devlet olma olgusu anayasalarda yer almıyor, sosyal hakların ne olduğu anayasalarda bazen yazılıyor, bazen yazılmıyor. Ama bunların yazılı olmadığı İngiltere gibi ülkelerde bile devletin sosyal güvenlik konusundan sorumlu bir kurum olduğu asla yadsınmıyor, tartışılmıyor. Bu sorumluluğun taşınmasında illa ki yasaların devlet tarafından uygulanması örgütlenmesi gerekmiyor. Önemli olan devletin yasama yetkisini, bu konuda elinde bulundurması. Bu yetki, aynen geçmişte olduğu gibi herkesçe kabul ediliyor.

Aynı zamanda bu özelleştirme fikri, bir dizi başka etkiyi de ortaya çıkarıyor. Bunları irdelerken de şu soru soruluyor; acaba bugüne kadar yürütülmesi gereken sorumluluk hala bu sistemler tarafından mı yürütülmeye devam edilmeli, yoksa bunlar kısmen bireylere veya işverene aktarılabilir mi? Örneğin bu çerçevede şu soru soruluyor; malüllük riski, yani şu veya bu nedenle iş yapamaz hale gelme durumu varsa, bu malüllük riski bir yaşlılık sigortası çerçevesinde mi ele alınmalı, yoksa bu risk işverene mi yüklenmeli, yoksa tamamen özel bir sigorta akdi içinde mi yer almalı? Örneğin Hollanda'da bundan birkaç yıl evvel böylesine bir özelleştirme denemesi yapıldı. Hollandalıların çok yüksek bir malüllük oranı vardı; işsizlik sorununu bu malüllük sigortası ile çözdüler, ancak bunun muazzam bir maliyeti oldu. Şöyle yapmaya çalış-

tılar, malüllük riskini özelleştirdiler, yani görevi işverene yüklediler. Malüllük halinde, iş yapamaz hale gelen işçinin tazminatının ve işsizlik maaşının ödenmesi işverene yüklendi. Burada, devlet böyle bir uygulama ile sosyal devlet olarak sorumluluğundan asla kurtulmuş olmuyor. Çünkü, işverenin, bu alınan önlem karşısında verdiği tepki şu oldu. Bir ayarlama politikası yaptı, kısaca mümkün mertebe malül olmayacak insanları işe almaya çalıştılar. Yani insanlar istihdam edilirken belli bir genetik incelemeye tabi tutuldular; daha sonra ortaya çıkabilecek hastalıkları var mı, yok mu ona göre işe alındılar. Böylesi bir inceleme muazzam riskleri ve tehlikeleri de beraberinde getiriyor. Allahtan Hollandalılar bunun çok çabuk farkına vardılar, ve devlet olarak kurallar getirdiler. Örneğin işverenin bir işçiyi işe alırken hangi incelemeleri yapabileceği, hangilerini yapamayacağını belirleyerek işverenin sağlıksal tercihini ellerinden almaya çalıştılar. Bunun işlerliği olup olmadığı konusunda benim ciddi tereddütlerim var. Bu gen sorunu büyük bir problem, bu da henüz işverenlerin de tam olarak farkına varmadığı büyük riskleri beraberinde getiriyor. Onun için sosyal güvenlik çerçevesinde bu gibi yükümlülüklerin işverene verilmemesi daha doğru. Bunu tartışmak mümkün, zaten tartışılıyor. Bugün bu yöntemin büyük problemlere yol açacağı daha açıkça görülmektedir.

Bu özelleştirmenin bir örneği, başka örnekleri de var. Başka örneklerde sosyal güvenliğin örgütlenmesiyle ilgili. Kim örgütleyecek sosyal güvenliği? Devlet kurumları mı yapmalı, ki bunların bazıları emeklilik ödentilerini yöneten kurumlar olabilir; yoksa bunlar Şili'de olduğu gibi tamamen özel kurumlar mı olmalı? Başka devletlerde de bunun örneğini görüyoruz. Özellikle Güney Amerika ülkelerinde Şili modeli benimsenmiş durumda. Avrupa modeli, aslında Bismark tarafından geliştirilmiş bir mo-

deldir ve bir "ara modeldir". Sosyal güvenlik kendi kendilerini yöneten kurumlar tarafından yönetilirken, bunların, sistemin işlerliğini kaybetmemesi için gerçekten öz yönetime sahip olmaları gerekmektedir, ayrıca bu kurumlar yalnızca formel bir öz yönetim örneği olmamalıdır. Bu sosyal güvenlik kurumlarının devletle olan ilişkileri de çok önemlidir. Örneğin devlet veya maliye bakanı bu kurumların kasalarına sosyal güvenlik kurumlarının kasalarına direkt el uzatabiliyorsa, o zaman bu kurumların öz yönetimi ciddi bir öz yönetim değildir; sadece sanal bir öz yönetimdir. Yani, bu kurumların öz yönetimi finansal yetkileriyle ölçülür, en önemli kıstas budur. Bu pek çok ülkede yaşanan bir sorun olmuştur. Şöyle ki, maliye bakanları kamu maliyesinin getirdiği zorluklar nedeniyle, ki bunlar çok ülkede vardır, sosyal güvenlik fonlarına şu veya bu şekilde el atmak ve kendilerine bağlamak çabası içinde olmuşlardır. Sosyal sigorta kurumlarının buna direnirken ne derece başarılı oldukları konusu da ülkelere göre değişken bir olgu.

Almanya'da en başarılı olduğunu söylemek istemiyorum ama anayasa yoluyla özerkliliği geliştirmek bir imkanı yansıtıyor. Sosyal sigorta kurumlarına finansal işlemlerini kendilerinin yürütme hakkının anayasal bir hak olarak garantilenmesi, devletin başka kurumlarının mesela maliye bakanlığının onların fonlarına el uzatması imkanını ortadan kaldırır. Bu bir ara yoldur. Tam bir koruma getirmez, bunu da iddia etmek istemiyorum. Ama yine de uluslararası bir kıyaslamada şunu söylemek isterim, sosyal sigortanın organizasyon şekli olarak bu öz yönetim uygulaması, en optimal bir uygulama veya kıstastır. Bunun hem sosyal sigorta kurumlarının kendi yönetiminde hem de devlet yönetiminde garantilenmiş olması gerekir. Bazı durumlarda sosyal sektör direkt olarak devlet bütçesinden finanse edilir. Mesela İngiltere örneğini

alalım, sağlık sigortası bir devlet sistemidir. Yani, verilen sağlık hizmetleri devletin bu konuda sağladığı imkanlar kadar olmaktadır. Yani eğer devlet tarafından sağlanan imkanlar kısıtlıysa, sağlanan sağlık hizmetleri de kısıtlı olur.

Bu sistemin de sosyal olarak sorumluluğu taşınabilecek bir sistem olduğunu iddia etmek zor. Ama sosyal bütçeyi genel bütçenin bir uzantısı veya bir eki olarak görmenin bir sonucudur bu durum. Yani devlet bütçesinde ne kadar imkan varsa o kadar emeklilik maaşı ödenecektir denebilir. Veya savunma bütçesine daha fazla para harcanması gibi bir önceliği varsa bir devletin o zaman sosyal alanlara ayrılan ödenekler az olabilir.

Ben, kurumsal olarak garanti altına alınmış bir sosyal sigortadan bahsediyorum. Devlete karşı bunun garanti-lenmesi gerekir ve bunun bir optimal değer olarak gerçekleşmesi gerekir ki, daha sonraki özelleşmelerin karşısında da bir önlem olabilsin.

Bir başka problem de dünyanın pek çok ülkesinde şu şekilde karşımıza çıkıyor; finans meselesi. Daha önce buna değindim. İlke olarak sosyal güvenliğin finanse edilmesinde ya devletin bütçesinden bu finansmanın sağlanacağını ya da sosyal sigorta primleri aracılığıyla yapılabileceğini söyledim. Özellikle ikinci seçeneği benim tercih edeceğimi dile getirdim. Ama AB'de şu anda pek çok görüş üretilmekte, bunların hedefi sigorta primlerinin oranlarının azaltılması yönündedir. Zira, işverenin sosyal sigorta primi olarak ödemek zorunda kaldığı para maliyet faktörünü artırmaktadır. Emegi pahalı yapmaktadır ve dolayısıyla uluslararası rekabette bu olumsuz bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu esnada Almanya'da bu konuda gerçekten dehşet verici bir tartışma yaşanıyor. Bu primlerin mutlaka indirilmesi yönünde bazı baskılar var. Eğer bu primler indirilmezse Alman ekonomisi çökecek

deniyor. Ben bunu fevkalade şüpheyile karşılıyorum. Bir ekonominin başarılı olması ancak onun üretici olmasına, verimliliğine bağlıdır. Elbette sosyal sigorta primleri bir maliyet faktörüdürler ama bu herhangi bir başka maliyet faktöründen daha farklı değildir. Öteden beri olduğu gibi pek çok Alman firması Almanya'da üretimlerini sürdürmektedirler, son derece yüksek sosyal edimler ödemektedirler, buna rağmen uluslararası planda gayet başarılıdır. Demek ki ya biz bir mucize yaratmak zorundayız ya da bu firmalar bu mucizeyi yaratıyor. Ya matematiğin kuralları onlar için geçerli değil ya da bu tez geçerli değil. Yani bir ekonominin verimliliği ve başarısıyla sosyal sigorta primlerinin yüksekliği arasında aksine bir ilişki olacağına dair olan tez. Ben bir hukukçuyum, ekonomi konusunda bir şey söylemek haddimi aşar, ama bu tezin doğru olmadığı sonucunu çıkarmak hiç de yanlış olmaz. Sosyal sigorta konusunda bu tür teorilere ön yargıyla yaklaştığımı ifade edeyim.

Finansman problemindeki esas mesele şudur. Uzun vadeli riskler için, mesela yaş riski yahut bakıma muhtaç kişiler riski gibi, sosyal sigortalarda yeni bir biçim geliştirildi. Bakıma muhtaçlar için sigorta şeklinde. Şimdi bunların bu dağıtım yöntemi içerisinde bugüne kadar olduğu gibi kaynak aktarımı şeklinde finanse edilip edilmeyeceği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Burada esas olarak bireysel kapitilazasyon yöntemi uygulanmak durumundadır. Yani o kadar çok fazla sosyal sigorta primi toplanmalı ki bu doğrudan doğruya emeklilere, bu sigortalardan yararlananlara dengeli bir şekilde aktarılabilsin. Bu dağıtım yönteminin esasını oluşturmaktadır. Ancak bu dağıtım yönteminde bir likitide olmaksızın başarı söz konusu değildir. Ama her zaman bu imkan dahilinde olmuyor, Almanya'da da olmuyor. Sosyal sigortalarda bu tür sermaye olduğundan sosyal sigorta her zaman mesela mali-

ye bakanlarının tutumlarına karşı çıkma cesaretini ya da direncini kendisinde görememiştir. Oysa maliye bakanı var olan likit fonları kendisi kullanmak istediği zaman şöyle bir soru sorulabilir. Maliye bakanlarının biz önünü kesemezsek, o zaman bu paraya sahiden ihtiyacımız var mı diye bir soru ortaya çıkmış olur. Zaman zaman olmandan da başarıya ulaşılabilceği bir ihtimal olarak ileri sürülmüştür. Bu sorunun yeniden birçok ülkede gündeme getirildiğini şu anda görüyoruz. Deniyor ki demografi ile ilgili problemler ancak ve ancak bireysel olarak kapitilazasyon yöntemi ile karşılanabilir. Yani yeniden bu sermaye biriktirilir ve bu biriken meblağdan daha sonra emeklilik karşılanabilir. İlke olarak bir hayat sigortası gibi çalışacak, daha önceden biriktirilecek ve daha sonra size bir şekilde geri dönecek.

Burada da çeşitli farklı görüşler ve tartışmalar var. Acaba bu bireysel kapitalizasyon yöntemi istenen mucizeyi gerçekleştirecek mi; gelecekte, daha az prim alınacağı ve daha fazla ödeme yapılacağı göz önünde tutulacak olursa nüfusa bağlı demografik problemi çözmeye yeterli olacak mı? Eğer elimizdeki sermaye stoku yeterince büyüксе baştan bu para biriktirilmiş olursa, o zaman tabi herkes bundan yararlanabilir. Ama karşımıza şöyle bir problem çıkmakta. Bu sermaye sanki çil çil altınların biriktirilmesi şeklinde toplanmaz. Ancak ekonominin içinde biriktirilir, bir sonraki dönemde çok sayıda emekli sizden para isterse ve ekonomi bunu üretemezse, ekonomik olarak o zaman bütün bu bireysel kapitilazasyon yöntemi işinize yaramaz, ortaya bir enflasyon çıkar ve buna çözüm yetersiz kalır.

Ekonomistler buna karşı şunu söylüyorlar; evet enflasyon olabilir ama bu ulusal ekonomi açısından doğrudur, oysa küresel bakmamız ve konuyu, başka ekonomilerle olan ilişkiler açısından değerlendirmek gerekir. Yani

bu parayı başka ekonomiler içerisinde de biriktirmek mümkündür ve o zaman pekala istenen neticeye varılabilir. Ama bunun kanıtını bugüne kadar hiç kimse ortaya koymuş değil.

Bu noktada uluslararası eğilimin şu olduğunu söyleyebiliriz. Büyük riskler, öteden beri olduğu gibi, alışılmış dağıtım yöntemiyle karşılanma yoluna gidiliyor ve bazı yaşlılık sigortası sistemleri bireysel kapitilazasyon sistemine dönüyor. Fakat bunun da çeşitli modelleri vardır. Görülüyor ki, uluslararası planda ağır basan eğilim karma çözüm yönünde olmaktadır.

Şimdi üçüncü bir eğilimden söz etmek istiyorum. Bu da korumanın ne şekilde biçimlendirileceği konusu. Bismark'tan günümüze bütün Kuzey ülkeleri için geçerli olan model çalışanların sigorta edilmesi idi, yani bağımlı bir iş akti içerisinde çalışanların bu sigortaya tabi olması esas alınıyor, bağımsız çalışanlar bu sigortanın dışında tutuluyordu. Acaba bu sistemi yürütmek mümkün olacak mıdır? Bununla ilgili de çeşitli modifikasyonlar var. Tabii bunları teker teker ele almam mümkün değil. Müsadenizle tek bir nokta üzerinde durmak istiyorum. Sağlık sistemi, yaşlılık vs. konularla ilgili olarak, özel trendleri belki de tartışma esnasında ele almamız daha doğru olur. Burada tek bir trend üzerinde duracağım; bu da sosyal güvenlik sisteminde uluslararasılaşma eğilimi. Sosyal güvenlik ilk başta ulusal sistemin bir parçasıydı. Sosyal sigorta ve sosyal güvenlik hem pratik hem de teorik olarak o ülkelerin sınırlarından sonra geçerli değildi; o devletin sınırları ötesinde bir düzenleme yetkisi yoktu ve sınırlarla beraber biterdi. Ancak kendi ülkesinde geçerli olan bir takım kurallardan oluşmaktaydı. Ama bu durum artık günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Bugün sosyal politikaların uluslararasılaştığını görüyoruz. Bu da zorunlu bir şeydir, zira ekonomi küreselleşmiştir. Ekonomik kararlar

küresel planda alınıyor, daha önce bunlara değindim. Buna, aynı zamanda, sosyal güvenliğin de artık sadece ulusal düzeyde düzenlenip karara bağlanamaması gereği, tam tersine uluslararası bir takım yöntemlerin geliştirilmesi gereği tekabül eder. Bunu birkaç örnekle açıklamak istiyorum, Uluslararası bir takım standartlar vardır ve bu standartlar asgari bir korumayı tespit ederler, Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Çalışma Örgütü bunu tespit eder. Sosyal güvenliğin bir takım belirleyici koordine edici kuralları vardır, kendi ülkeleri dışında yaşayan insanları da bu sistemler kapsar ve bu sistemler şu esnada milyonlarca vakayı koordine ederler. Bu sistem dolayısıyla, mesela Türk çalışanların Almanya'da sosyal sigortalardan yararlanmasını düzenler ve mümkün kılar. Bu bence muazzam bir adım, sadece belli bir toprağa bağlı kalmaya nazaran çok daha önemli ve ileri bir adım, bunun da mutlak surette savunulması ve muhafaza edilmesi gerekmektedir. Deneyimin de devletler arasında bu konuda değiş tokuş edildiğini görüyoruz. Türkiye bundan kısa bir süre önce işsizlik sigortası getirdi, henüz sistem tam değil, uygulamaya yönelik bazı kurallar henüz vaz edilmiş değil. Ne var ki bu uygulama kurallarının iyi işler olması son derece önemli. Bunu tespit edebilmek için de başka ülkelerde nasıl işlediğini veya işlemediğini incelemek lazım. Yanlışlardan, hatalardan da öğrenmek mümkündür. Hakeza sistemler arasında hukuk mukayesesi yapmak, deneyimleri değiş tokuş etmek suretiyle bir takım hatalardan baştan kaçınmak mümkün olacaktır. Özellikle bütün dünyada Avrupa Birliği çapında bu deneyim değiş tokuşunun gerçekleştirildiğini görüyoruz. Mesela, dünyada yaşlılıkla ilgili bir plan geliştiriliyor ve burada tartışılan şu; acaba bütün dünyada yaşlı kuşakların güvence altına alınması için ne gibi yöntemler geliştirilmiştir; bunlardan hangisi daha iyidir? Sadece sermaye nerede en iyi çalışır,

işe yarar gibi bir sorudan ibaret değildir bu. Yaşlılığı biçimlendirmek şeklinde de mümkündür. Ve devletin bu noktadaki görevleri hangileridir? AB bir sosyal birlik değil, ama buna rağmen şu esnada bir takım yeni yöntemler geliştirilmek suretiyle üye devletlerin sosyal politikası hakkında tartışmalar sürdürülüyor. Bir takım yöntemler geliştirilerek sosyal sigorta ve güvenlik sistemlerinin hangi yönde geliştirilmesinin doğru olacağı bulunmaya çalışılıyor, bir Avrupa sosyal politikası geliştirilmek isteniyor Avrupa Birliği çerçevesinde. Bence bu konuda yeterince resmi bilgi olmamasına rağmen önemli bir gelişme.

Zamanınızı aşırı aldım ama bana yönelteceğiniz bütün soruları yanıtlamaya hazırım.

MERYEM KORAY

İkinci konuşmacımız Kemal Kılıçdaroğlu. 1948 doğumlu, 71 yılında Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nden mezun oldu, aynı yıl hesap uzman yardımcılığını kazanarak Maliye Bakanlığı'na girdi. 1983 yılına kadar hesap uzmanlığı görevini sürdüren Kılıçdaroğlu, 1983 yılında Gelirler Genel Müdürlüğü'ne daire başkanı olarak atandı. Daha sonra aynı Genel Müdürlükte genel müdür yardımcısı olarak görev yaptı. 91 yılında Bağkur'a, 92'de SSK Genel Müdürlüğü'ne atandı. 94 yılında Ekonomik Trend dergisince konusunda yılın bürokratı seçildi. Kısa bir süre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda müsteşar yardımcılığı da yapan Kılıçdaroğlu Ocak 99 tarihinde kendi isteği ile SSK Genel Müdürlüğü'nden emekli oldu. Türkiye İktisat Kongresi, Kayıtdışı Ekonomi ve Bürokraside Yeniden Yapılanma, İşsizlik Sigortası Kanunu Yorum ve Açıklamalar adlı üç kitabı var Kılıçdaroğlu'nun. Bunun dışında da birçok dergide yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmakta. Evli ve üç çocuk babasıdır. Kılıçdaroğlu Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nde bulunmuş, bu-

nu uygulamalarıyla içinden yaşamış saygıdeğer bir bürokrat. Gerçekten bize Türkiye'de yaşanan sorunlar ve tartışmalarla ilgili derinlemesine bilgiler verecek bir kişi.

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi: Sorunlar, Aksaklıklar ve Yanlışlıklar Yumağı

Kemal KILIÇDAROĞLU

Şimdi, sosyal güvendeikte şöyle ikili bir sorun var. Bir, uluslararası alanda yaşanan sorunlar, aşağı yukarı bütün ülkelerin yaşadığı ortak sorunlar. İki, her ülkenin sosyal güvenlikle ilgili olarak kendi karşılaştığı özel sorunlar. Sayın Maydell büyük ölçüde uluslararası sorunları ve sosyal güvenliğin karşılaştığı genel sorunları anlattı. Ama uluslararası alanda karşılaşılan sorunları da yine kendi içinde bölümlemek gerekiyor. Gelişmesini tamamlamış olgun ekonomilerde sosyal güvenliğin karşılaştığı sorunlar, az gelişmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemleri ve bu sistemin yetersizlikleri nedeniyle karşılaşılan sorunlar. Biz, biraz böyle ara dönemde ara yerde olan bir ülke olduğumuz için, hem gelişmiş ülkelerin yaşadığı sorunları yaşıyoruz, hem de kendi ülkemizin siyasal yapısından, ekonomisinden kaynaklanan sorunlarımız var, bunların sosyal güvenliğe aktardığı sorunlar var, bunları yaşıyoruz. Uluslararası alanda sosyal güvenliğin özellikle gelişmiş ülkelerde tartışılmasının üç temel nedeni var; birincisi artan sosyal güvenlik harcamaları. Özellikle, sağlık alanında kontrol edilemez, teknolojinin de gelişmesiyle artan maliyetler var. Bu maliyetler bir süre sonra sosyal güvenlik sistemindeki fonları erittiği gibi devlet bütçesin-

den her yıl giderek artan ciddi katkıları zorunlu kılıyor. O halde, tartışılan konuların başında acaba biz bu harcamaları nasıl kısıabiliriz konusu geliyor. İkincisi, maliyet olayı var. Özellikle işçi istihdamının ve yüksek ücretlerin getirdiği, katkı paylarının işverene getirdiği yükler nedeniyle, emek yoğun sektörlerden teknoloji yoğun, emeği bir anlamda devredışı bırakan ve mümkün olduğu kadar maliyetleri düşürerek uluslararası alanda rekabet olanağı sağlayan sektörlerle geçiş nedeniyle, yani teknolojinin girmesiyle beraber işsizlik ve bunun getirdiği bazı sosyal sorunlar var. Bunlar kendi içinde değerlendirildiğinde her ülkenin politikacısının ve bilim adamının çözüm yolu arama gibi bir görev üstlendiğini görüyoruz.

Üçüncü konu da sosyal güvenlik sisteminin açık vermesiyle beraber sistemin finansmanı için sürekli bir katkı payının artırılması gündeme geliyor. Sigorta prim oranlarının yükseltilmesi gündeme geliyor. Ve bunlar yapıldığı zaman da özellikle belli ülkelerde, kayıtdışının dar olduğu ülkelerde işverenlerin uluslararası alanda rekabet edememe gibi bir sorunları gündeme geliyor. O zaman sistem kendi içinde sorgulanmaya başlanıyor. Acaba biz sosyal güvenlik sistemini iki taraf için de nasıl daha az maliyetli bir duruma getirebiliriz? Tabii bu tartışma yeni değil. Ama bundan sonra da bu tartışmanın bitmesi gibi bir şey görünmüyor. Önümüzdeki dönemde de ağırlıklı olarak götüreceğiz.

Şimdi niçin sosyal güvenlik diye kendimize sorduğumuzda, aslında tek bir yanıtı var bunun; geleceğine güvenle bakan, daha mutlu bir toplum yaratmak için. Bu tartışmaların olduğu bir yerde acaba biz geleceğe güvenle bakan mutlu bir toplum yaratabiliyor muyuz? Kişi emekli olduğunda insanca geçinebileceği bir geliri olabiliyor mu; kişi hastalandığında daha iyi koşullarda tedavisinin yapılabilir mi? Özellikle çekirdek aile yapısının

gittikçe değiştiği dünyamızda bunlar önemli. Bir rakam vereyim, İsveç'te şu anda tek ebeveynli aile oranı, yani evlilik dışı çocuk oranı yüzde 35'lere ulaşmış durumda. Geleneksel Osmanlı ailesi kentleşme ile zaten yok oldu. Şimdi çekirdek ailenin de anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailenin de süratle parçalandığını görüyoruz. Sistem, yeniden sosyal güvenlik alanında neler yapılması gerektiğini önümüze koyuyor. Bizim ülkemizin şöyle bir sorunu var. Bizim ülkemizde herkes sosyal güvenlik sistemine dahil değil, birinci sorunumuz bu. Yani, bu ülkede yaşayan insanların bir kısmı sosyal güvenlik sisteminin yararlanıyor. Ama bir kısmı için henüz sosyal güvenlik sistemi söz konusu değil.

O konudaki 2001 yılı programından hemen rakamları sunayım. 99 yılında sosyal güvenlik sistemi kapsamında olan sigortalı nüfusun oranı yüzde 91, genel nüfusun yüzde 91'i o kapsamda, yüzde 86'sı da sağlık sigortası kapsamında. Yani yaklaşık yüzde 15'ini sağlık sigortası kapsamında değil, yüzde 9'u da herhangi bir sosyal güvenlik sistemine dahil değil. Kaçaklar hariç, yasal olarak olması gerekenler bu kadar. Bizim birinci sorunumuz, tüm nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınmaması.

İkinci sorun, sistemde yaşanan büyük kayıtdışılık, kaçak istihdam. Belki gelişmiş ülkelerde ekonominin kurumlaşmasından ötürü kayıtdışılık biraz daha düşük, oransal olarak düşük. Ama bizim gibi ülkelerde ki bilim adamları ve uygulamacıların yaptığı tahminler aşağı yukarı çakışıyor, ekonominin neredeyse yüzde 50'sine varan bir oranda kayıtdışı istihdamın olduğu söyleniyor. DPT Hanehalkı İşgücü verilerinden hareket edince bu rakam maalesef acı da olsa gerçek olarak karşımıza çıkıyor. Yine bizim ülkemizde yaşanan bir sorun, sosyal güvenliğe tabi olan insanların, aynı standartlarda sosyal güvenlik sisteminden yararlanamaması. Emekli Sandığına

tabi olanlar, SSK'ya, Bağkur'a tabi olanlar, yeşil kartlı olanlar, hiçbir sosyal güvenlik sistemine tabi olmayanlar gibi büyük farklılıklar var. Parlamentoda çalışan değerli milletvekillerimizin de sosyal güvenlikleri ayrı.

Baktığınız zaman sistemde kendi yurttaşları arasında sınıf farklılıkları yaratan bir sosyal güvenlik sistemimiz var. Oysa sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı kendi yurttaşları arasında, insan olduğu için en azından belli sınıf farklılıklarını kaldırmak, yaratmamak. Zaten sosyal güvenliğin temel ilkelerinden birisi de ülkede gelir dağılımını olabildiğince dengeli hale getirmek.

Bizim sosyal güvenlik sistemimizin yaşadığı bir diğer sorun, sosyal güvenlik kuruluşları arasında eşgüdümün olmaması. Örneğin, hizmet satın almada eşgüdüm yoktur; bypass ameliyatı için Emekli Sandığı farklı para öder, SSK farklı para öder, Bağkur farklı para öder, TBMM farklı para öder. Bütçe kanununa göre çalışan kamu görevlilerinin sağlık hizmetleri için çok farklı para ödemesi çıkar ortaya. Bir standart sağlama bizim sistemde henüz söz konusu değil.

Bir başka sorununuz, bu gelişmiş ülkelerde çoğu kez yok varsa da minimize edilmiş durumda, teknoloji bizim sosyal güvenlik kuruluşlarımıza henüz girmiş değil. Sosyal güvenlik kuruluşları birer arşiv kuruluştur. Bir kişinin sisteme girdiği andan itibaren emekliliğine kadar, emekli olduktan sonra yaşamını noktalamasına kadar, evlenmemiş kızı varsa onun da ölümüne kadar o dosyayı tutmak zorundadır. Böylesine bir arşiv sistemini bulunduran bir sosyal güvenlik sisteminde eğer siz teknoloji-den yararlanamazsanız o zaman sistemde ciddi aksaklıklar yaratırsınız, insanları mutlu kılamazsınız.

Yine bizim sosyal güvenlik sisteminin yaşadığı bir sorun, sosyal taraflar yani işçi ve işveren kuruluşları ile ilgili. Aslında sosyal sigortanın enterasan bir yapısı var, işçi

ve işveren kuruluşları çıkar birliği değil çıkar zıtlığı içinde olan kuruluşlar. Ama iki kuruluşun ortak yönetimi sosyal sigortalar; yani işçi ve işverenler sosyal sigortalının yönetiminde görev alırlar. İşçi ve işverenler yönetiminde görev alıyorsa, o zaman bu kurumun sorunlarına sahip çıkmak, bu kuruma dışardan gelebilecek politik müdahalelere özellikle kaynaklarının sağlıklı kullanımını engellemek açısından müdahale etmek ve orada bir anlamda fren görevi yapmak durumundalar. Ama bu işlevi de yapamadıklarını biliyoruz. Yönetimlerinde idari ve mali özerkliğinin olması gerekiyor. Şöyle bir örnek vereyim. SSK'da 45'ten buyana görev yapan genel müdürlerin ortalama görev süresi benim genel müdür olduğum dönemde bir yıl yedi aydı. Ben ayrıldıktan sonra bir yıl altı aya düştü. Bir yıl altı ayda bir kurumun, hele idari ve mali açıdan özerk olduğu söylenen bir kurumun yönetimine bir kişiyi getirmek ve bir süre sonra daha o kurumu tanımadan görevden almak ve sonra o bunun adının idari özerklik olduğunu söylemek çok yanıltıcı olur.

Mali özerklik konusunda da bu kurumlar çok ciddi sorunlarla karşı karşıyalar. Kurumun kaynaklarının çok yanlış kullanıldığı, hatta çar çur edildiğini söylersek çok da yanlış bir şey söylememiş oluruz.

Kurumlar, sosyal güvenlik kuruluşları aslında birer fon kurumları. Çok ciddi kaynakların birikmesi gereken kuruluşlar. Bizim AB ülkelerinden farklı olarak sosyal güvenlik alanında yaşadığımız bir diğer sorunumuz daha var. Henüz normalde karşılaşılmamış olması gereken bir sorunla biz çok erken karşılaştık. Bugün gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus çok fazla, genç nüfus az; genç nüfusun gittikçe artan yaşlı nüfusa daha fazla kaynak aktarması, birikimleriyle kaynak aktarması mümkün değil. Zorunlu olarak devlet bütçesinden kaynak aktarmak gerekiyor. Ama bizde daha henüz genç nüfus çok fazla. Ama öyle

bir noktaya geldik ki bu genç nüfusumuz bile emekli ettiğimiz nüfusu finanse edemez noktaya geldi. Yani, 2050 yılında karşılaşılabileceğimiz bir sorunu, bugün Almanya'nın veya Fransa'nın veya İngilterenin karşılaşılabileceği bir sorunla biz 90'larda karşılaşmaya başladık. Bu da bizim için çok ciddi bir handikap.

Yine bizim ülkemizde sosyal güvenlik alanında yaşadığımız temel sorunlardan birisi, sosyal güvenlik kuruluşlarının kendi bünyelerinde bir kurum kültürü yaratmamış olmaları. Bu çok önemlidir. Bir Merkez Banka'lı olmak, bir Ziraat Banka'lı olmak, bir SSK'lı olmak, bir Bağkur'lu olmak gibi kurum kültürü yaratmak ve kurumda çalışan tüm görevlilerin kurum kaynaklarının sağlıklı kullanımı için özel çaba harcamalarını, bu konuda çok duyarlı olmalarını sağlayan bir kültür oluşturmak gerekiyor. Bu kültür başlangıçta vardı, ama bu kültür de süratle törpülendi. Ve şu anda kurum çalışanları, bu kuruluşlarda çalışanlar bile kendi kurumlarının yasal statülerini doğru dürüst bilmiyorlar. Böylesine bir kurumsal yozlaşma yaşandı bu alanda. Şimdi, sistem ağır ağır bütçeye yüklendikçe devlet başka çıkış arayışları içine girmeye başladı. Acaba bütçedeki yükü nasıl kaldırabilirim? Birinci yolu ne? İşçi ve işverene biraz daha fazla yük getirmek. Yani prim artırmak. Ancak işçi ve işverene yük getirdiğinizde, sistem kaçak bir yapıya doğru gidiyor. SSK ile ilgili bir örnek getirdim. 2001 ocak ayında kurumun aylık tahsilatı 448 trilyon lira iken, primler artırıldıktan sonra mayıs 2001'de kurum tahsilatı 406 trilyon liraya düşmüş durumda. Yani, oranı artırıyoruz ama tahsilat düşüyor. Dolayısıyla sağlıklı bir araştırma yapmadan, ciddi bir tahlil yapmadan, doğrudan doğruya ben yaparım ve sonucunu alırım demek mümkün değil. İşte yapıyorsunuz ama sonucunu alamıyorsunuz.

Yine entresan bir bulgu. Türkiye'nin güçlü ekonomiye

geçiş programında, 2001 yılında, 2000 yılına göre, sosyal güvenlik alanında reform yaptığımızı iddia etmemize karşın sosyal güvenlik harcamalarının reel yüzde 25 daha fazla artacağı, yani bütçeye reel yüzde 25 oranında bir yük gelebileceği ifade ediliyor. Buradan çıkış nasıl bulunacak? Türkiye'nin gördüğü çıkış, bireysel emeklilik modeline doğru insanları yönlendirmek. Yasa çıktı ama henüz uygulaması başlamadı. Bu yönlendirme nasıl olacak? Önümüzdeki aylarda veya yıllarda iki boyutlu olarak gündeme gelecek. İlk olarak kamu şunu söylüyor. Ben sizlere asgari düzeyde sosyal güvenlik veriyorum, emekli maaşlarınızı düşürüyorum diyor. Yine 2001 yılında Emekli Sandığı emeklilerinin maaşları reel olarak yüzde 12 düşecek, SSK'nın yüzde 12.9, Bağkur'un yüzde 13.8 düşecek. Bu izlenen bilinçli bir politika. O zaman çalışan şunu düşünüyor. Ben emekli olduğumda aldığım bu maaşla geçinemeyeceğim. Devlet o zaman sizi dolaylı olarak bireysel emeklilik modeline gidin, bu modele para yatırın, oradan emekli olduğunuzda daha fazla para alacaksınız diye yönlendiriyor. Üstelik buradayken 58-60 yaşında emekli olacaksınız, ama bireysel emeklilikte 56 yaşında emekli olacaksınız. Gerçekten bireysel emeklilik modeli SSK'nın verdiği maaştan daha mı fazla olacak, kesinlikle daha fazla olacak. Çünkü sosyal sigorta kuruluşlarının sabit harcamaları çok fazla. Neresinden baksanız 64 bin kişi çalışıyor sadece SSK'da. Ama bireysel emeklilik modeli bir fon şirketi olacağı için 15-20 kişiyi geçmeyen bir profesyonel yönetici kadro tarafından götürülecek, birikimler burada çok daha iyi değerlendirilecek. Oysa sosyal sigortalar kuruluşlarında birikimler çok mu iyi değerlendiriliyor, hayır. Örneği var. İşte, çıkan bir yasayla SSK'nın paralarının sıfır faizle Ziraat Bankası'nda bir havuzda toplanması gibi. Böyle bir modelde emekliye gelecekte daha iyi bir maaş vermeyi garanti edemezsiniz. Bu-

nun getirebileceği şöyle bir risk daha var. İşçiler şunu söyleyeceklerdir gelecekte, ben hem SSK'ya para veriyorum, çok düşük bir maaş alıyorum, hem de gidip bireysel emeklilik modeline para veriyorum. Niçin iki yere birden para vereyim, ben parayı bir yere vermeliyim, oradan da insanca yaşayabileceğim bir maaş almalıyım. Sonuçta büyük bir olasılıkla işçiler de sosyal sigortaları red edecekler. Ne olacak? Eğilim bugün Şili'de Güney Amerika'da başladı. Türkiye burada ciddi bir adım attı, 20 trilyon lira ile, tıpkı bir banka gibi, bireysel emeklilik şirketleri için çok özel statüler getirildi. En az 20 trilyonluk bir sermayelerinin olması gerekiyor. Emeklilik şirketi adının mutlaka kullanılması gerekiyor, emeklilik alanında sadece faaliyet göstermesi gerekiyor, üç ayrı fonun olması gerekiyor bir şirkette. Bu şirkette kullanılacak fonların SPK'nın denetiminde ve gözetiminde olması gerekiyor. Hazinesinin çok ciddi denetimi var. Yasaya göre, bu denetimler yapılacak deniyor. Bu güvencelerle bir anlamda ve bunların yapacağı ciddi bir reklam kampanyası da olacak. O reklam kampanyalarıyla sistem o yöne doğru kaydırılacak diye düşünüyorum.

MERYEM KORAY

Ortada tartışılacak epeyce konu var. Bunlara geçmeden önce sizleri çay ve kahve molasına davet ediyoruz.

SORU/CEVAP BÖLÜMÜ

MERYEM KORAY

Oturumumuzun tartışma bölümüne başlamak istiyorum. Soruları bekliyoruz.

SORU

Benim her iki konuşmacıya yönelteceğim ortak bir soru var. Her şeyden önce sayın Kılıçdaroğlu'na, Sosyal Sigortalar Kurumundaki deneyimi ve orada yaptığı görev esnasında karşılaştığı bir sorun olarak gördüğüm şu sorunun nasıl çözüme kavuşturulabileceğini sormak istiyorum. İşverenler, sosyal sigortalar kurumuna ödemeleri gereken prim paylarını hatta kendi ödemeleri gerekenleri değil, işçilerden de kestikleri primleri kendi özel amaçları için kullanmakta ve bunu kuruma ödememektedirler. Bu bir adeta ucuz kredi kullanımı yolu olarak görülmüştür. Çünkü, sosyal sigortalar kurumunun işverenlerden tahsil ettiği, ilerde daha sonra tahsil ettiği primlerin faizlerinin piyasadaki faizlerden çok düşük olduğunu biliyoruz. Hatta bazıları çok uzun süreler ödemiyorlar. Bu direnç karşısında SSK'nın kullanabileceği hukuki imkanlar şüphesiz var. Cebri icra yollarına başvurmaktan başlayarak; en önemli müeyyide bu. Buna acaba ne ölçüde başvuruyor SSK; bu cebri icra yolundan sonuç alınabiliyor mu? Ve bu hususta Kurum yeteri kadar aktif midir? Sorum bu.

Sayın Maydell'e Almanya bakımından bu sorunun nasıl çözüldüğünü sormak istiyorum. Bir kere şunu öğren-

mek istiyorum. Almanya'da işverenlerin böyle bir prim ödememe konusunda bir dirençleri var mıdır, prim ödememe bir sorun olarak ortaya çıkıyor mu; çıkıyorsa nasıl çözüme kavuşturuluyor?

SORU

Sayın Maydell'e bir sorum var. İngiltere sağlık sisteminde milli sağlık hizmeti diye bir kuruluş var. Aşağı yukarı yüzde 90'ını devlet karşılıyor masrafların. Sayın Maydell bir bekleme süresinden bahsetti, herhalde bu sistemle ilgili. Acaba bunun manası nedir, ki bu aleyhte bir sistem olarak görülüyor. Bunun cevabını bekliyorum.

İkincisi, sayın Kılıçdaroğlu'na bazı sorularım var.

Bunlardan bir tanesi hala meri olan ve anayasada öngörülen hizmetin birleştirilmesi, sağlık sisteminden bahsediyorum. 224 sayılı Kanun var, hala meri maddesi var. Ülkede sağlık sistemi tek elde toplanmalı diye. Bunu Anayasa'da koydular, ama 70'li yıllardan beri parlamento buna hiçbir zaman yanaşmadı. Hem sağlık sigorta sistemi ikide bir ortaya atılıyor, ama parlamento bunu bir şeye bağlayamıyor, 224 sayılı kanun var, buna rağmen hastanelerin müşterek kullanılması en faydalı yol olduğu halde birleştirilmeye gidilemedi. Bunu nasıl karşılıyor Kılıçdaroğlu ? Acaba Sigorta sistemi, bir finans kurumu oluşu gerçeği karşısında devlet hastanelerine sevk ile, üniversite hastanelerini sevk ile hastaları idare ediyorlar. Ama bunu bir çatı altında birleştirmeyi de düşünüyorlar mı? Bunu istirham edeceğim, ileride güvenlik sistemi birleştirilip tek elde toplanacak mı? Bilhassa sağlık sistemiyle ilgili bu sorum.

SORU

Sayın Maydell'e soruyorum. Sosyal güvenlik soru-

nunda kişisel destek nasıl olmalı? Bir örnek vereyim. Dinlenmek amacıyla Madrid'e gittik eşimle. Meydanın ortasında ikimizi de bayıltarak soydular, bundan dolayı herhangi bir destek almadım. Kendi imkanlarımla polise gittim, geçmiş olsun dediler, hala bekliyorum sonucu. Bu durumda devletin ve kuruluşların nasıl bir desteği olmalı, ne düşünüyorsunuz? Bir Almanın başına bu gelseydi ne yapardı? Meydanda komalık da yapıyorlarmış, bizi çabuk bayılttılar, ondan dolayı da teşekkür etmek gerekiyor herhalde.

SORU

Sayın Maydell'e sormak istiyorum. Teknolojinin üretim alanındaki yoğun girişi, son yıllarda işsizliği artırmaya başladı, sizin ülkenizde de bizde de böyle. Bütün dünyaya teknoloji hızlı bir biçimde yayılıyor ve üretim alanına giriyor, makineler yoğun olarak kullanılıyor. Bu da işsizliği artırıyor, sosyal güvenlik sistemlerini sıkıntıya sokuyor. Bu konuda denetim için alternatif bir program hazırlanıyor mu; bu konuya ilişkin siyasal partilerin veya Batı'da kamunun bir hazırlığı var mı? Sınırlamak olabilir, iş saatlerini düşürmek olabilir işsizliği azaltmak için.

Bir de bizim ülkemizde emeklilik yaşını çok yoğun çaba sarfederek yükseltti devlet, sistem batıyor dedi. İki yıl önce kıyamet koparanlar, bu yıl insanları zorla emekli ediyorlar. Sizde de böyle bir şey var mı; insanları çalışmak istiyorsa zorla emekli etmek, tazminatlarını vererek işten bu şekilde çıkartmak mümkün mü? Onu öğrenmek istiyorum.

SORU

Aralık 99-2000 yılında daha sonra da Mart 2001'de ulusal bir belge verdik, buna karşılık bir takım taahhüt-

lerde bulunduk. Ben sayın profesörden şu değerlendirmeyi rica ediyorum. Bu 110 bin, 120 bin sayfalık AB müktesebatının özellikle sosyal güvenlik sistemi açısından kısa vadede ülkemizdeki sisteme etkileri nasıl olabilir?

İkincisi, gene halihazır 15 üye dışında, sanıyorum Doğu Bloku'ndan çözölen Macaristan, Çekolavakya benzeri ölkelerin ağırlıklı olduğu 12 aday ölkede daha var. Bunların aşaağı yukarı milli gelirleri, ekonomik durumları bakımından bize yakın olanların durumu ne olacak, birkaç sene de aday olma imkanına sahipler mi? İkinci sorum da bunun değeriendirilmesi.

Kemal Beye sorum, altını çizdi, birçok akademisyenimizin vurguladığı gibi kayıtdışı ekonomi yüzde 50 düzeyindedir. Ayrıca SSK'nın yıllar yılı kronikleşmiş sorunu, işverenlerin eksik beyanda bulunması, gerçek beyanda bulunmaması. Bu SSK'nın gelirlerini olumsuz etkilemekte. Bir de alacak tahsilatındaki güçlükler var. Bütün bunları dikkate alarak özellikle ardarda yaşanan, Kasım 2000, Şubat 2001 krizlerini de değeriendirerek kısa vadede SSK'yı bekleyen sorunları biraz açar mı, mali açıdan. Teşekkür ediyorum.

SORU

Almanya'nın doğu ve batı kesimlerinde ücretler konusunda bazı farklılıklar olduğu duymuştuk. Acaba sosyal güvenlik konularında da Doğu açısından olumsuz sayılabilecek bazı farklılıklar var mı? Örneğin, işsizlik sigortası, sağlık sigortası, emeklilik ücretleri falan konusunda.

SORU

Kılıçdaroğlu'na sormak istiyorum. SSK ile ilgili çok soru var ama kimsenin sormayacağını tahmin ettiğim bir

soruyu sormak istiyorum. Bağkur Yasası 85'li yıllarda kapsamını genişletti, tarım sektöründe çalışanları da kapsamına almıştı, ancak yasanın birinci maddesi 22 yaşında herkes tarımda çalışanlar Bağkur'dan sigortalı olabilir, diyor. İkinci maddede kadınlar ancak aile reisi olabilirse diyor. Düşünüyorum, toplumsal yapımızı biliyorsunuz, birkaç kere evlilikler var, nikahsız evlilikler var, bir kadın nasıl aile reisi olduğunu ispat edebiliyor. Öyle tahmin ediyorum ki çok olanaksız ve çok sınırlı uygulanan bir şey, rakamsal bilgi varsa çok sevinirim. Uygulandı mı, yararı oldu mu? Bir de 85'te imzalanan cinsiyetler ayrılığını yasaklayan, uluslararası sözleşmeye imza attığı halde Türkiye Cumhuriyeti bu maddeyi değiştirmeyi düşünse fena olmaz diyorum. Sizin bu konuda bir gayretiniz oldu mu? Çünkü tarımda yüzde 51 kadın işgücü var. Bunların sosyal güvenlik hakkını sınırlamak hem haksızlık hem de bu haliyle uygulanıyor mu, çok merak ediyorum. Zaman zaman gündeme getirdik hiç siyasi gündeme girmedi, ama.

SORU

Gerçi Şenatalar hocam şu aralar sosyal güvenlik güncel değil dedi ama doğru, aslında belirleyici olması açısından da güncelleştirmek gerekiyor. En azından siyasi anlamda. Ülkemizde bilhassa işsizlik ve çalışmayan aile bireyleri, çocuklar ve kadın için özellikle sosyal güvenlik sistemi tam oturmuş veya çıkmış durumda değil. Bunun dışında yüzde 9'luk bir sosyal güvenlik sistemine dahil olmayan bir grup var. Yüzde 15 de sağlıkla ilgili sosyal güvenlik sistemine dahil olmayan nüfus var. Ayrıca bunların dışında bunların işlevsel anlamda, hizmetlerin yeterli olup olmaması konusunda bir sürü eksiklik var, bunları tartışıyoruz. Fakat, asıl önemli olan sanırım, yüzde

40-45 tarım nüfusunun sosyal güvenlik sistemiyle birlikte düşünülerek, tarımın çözülme sürecini değerlendirmemiz gerekir. Hani, dünyada son anlarda iyice revaçta olan tarıma ürün bazında değil de bireysel anlamda tarım yapan insanlara doğrudan destek gibi bu fonların da sosyal güvenlik sistemi ile birlikte ele alınarak en azından bazı alanların ve Türkiye'deki hala çözülemeyen ve el atılamayan yüzde 40'lık tarım toplumunun çözülmüşlük sürecinin hızlanması, bu anlamda oluşturacağımız yeni dönüşüm programının da belirleyicisi olacak. Bu anlamda bir tartışma yapabilirsek iyi olacak.

SORU

Sayın Maydell ve sayın Kılıçdaroğlu'na aynı soruyu sormak istiyorum. Primle finanse edilen sosyal sigortalarda bu primlerin değerini yitirmemesi ve bir birikim sağlaması için bu fonların bir şekilde gelir getirici, getiri sağlayıcı yatırım alanlarına yönlendirilmesi gerekiyor. Batılı ülkelerde bu daha çok borsalarda, hisse senedi tahvil alınarak değerlendiriliyor. Ama şöyle bir sorun da çok ciddi. Bu borsalar son derece oynak, belirsiz, güvensiz. Bu tür mali varlıklar değerlerini çok hızlı yitirebiliyorlar. Bu kadar istikrarsızlıkla dengeli bir sosyal sigorta fonu yönetimi mümkün mü?

Sayın Kılıçdaroğlu'nun da bilgisini diliyorum, aslında biraz söz etti. Türkiye'de bu fonlar nasıl kullanılıyor?

SORU

Sorum sayın Maydell'e. Konuşması içerisinde iki konuya değindi. Birincisi, AB bir sosyal birlik değil, ancak tartışmalar yapılıyor, bir Avrupa sosyal politikası geliştirmek isteniyor demişti. Bu tartışmalarda hangi modeller üzerinden gidiliyor. İkincisi AB içerisinde bir model tar-

tışmasıyla birlikte, AB kendine bir model bulabilecekse, yine kendisinin bahsettiği sosyal güvenliğin uluslararası koşullarda bu tartışma daha başlamadan bitiyor anlamına gelmiyor mu, yada nasıl işleyecek? Uluslararasılaşma dediğimizde, çok iyi bileceksiniz ki sadece AB'yi kast etmiyoruz, aynı zamanda bütün dünya uluslarını kapsayan bir mobiliteden bahsediyoruz. Bu şartlar altında her ikisini de kapsayan ne tür bir model geçerli olabilir?

SORU

Sayın Kılıçdaroğlu'na iki soru yöneltmek istiyorum. Birincisi, yakın zamanda çıkarılan bireysel emeklilik. SSK'nın yeterli emekli maaşı vermemesini bir şekilde telafi etmek amacıyla çıkarılan bireysel emeklilik aslında SSK'yı tasfiyeyi hızlandıran bir süreç olmayacak mı? Kaldı ki daha fazla emekli maaşı almanın, ileride kişinin dışındaki aile bireyleri ve kişinin kendisinin sağlık hizmetlerini alamama gibi ciddi sıkıntılarla da karşı karşıya gelinecekse bu durum gözardı edilebilir mi?

İkincisi, sadece emekli maaşlarının düzeyleri mi önemli? Bunu değerlendirmek lazım. Yoksa bunun dışında gerek SSK'nın gerek Emekli Sandığı'nın gerek Bağkur'un özellikle sağlık alanında sağladığı hizmetleri gözardı etmek, olanakları yok saymak doğru olabilir mi?

Sayın Kılıçdaroğlu, sosyal güvenlik kurumları kendi kurum kültürlerini yaratmamıştır dedi ki, buna katılmıyorum. Özellikle SSK'yı ele aldığımızda gerek kendisi gerek kendisinden sonraki kurum yöneticilerinin önemli bir bölümü siyasilerin birçok menfaatleri veya dayatmalarına karşı gelmiş, hatta görevlerinden ayrılma durumunda kalmışlar ya da bir takım şeyleri engellemişlerdir. Bunu taşra teşkilatında da görmek mümkün. Hastanelerde çalışanlar açısından da geçerli. Birçok sağlık kurumu olanak-

larını kullanarak hastanelerin kendileri için hizmet üretilmesini sağlamaya gayret etmekte, dışardan hizmet alındığında kuruma dayatılan faturaların mümkün olduğu kadar en iyi şekilde kontrolden geçirilerek lüzumsuz yere dayatılan faturalarının şişirilmesini önlemeye çalışmaktadır. Ayrıca, günümüzde çok ciddi bir konu olduğu kanısındayım; ilaç alımlarında ve tıbbi malzeme alımlarında kurum açısından en uygun fiyata ilaçları temin etmektedirler. Nitekim Şubat döneminde, doların alıp başını gittiği dönemde birçok sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı, Emekli Sandığı, Bağkur veya kurumlara bağlı kişiler dışardan ilaçları, kurum güvencesine rağmen alama ile karşı karşıyayken, SSK'da bu sorun minimum düzeyde yaşandı. Sorun ortaya çıktığında, ilaç firmalarının, SSK en büyük alıcı olması ve bu piyasayı belirleyici olması açısından öncelikle onun ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmek istiyorum.

SORU

Benim sorum, sayın Von Maydell'e olacak. Konuşmanızın başında beş tane gelişmeden söz ettiniz. Bu beş gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan durumlardan, sorunlardan söz ettiniz. Benim sorum şu; sosyal devletin ve sosyal güvenliğin Almanyada ve diğer Avrupa ülkelerinde ne kadar gerilediğini düşünüyorsunuz? Türkiye'de bazı uç liberal ve uç sol çevrelerde sosyal devlet öldü diye bir iddia var, sosyal devlet yavaş yavaş ortadan kalkıyor, artık korunamayacak diye bir iddia va. Sizce gelişmeler bu kadar dramatik değil ama bazı somut örnekler verebilir misiniz? Almanya ile diğer Avrupa ülkeleri arasında ciddi farklar var mı; sosyal güvenlikle ilgili çok kaygı verici düzeyde olduğunu düşündüğünüz ülkeler var mı?

SORU

Ben Kılıçdaroğlu ile Von Maydell'e ortak sormak istiyorum. Sosyal Sigortalar Kurumu ile yabancı ülke arasında mağdur olan Türk işçileri. Mesela şunlar; Almanya'da permilerini satarak dönenler, Alman ekonomisine 35 ile 50 yıl arasında 15 yıllık katkılarla bütün gençliklerini verenler Türkiye'de mağdur durumdadır. Sosyal devlet ilkesi içinde sayın Maydell'in özellikle hukuk konusunda çok büyük araştırmalar yaptığını görüyorum. Bu sosyal devlet ilkesi içinde bu mağdur olanların sorununu çömede Türkiye'deki kurumla nasıl bir diyalogları vardır? Veya sahipsiz bırakılan bu insanların ızdırapları gerçekten böyle devam mı edecektir? Bunların çoğu birçok hastalıkla ya sakattır, ya da öldü. Sosyal devlet ilkesi içinde Alman ekonomisine katkıları ve orada emekli olmaları yönünde devletin katkısı nerede kaldı, bunlar bundan nasıl yararlanmadı? Bu nokta benim gibi kişileri düşündürüyor, arz ederim.

SORU

Ber iki konuşmacıya ortak soru. Birincisi, ülkemizde düzineleri aşan sosyal güvenlik kuruluşu vardı, yakın yıllarda bunların iki düzineden fazlası sosyal güvenliğe devredildi ama hala küçük sosyal güvenlik kuruluşu var. Bir de üç, dört büyük sosyal güvenlik kuruluşları var. Ben kendimi bildim bileli bunların birleştirilme çalışmaları var, ama herhalde bunu görmeye benim ömrüm yetmeyecek. Bunların birleşememe özellikleri, farklılıkları nedir, nasıl giderebiliriz? Almanya'da da bu sorun yaşandı mı, nasıl çözebildiler?

İkincisi, sayın Kılıçdaroğlu, İsveç'te evlilik dışı doğum oranının yüzde 35 olduğunu söyledi. Bu durum, insanların yeryüzündeki yaşamındaki bir takım sorunları etkile-

mektedir. Doğan her çocuğun ileriki yaşında ölünceye kadar öz anne ve öz babasına bağımlılık duygusunu olumsuz etkiler. Bunları zaman zaman basında ve çevremizde görüyoruz. 50-60 yaşına gelen insanlar anne ve babalarını arayıp bulmaya çalışıyorlar. Bunun toplum içindeki sonuçları, topluma maliyeti veya etkileri ne olabilir; bunları da nasıl gidebiliriz?

SORU

Sorum Von Maydell'e. Almanya'da ödenen yüksek sosyal güvenlik primlerinin ülkenin rekabetçi yapısını bozmadığını, sarsmadığını söyledi. Ama Almanya dünyanın en büyük üçüncü ekonomisi ve katma değerli ürünler üreterek o şekilde kalkınıyor. Türkiye gibi emek yoğun yatırımları bekleyen bir ülke için bu genellemesi doğru mudur? Teşekkürler.

MERYEM KORAY

Ben de küçük bir katkı ve soru sormak için izin istiyorum. Şöyle bir şey; sosyal güvenlik sisteminin bir yanı ekonomik ve sosyal yaşamla ilgili olduğu için kuşkusuz ideolojik ve politik yanları da var. Buradaki konuşmalar biraz daha yöntemsel, parasal sorunlar, demografik sorunlarla sınırlı kaldı. Acaba bu noktaya da uzatmak gerekmez mi diye sayın Maydell'e sormak istiyorum. Beş tane değişim var diyordu, beşincisi küreselleşme. Bunun da sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı etkiler, sorunlar var. Bunun en başında da rekabet konusu var. Biliyoruz gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler birarada, aynı piyasada, dünya piyasasında mal, hizmet, ürün satımı için rekabet içindeler. Bu nedenle, aynı dünya piyasasında kıyaslanınca bugüne kadar belirli standartlara ulaşmış olan ülkeler yani ILO'nun da kabul ettiği sosyal güvenlik stan-

dartlarını uygulamakta olan ülkeler sosyal haklar açısından bir sorgulama içine giriyorlar. Çünkü, aynı piyasada bizden daha ucuza üreten ülkeler karşısında bizim bu yüksek primlerimiz ve yüksek katkılarımızla nasıl rekabet edeceğiz? Sorun bu ulusal sınırlar içinde veya Avrupanın kendi içinde bir sorun olarak kalabilir; ya da daha ideolojik bir bakış açısıyla aslında küresel ölçekte bu genel sorun nasıl çözülebilir diye de bakılabilir. Avrupa'nın şu anda tercihi sadece bugüne uymak üzere bir takım sosyal haklarda kesintilere gitmek veya standartları ileriye değil de geriye doğru bastırma yönünde bir yola gitmek. Üçüncü yol, daha liberal bir devlet anlayışı, daha bireysel çözümler anlamına geliyor. Bu, orası için, o ülkeler için kısmen de olsa bir çözüm olabiliyor. Ama gelişmekte olan ülkeler için bu bir çözüm olamıyor. Çünkü onların zaten olumsuz olan standartları daha da olumsuz bir yöne itmeleri gerekiyor. Rekabet piyasasında her ülke kendisinden daha olumsuz, daha büyük bir enformal sektörü olan, daha ucuz işgücü çalıştıran daha çok çocuk işgücü çalıştıran, bir küresel işgücünün rekabeti ile karşı karşıya. Standartları iyileştirmek değil aşağıya doğru, hatta dibe doğru bastırma olgusuyla karşı karşıya. Dolayısıyla, ulusal cevapların dışında burada küresel cevaplar ne olabilir sorusu önem taşıyor. Hiçbir ülke ben tek başına en iyi koruma önlemlerini uygulayacağım ve bu sosyal güvenlik sisteminde çalışanların haklarını koruyacağım deme şansına çok fazla sahip değil. Ama öte yandan eskiden ILO'nun güçlü bir biçimde ortaya çıktığı ve koruyucu standartları dünya çapında yerleştirmeye çalıştığı dönemden farklı bir dönemdeyiz. Küreselleşme olgusu içinde, artan acımasız rekabet olgusu içinde standartların kuralların esamesi okunmuyor. Şimdi başka bir düşünce, başka bir yaklaşımla olaya bakmak gerek. Kolay değil; iş kuralları kötüye giderken, çalışanları koruyucu bir noktaya getirmek kolay değil;

ama çıkış yolu orada. Batı ülkelerinin, özellikle kendilerini sosyal demokrat, sosyal devlet savunucusu olarak görenlerin bu soruları küresel çapta cevaplarla birlikte düşünmesi gibi bir zorunluluk karşımıza çıkıyor.

Mesela, şu soruyu sormak gerekiyor. İnsan hakları bir bütün müdür? Yoksa insan hakları sadece düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü gibi, ulusal devletlere karşı ileri sürülecek haklardan ibaret midir? Eğer insan hakları, temel haklardan sonra gelen ikinci kuşak haklar, ki bunlar ekonomik sosyal haklardır bir bütünse ki, genelde dünyada insan haklarına yaklaşım bunun bir bütün olduğunu düşündürüyor. O zaman ekonomik ve sosyal hakları küreselleşmenin nasıl etkilediği ve şimdi bunları gerçekten var etmek için ne gibi önlemler, ne gibi politikalar uygulanması gerektiğini de düşünmek gerekiyor. Ancak ve ancak ekonomik ve sosyal haklarla birlikte, insan haklarını bir bütünlük içinde düşünürsek ve bunları küresel çapta var etmenin bir görev bir sorumluluk olduğunu düşünebilirsek gerçekçi bir çözüme ulaşabiliriz. Bu hakların bir kısmı çok önemli görülebiliyor, örneğin, herhangi bir ülkeyi düşünce özgürlüğünü kısıtladığı için suçlayabiliyor, ona yaptırım uygulayabiliyoruz. Peki bir soru, düşünce özgürlüğünü kısıtlarken, acaba düşünce özgürlüğünü kullanabilme, ondan yararlanabilme olanaklarını düşünmek zorunda değil miyiz? Onu kullanabilmek, gerçekte belirli bir eğitim almak, belirli bir sosyal güvenlik sistemi içinde olmak, belirli bir biçimde yarından endişe etmemek durumunda mümkün olabiliyor. Yoksa toplumun büyük bir kısmının marjinalleştiği bir ülkede düşünce özgürlüğünü kural olarak var ettiğiniz zaman ancak eğitilmiş ve küçük bir azınlık bu düşünce özgürlüğünden yararlanabiliyor. Dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerin hayata geçmesi kesinlikle sosyal hak ve özgürlüklerin hayata geçmesiyle bağlıdır. Onunla doğru orantılıdır. Bu ne-

denle insan haklarını bir bütün içinde düşünmek gerek. Küreselleşmeye bakış açısında, insan haklarının insan hak ve özgürlükleri konusunda bütüncül bir bakış açısı ve insan haklarının sadece ulusal devletlere karşı ileri sürülecek değil, küreselleşen sermayeye ve onun bir takım uygulamalarına karşı ileri sürülecek haklar olarak ortaya gelmesi tek çıkış yolu olmaktadır. Bu düşüncelerimi özetlerken, sayın Maydell'in gelişmiş bir ülkeden gelen ama sosyal demokrat olduğunu düşündüğümüz bir bakış açısıyla ne söyleyeceğini merak ediyorum.

BERND BARON VON MAYDELL

Gayet mütevazî bir şekilde ve çekine çekine şu soruyla başlıyorum; cevapları verebilmek için kaç dakikam var? Yani, her soru için bir dakikadan az bir süre vermiş oldunuz bana ama ne yapalım öyle olsun. Elimden geleni yapmaya çalışacağım.

Birinci soru, sosyal sigorta kurumuna ödenen payların ödenmemesiyle ilgiliydi. Acaba Almanya'da bu konuda ne gibi bir yaptırım uygulanıyor diye sorulmuştu. Yani işveren bu katkı paylarını ödemediği takdirde kendisine karşı ne gibi yaptırımlar uygulanıyor? Tabii Almanya'da ödenmesi gereken tüm katkı payları eksiksiz olarak sosyal sigorta kurumuna ödeniyor denilemez. Ama yine de öyle bir sistemimiz var ki bu katkı payını ödeme zorunda olan işverenler üzerinde çok büyük bir baskı uygulamaktadır. Bir yerde hak sahiplerinden tutun, ceza hukukundaki müeyyidelerle varıncaya kadar. Çünkü, katkı payını ödemeyenler bir suç işlemiş addedilirler. Bir de işletme yöneticilerinin bireysel sorumlulukları vardır bu katkı paylarının ödenmesi konusunda. Diyelim ki bir limited şirketin yöneticisi olan bir kişi, genel müdürü olan bir kişi, şirketin borçlarından şahsen sorumlu tutulmuyor. Ya-

ni yönettiği işletmenin borçları, o işletmenin borçları olarak kabul ediliyor. Ama eğer o işletme, sosyal sigorta katkı paylarını ödemezse, o zaman bu ödenmemiş borç, sadece şirket borcu olarak telakki edilmiyor, genel müdürün kişisel borcu olarak addediliyor. Bu borçların ödenmesinde şirketin durumu kötü, iflas ettik, onun için bu borçlarımı ödeyemiyorum diyemez; kendi mal varlığından da bunların ödenmesi için sorumlu tutulur. Bu durum sorumluluğun kapsamını genişletmekedir genelde. Bu nedenle, katkı paylarının ödenmemesi Almanya'da büyük bir sorun teşkil etmez. Bunu telafi etmek için ciddi müeyyideler vardır.

İkinci soru, İngiltere'deki sağlık sigorta sistemi ve bekleme sistemiyle ilgili. Bakın, İngiltere'deki sistem bir sağlık sigortası şeklinde işlemiyor. Devlet sağlık hizmetlerini, devlet bütçesinden karşılıyor. Devlet sağlık sistemi, bunun için belli hastanelerin, doktorların ücretini ödemek zorunda ki halka sağlık hizmetleri sunulabilsin. Bunun sonucu şu. Devletin elinde yeterli para olmadığı takdirde, ya da yeterli tahsisatta bulunmadığı takdirde tüm hastalara yeterli hizmet sağlanamamaktadır, tüm ameliyatlar yapılamamakta, tüm hastalıklar tedavi edilememektedir. Bu nedenle, böyle bir sistemin işlediği yerlerde bir tercih yapmak gerekir. Hangi hastalıklara veya hangi hastalara öncelik verilecek. Mesela, yaşlı iseniz ve kalça kemiğinizin değişmesi gerekiyorsa, alınan bir karar sonucunda bu ameliyat artık şu yaştan sonra yapılamaz denilmiş ise, siz de bu ameliyatı yaptırma imkanına kavuşamazsınız. Veya belli bir ameliyatı olabilmek için mevcut bir bekleme listesine girmek ve belli bir süre bekledikten sonra ancak o ameliyatı olabilmek gibi bir imkanınız var. Aradan geçen süre içinde ölmüş de olabilirsiniz, ama insanlar hiç önemli değil, hastalar sıraya konuluyor. Verilen hizmeti, mali ödeneklerin kısıtlı olması nedeniyle kısıtlıyorsunuz ve bu kısıt

sıtlanmış hizmetleri de belli önceliklere göre verirsiniz. Tabii ben Almanya'daki sosyal sigorta sisteminde de benzer kısıtlamalar yoktur, benzer öncelikler yoktur demek istemiyorum, ama bu kadar gaddarca yapılmaz. Onun için hangi sistemi tercih ediyorum dediğiniz zaman ciddi olarak üzerinde düşünmek lazım. İtiraf etmeliyim ki İngiliz sistemi Alman sisteminden çok daha ucuz. Yani, sağlık hizmetleri için GSMH'dan ayrılan pay Almanya'da İngiltere'ye kıyasla çok daha yüksek. Herşeyin bir bedeli var tabii ki.

Üçüncü soru, Madrid'teki bu soygunculuk olayıyla ilgiliydi. Tabii bütün büyük kentlerde bu olabilir. Madrid'e kıyasla Johannesburg'ta daha fazla olabilir, İstanbul'da daha az olabilir, ama hiçbir yerde tam bir güvenlik içinde yaşadığımız söylenemez. Böyle bir şey başımıza geldiğinde ne gibi destek alabiliriz sorusu, sadece kısmen sosyal güvenlikle ilgili. Eğer doğru bilgilendirilmiş isem, bu gibi durumlarda kişinin bağlı olduğu ülkenin büyükelçiliği yardıma koşar, Alman büyükelçilikleri mesela yardıma koşar, ama ne derece yardım verirler bilemiyorum. Ama böyle bir olay Almanya'da olsaydı, bir sosyal yardım, yine sigorta bu yardımı veya desteği vermekle sorumlu. Acilen bir sağlık yardımı almak gerekiyorsa mesela.

Üçüncü soru, teknolojik gelişmelerle ilgili. Yani yüksek işsizliğe yol açan teknolojik gelişmelere karşı ne gibi önlemler alınmalı; elimizde ne gibi önlemler var diye soruldu. Haklı olarak işaret ettiniz, Almanya'da da işsizlik yüksek. Hükümet işsizliği düşürmek yolunda yapmış olduğu vaatlerini tam olarak yerine getiremedi. Hiç getiremedi demiyorum, tam olarak yerine getiremedi. İşsizliğe karşı ne yapılabilir sorusu gerçekten çok karmaşık bir soru. Almanya'da yeni bir program tartışılmakta. Diğer ülkelerde de benzer programlar var. Şöyle ki, işsizlik vardır deniliyor. İşsizlikle birlikte, yerine kimsenin istihdam

edilmediği açık pozisyonlar da var deniyor, yani yeterince iş yok demek doğru değil, iş var ama bu boş olan işler için yeterli kalifiye işgücü yok deniliyor. Mesela, Almanya'da bilgisayar alanında yurtdışından işçi ithal edilmesi gerektiği söyleniyor. Herşey bir ihtiyaç sonucu. Buna göre işsizlikle mücadele, artık doğru eğitim, doğru nitelik sorunu olmakta düğümleniyor. Yani bir ülkede mevcut işgücünün doğru niteliklerle donatılmış olması gerekiyor ki işte bu konuda pek çok şey yapılabilir. Bir de buna ek olarak şunu söyleyebilirim. İşyerinin, işletmenin eğitim konusunda verdiği hizmetler bir alternatif olabilir. Bunun kabul edilmesi başka bir sorun. Her zaman yüksek işsizlik paralarının ödendiği bir sistemde, işçiler daha ziyade bu işsizlik paralarıyla yetinmeye razı. Onun yanında ufak işler yapabiliyorlar para kazanmak için, legal olmayan ufak tefek işler yapabiliyorlar. O bireysel baskı, yani kendisine eğitimini iyileştirme konusunda destek vermekle ilgili olarak bireyler üzerindeki baskının artırılmasına çalışılıyor. Hükümette bu yolda belli önlemler almak üzere. Başarılı olunacak mı, sorun bu. Yasayı mükemmel bir şekilde hazırlayabilirsiniz ama her zaman başarılı olmayabilirsiniz. Çünkü iş ve işçi bulma kurumlarında da bu görevler üstlenecek doğru kişileri eğitmiş olmanız gerekiyor. Yani iş ve işçi bulma kurumlarının da kendi açılarından işçileri ikna etmeleri gerekiyor.

Yaş sınırlarıyla ilgili bir soru vardı, Almanya'da da benzer bir sorunumuz var. Erken emeklilik sistemlerimiz var. Emeklilik yaşı şu an 65 yaş, efektif olarak bakıldığında ise bu yaş 60; yani yasal sınırın çok altında. Ve resmi emeklilik sigortasının karşılaştığı sorunların çoğu bu kadar çok insanın erken emekliye sevk ile ilgili. Bu konuda bazı değişiklikler yapılmak zorunda kalınacak. Özellikle insanlar zorla erken emekliliğe sevk ediliyorsa. Bunu demografik gelişmelerle açıklamak mümkün, buna göre de

belli değişiklikler bekleyebiliriz.

AB'ye giriş, topluluk müktesebatı, oradaki yasaların aday ülkeler tarafından ne ölçüde yerine getirilebileceğine ilişkin bir soru vardı. Bu bir sorun. AB'nin eski adayları ve eskiden üye olmuş olan ülkeleri böyle engelleri aşmak zorunda kalmadılar. Mesela, İspanyollar, Yunanlılar, Portekizliler tam üye olduklarında bu engeller önlerine sürülmedi. Ama AB diyor ki, şimdi belli bir statüye ulaştık ve şimdi bize üye olmak isteyenler bu statüyü kabul etmek zorundalar. Bunu demek kolay da bu egemen devletler için aşılması çok da kolay bir sorun değil. Bir de aday ülke sayısı bu kadar çok olunca farklı bir yöntem uygulanması da düşünülemez. Her ülkeyi kendi koşulları içinde değerlendirmeye çalışmak, neticede ortak bir payda üzerinde birleşmemek sonucunu doğuracak ki, böyle bir yol zaten kabul edilmedi. Topluluk müktesebatına ulaşılması, tüm aday ülkeler için bir sorun. Mesela, iş hukukunda, sosyal hukukta, AB tarafından masrafları ödenmek üzere, bizim enstitümüzce, aday ülkelerle seminerler düzenliyoruz. O ülkelerin bakanlıklarıyla seminerler düzenliyoruz, yasalarını inceliyoruz. Ve, ulusal yasalar ile AB yasaları arasında çelişkiler varsa bunları saptamaya çalışıyoruz. Muktesebata uymayan noktalar var mı; örneğin sosyal hukukta ve iş hukukunda kadın erkek eşitliği sağlanıyor mu, sağlanmıyor mu? Çoğu zaman ulusal hukuktaki düzenlemeler AB hukukunda talep edilenlerden çok daha farklı olabiliyor. Demek ki, bu topluluk müktesebatına ulaşmak sorun. Tabii koordinasyon hakkı da önemli bir şey. Başka sigortalıların haklarının başka bir ülkede verilmesi, ödenmesi, bunların kabul edilmesi. Bunlar da kolay şeyler değil. Son derece yavaş işleyen ve genellikle de aday ülke ile, ilgili bakanlıklarla birlikte yürütülen zor bir çalışma. Bu öyle küçümsenecek bir iş değil, muazzam bir iş, yani kaç tane seminer düzen-

lediğimizi ben unuttum bu konuda. Ama fevkalade zor bir görev olduğunu söylemek mümkün. Bu konu tek başına bir seminer konusu olabilir. Onun için fevkalade yüzeysel bir cevap verebiliyorum.

Almanya'nın yeni ve eski eyaletleri arasındaki ücret farklılıklarından bahsedildi. Bunun emeklilik parasında ve diğer sosyal haklarda geçerli olup olmadığı soruldu. Doğrudur, farklılıklar var maaşlarda, çok büyük farklılıklar değil ama, yine de istenmeyebilir bu farklılıklar. Şöyle bir açıklaması vardı bunun; yeni eyaletlerdeki hayat standartının daha düşük olduğu, hayatın orada daha ucuz olduğu söyleniyordu. Ama tabii bütün bu konular yasa koyucunun tayin edeceği bir şey değil. Bunu bir yerde sendikalarla işverenler kendi aralarında adım adım düzenlemeliler, kendi aralarında bir uzlaşmaya, yakınlaşmaya gelebilmeliler. Emeklilik paralarında da bazı farklılıklar var ama farklı olan bu hesaplama yöntemleri değil. Emekli paraları aynı şekilde hesaplanıyor ama bu emeklilik formülünde kullanılan değerler farklı ve bunun sonucunda Doğu'daki emeklilik paralarının Batı'ya kıyasla daha düşük olabiliyor, bazen bunun aksi de olabiliyor. Çünkü genelde eski Demokratik Almanya'da emekli olan sigortalı sayısı daha fazla. Özellikle kadınlarda. Kadınlar çok daha uzun süreyle çalışmışlardır, çünkü çocukların bakımı. Bunun sonucunda sendikalar haklı olarak şunu söylediler; neden Batı'daki kadının emekli maaşları bu kadar düşük tutulsun. Onların da yükseltilmesi gerekir, çünkü Batı'daki kadın çalışanlar belli kolaylıkları almaksızın çalışmak zorunda kaldılar. Bu da eşitlik ilkesiyle bağdaşmıyor denildi. Bunlar çok zor sorular. Ne kadar büyük bir hassasiyetle bunların tartışılması gerektiğini hepimiz biliyoruz. Aksi takdirde büyük sorunlarla karşılaşılır.

Sosyal sigorta paralarının işletilmesi veya yatırılması.

Böyle bir sorun Almanya'da yok. Çünkü burada bir dağıtım yönteminden bahsediyoruz. Çok büyük fonlar zaten oluşmuyor. Genelde emeklilik sigortası için o yıl ödenmesi gereken emeklilik paraları kadar para toplanıyor. Milyarlarca fon falan birikmiyor, iyi ki de birikmiyor. Çünkü, bunların değerlendirilmesi büyük bir sorun olacaktır. Borsayı mı yatıracaksınız, gayri-menkule mi yatıracaksınız, değerli kağıt mı alacaksınız, yaşam sigortasında bunun katı kuralları var. Azami bir oran, burada toplanan paraların yüzde şu kadarı değerli kağıda, yüzde şu kadarı gayrimenkule yatırılacaktır deniyor, ama bu genelde sadece yaşam sigortası ile ilgili.

Bir sonraki soru, Avrupa sosyal politikasıyla ilgiliydi, hangi alanlarda bunun geliştiği soruldu. Evvela, iş piyasasıyla ilgiliydi. Yani, bir ilke başlatıldı, bu ilke çerçevesinde üye devletler buna ne kadar uyduklarını belli kıstaslara göre belirttiler. Ona göre yeni bir kıstaslar dizisi hazırlandı. Yani her bir ülkedeki sosyal politika kalitatif değerlendirme yapıldı. Bu kıstaslara ulaşamayan veya devam ettiremeyen ülkelerin durumu açık bir tartışma konusu olarak seçim kampanyalarında tartışıldı. Tabii bunun negatif sonuçları olabilir. Politik etkiler nedeniyle bu gibi kıstaslar, insiyatifler önem kazanabiliyorlar. Yani yasal olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, önem kazanıyorlar. Mesele, belli kıstasları yerine getirmeyenler sorgulanıyor, yani makul olan bir işi yapmamış olmakla suçlanıyor. Bunun gelecekte bir etkisi olabilir, hali hazırda, mesela bunu bir yaşlılık sigortası için veya fakirliğin ortadan kaldırılması için yapılması düşünülüyor. Bir devlet fakirliğin ortadan kaldırılması için neler yapıyor mesela ve de sağlık sistemleri için. Bu konuda gelecekte beklenen uygulama sağlanacak olursa, Avrupa içinde o zaman dört önemli sektörde Avrupa sosyal politikası gelişebilir.

Bu soruyu bir başka soruyla birleştirmek istiyorum.

Avrupada sosyal devlet öldü mü sorusuyla. Aynı soruları Almanya'da da sürekli duyuyoruz. Almanya'da politikacılar, ekonomistler diyorlar ki, artık yalnız Bismark'a inanan aptal Almanlar bir sosyal modele inanıyorlar. Gerçekte, Avrupada buna inanan kalmadı diyorlar. Bu ifade doğru değil. Bu ifade en basit tabiriyle doğru değil. Enstitü'de yaptığımız araştırmalar ki biz bu konuyla yoğun biçimde ilgileniyoruz, diğer sosyal devlet modelleri nasıl gelişiyor, özellikle Batı Avrupada bu gelişim nasıl diye inceliyoruz. Yaptığımız araştırmalar şunu gösteriyor. Evet, bazı temel alanlarda bazı devletlerin hiç sorgulamadığı konular var. Mesela, sosyal devlet anayasada yazılı olsun olmasın hala geniş bir kitle tarafından kabul ediliyor. Bunu kabul edenler aptaldır, diğerleri bunun gerçeğini anlamıştır tezi doğru değil. Gelecekte şunu ispatlamaya çalışacağız. Sosyal devletten acaba hukuk devletinden bahsedildiği gibi bahsedebilecek miyiz? Her devletin kıstaslarıdır bunlar; hukuk devleti olmak veya sosyal devlet olmak. Hukuk devleti olmayı kabul eden bir sosyal devlettir diyebiliriz. Çünkü, şöyle düşünüyoruz, sosyal devletlik konusundaki Avrupa modeli Amerikan modelinden bariz bir şeklide ayrılıyor. Bu Avrupa modelinin somutlaşmasını düşünüyoruz biz. Ve bu modelin siyasi anlamı olan bir model olduğunu göstermek istiyoruz. Yani, bir devletin başarısı sadece ihracat rakamları veya büyük sermaye birikimleriyle ölçülmemelidir. Belli idealleri, ilkeleri vardır ve bir devlet sosyal devletin ilke ve prensiplerini ve hedeflerini yerine getirmesi ölçüsünde bir ülke hukuk devletidir diyebiliriz. Bu sosyal fikrin, bu sosyallik fikrinin modern bir devletin işleyebilmesi için yeniden vurgulanması gerekecektir. Biz sürekli olarak devletlerin başarılarını ekonomik başarılarla ölçüyoruz. Ama bir devletin işleyişi, fonksiyonları sadece ekonomik değildir. Bu toplumsal sorumlulukla, toplumsal adaletle ilgilidir;

toplumun içinde bir adalet sağlayamadığı takdirde devlet, devlet olma hedeflerinden birini yerine getirmemiş olur. Sosyal adalet de bunun bir parçasıdır. Sosyal devlet bence ölmedi. Bu hem Almanya, için hem de AB üye devletleri için geçerli. Bu konuyu, bu mesajı aynı zamanda savunmak da gerekir. Bir devlet, yapılan her sosyal hizmetten dolayı özür dilemek zorunda da hissetmemeli. Bu yapıldığı takdirde sosyal devlet anlamı yitirilmiş olur.

Bundan sonraki soru, yurtdışında çalışmış olan özellikle Almanya'da çalışmış olan Türk işçilerin Türkiye'ye döndüklerinde karşılaştıkları problemlerle, onların sosyal statüsüyle ilgiliydi. Burada somut durumu bilmek gerekiyor, düzgün cevap verebilmek için. Bizim kendi Enstitü'müzde Türkiye'deki meselelerle ilgilenen, özellikle Türk işçilerle ilgili meselelerle ilgili bir bölümümüz var. Söz konusu kesintilerin, primlerin devlet tarafından ne şekilde telafi edileceğine dair özel çalışmalar yapan arkadaşlarımız var. Ama ben bu konuya yeterince hakim olmadığım için yeterli bir cevap veremeyeceğim.

Bunun dışında bir başka soru, Almanya sanayiinin yüksek sigorta primlerine, rağmen uluslararası planda en azından belli sektörlerde, tekstil malum bunun dışında, rekabet gücünü muhafaza edebilmiş olduğuna ilişkindi. Burada, şunu söyleyebilirim. Elbette bu durumu her ülkenin kendi şartları açısından cevaplandırmak gerekmektedir. Yatırım meselesi, mesela Türkiye gibi bir ülke için hiç şüphesiz bambaşka değerlendirmelere tabi tutulmalıdır. Yani Almanya'da yeterince sermaye zaten mevcut; Amerika'dan biraz daha fazla sermayenin gelmesi, gitmemesi hayati bir önem taşımaz. Olsa olsa istatistiklere daha sık bir görüntü verir. Fakat Türkiye'nin durumunun farklı olduğunu biliyorum, daha somut analizler yapılması gerektiğini biliyorum. Yine de şunu soracağım, sosyal edimlerde ve ücretlerde damping yapmak, acaba sahiden en-

düstriye yarar getirir mi? Doğrusu ben bunu kuşkuyla karşılıyorum. Başka devletlerde benzer tecrübeler yaşan-
dı. Son derece yüksek maliyet giderleri olan, personel gi-
derleri olan ve sosyal maliyeti yüksek olan sanayilerin
başarılı olabileceği biliniyor. Bu da beni hemen uluslara-
rası rekabet meselesine getirmekte. Kendi görüşüme göre
bir cevap vermek istiyorum. Globalleşmenin içinde hiç
şüphesiz sosyal politikaların da uluslararasılaştırılması el-
zemdir. Yani, tek tek devletlerin sosyal hakları güçlendi-
rip, başka ülkelerin bunu yapmaması, damping yapması
elbette yanlıştır. Gerçekten önemli olan uluslararası dü-
zeyde sosyal standartların oluşturulmasıdır. Bu yeni bir
düşünce değil. 19. yüzyıl sonlarından günümüze kadar
gelen bir düşüncedir. Uluslararası standartların oluşturu-
lması her zaman iki neden açısından dile getirilmiştir.
Bir tanesi elbette insan haklarıyla ilgili, yani sosyal koru-
manın sağlanması. Diğeri ise, rekabetle ilgilidir. Devletler
şunu söylemişlerdir; ancak benzer koruma standartları
getirmek suretiyle, bu standartları hiçe sayan bir rekabe-
tin oluşmasını ve dünyadaki böylece ilerlemenin engel-
lenmesini önleyebiliriz. Kısacası bu tür sosyal standartla-
rı yapmak, oluşturmak, mümkün mertebe geniş ölçüde
uygulayabilmek temel bir düşünce. Dolayısıyla istenilen
bu bahsettiğiniz çalışma koşullarının dibe itilmesiyle sos-
yal standartların gitgide daha kötü hale gelmemesi. Bu-
nun uygulanmasında modern düşüncelerden bir tanesi,
Dünya Ticaret Teşkilatı tarafından tartışılan bir takım
maddelerin ticaret anlaşmalarına konulması. Bu işe yarar
mı yaramaz mı bilemem. Pek çok kalkınmakta olan ülke-
nin bu tür sosyal hüküm içeren maddelerin kötüye kulla-
nılabileceğine dair endişeler barındırdıklarını, bunların
kendi aleyhlerine çalışacağını düşündüklerini biliyorum.
Ama önemli olan şudur; insan hakları açısından küresel
yaklaşım mutlaka daha da geliştirilmelidir. Ama bunların

içinden şu veya bu insan haklarını çekip çıkarmak tabi ki doğru değil. Mesela, sizin vermiş olduğunuz örnekteki düşünce özgürlüğü gibi. Gerçekten bu tür özgürlük hakları, insan hakları ve sosyal haklar bir bütün olarak ve aralarındaki ilişkiler gözönünde tutulmak suretiyle ele alınmalıdır. Ancak bu şekilde insan haklarına saygıdan söz edilebilir. Dünya çapında belki gelişmeler henüz bu açıdan yeterince tatminkar değil. Fakat, en azından Avrupa'da temel İnsan Hakları Şartı'mız var, bunun sayesinde elimize bir belge geçirmiş oluyoruz. Böylece genel insan haklarının ve sosyal hakların tek bir belge içinde burada yer alması olumludur. İnsan hakları bölünemez ve bu da bu belge ile bir kere daha dile getirilmiş oluyor. Şu esnada bu şart AB sözleşmesinin bir parçası olmadığı için hukuki bakımdan bağlayıcı niteliği yok. Ama en azından AB kendisine bir anayasa yaptığında muhakkak bu Şart anayasaya dahil edilecektir. Bu yapıldığı zaman da AB bu tür hakları hukuken bağlayıcı bir şekilde dile getirmiş ve uygulamaya geçirmeye başlamış olacaktır. ILO veya BM'deki politikalar ise, ancak bu alanda insan haklarının daha fazla küreselleşmesi ve tabii sosyal hakların da buna dahil edilmesi yönünde mücadele ile olur. Kuşkusuz bana denecektir ki, bu konudaki bütün tecrübeler başarısızlıkla sonuçlandı. Evet derim, doğru, başarısızlıklar var ama birisi bana bunun başka bir yolunu gösterebilir. Savaşa ve başka yollara başvurmadan demek ki tek bir yol var; o da uluslararası işbirliğidir. Direnişlerle karşılaşacağız ,ancak bunun bir şekilde bertaraf edilmesi için de çaba göstereceğiz. İsterse bir asır daha sürsün. İstenilen arzu edilen ancak bu olmalıdır.

Küreselleşme iyi veya kötü bir şey değildir; küreselleşme var, ister karşısında olalım, ister olmayalım. Var ve olacak; tek görev bu küreselleşmeyi belli bir iktisadi sektöre sadece ekonomiye münhasır kılmak yerine küresel-

leşmeyi sosyal alana doğru genişleterek bunun uluslararası düzeyde hukukunu geçerli kılmak için çaba göstermektedir.

Zamanımı aştığım için özür dilerim.

KEMAL KILIÇDAROĞLU

Önce işverenlerin SSK'ya ilişkin primlerini ödemediğine ve ucuz kredi olarak kullandıklarına ilişkin bir eleştiri geldi. 93 yılında SSK yasasında yapılan bir değişiklikle SSK primlerinin tıpkı vergi dairelerinin vergi tahsili için geçerli olan kural içinde toplanması getirildi. Prim tahsilatında eskiye oranla oldukça iyi bir konumda. Bu konuda temel sorun Bağkur'da. Çünkü Bağkur'da sigorta tahsilat oranı yüzde 56'larda. Böyle bir açmaz var. Ama şunu kabul etmek gerek, bir ülkede bir ekonomik kriz varsa ve o kriz giderilememişse zaten siz vergi geliri de bekleyemezsiniz, SSK'dan prim geliri de bekleyemezsiniz, işverenler yatıramazlar. Krizin aşılmasını beklerler. Hizmetlerin birleşmesi ve sağlığın tek elde toplanmasıyla ilgili zaten Türkiye bu sürece girmiş durumda. Sanıyorum Genel Sağlık Sigortası çıkacak, çıkmak zorunda, çünkü bu tür özellikle sağlık alanında farklı standartlarda sağlık hizmeti sunmanın bir mantığı yok, Genel Sağlık Sigortasıyla beraber SSK'nın durumunun da özel olarak değerlendirilmesi gerekiyor. Ancak SSK doğrudan sağlık hizmeti sunar veya sunmaz, bu ayrı bir şey. Ama aynı standartın içinde kalmak zorundadır. Temel sorun SSK hastaneleriyle ilgilidir. Kurumun mülkiyetinde olan bu hastaneleri eğer SSK doğrudan sağlık hizmeti sunmayacaksa, genel sağlık sigortasına kiralamak suretiyle hizmette birlik sağlanabilir. Kayıtdışı ekonomi konusunda, daha doğrusu çalışma konusunda SSK'yı yakın dönemde mali açıdan neler bekliyor? SSK'yı mali açıdan bekleyen

finansman sorunu ve genel yönetim sorunu. Yönetim sorunu, kendi yasası değişmediği sürece, sosyal taraflar İşçi ve İşveren Kuruluşları bu kuruma sahip çıkmadığı sürece yönetim sorunu hem kısa sürede hem uzun sürede devam eder. Mali açıdan fon birikse dahi, bu sağlıklı yönetim nedeniyle kötü kullanılabilir. Bağkur yasasında tarımda çalışan kadınların aile reisliği sorunu, bu sorun hâlâ devam ediyor. Özellikle kırsal kesimde bir kadının aile reisliği gibi bir konuma gelme şansı hemen hiç yok, Bağkur'da da bir örnek olduğunu sanmıyorum. Ama Sosyal Güvenlik Hukuk normlarını da aşarak insanlara sosyal güvence sağlayan bir mantıkla başlangıçta yola çıkılarak hazırlanmıştır. SSK'dan bir örnek vereyim, örneğin çift eşlilik yasalara göre yasağ ama bir erkek iki kadınla evliyse yasa ikisine de sosyal güvenlik sağlıyor, yasa bununla ilgili özel bir düzenleme getirmiş durumda.

Bir başkası, tarımda çözülmeyle ilgili bir örnek. Kırsal kesimden büyük kentlere nüfusun akmasıyla birlikte sadece sosyal güvenlik alanında değil pek çok alanda ciddi sorunlar ortaya çıkıyor. Bunu en ağırlıklı yaşayan kent de İstanbul, İstanbul'un varoşlarında bu sorunları görmek, yaşamak mümkün.

Primle finanse edilen Sosyal Sigortalar Kurumu'nda sosyal sigorta sisteminde kaynaklar nasıl değerlendiriliyor? Bizde pek iyi değerlendirilmediği açık. SSK primlerinin sıfır faizle Ziraat Bankası'na yatma örneğini verdim. Şu anda önümüzde çok güzel bir örnek var. İşsizlik sigortası fonunda yaklaşık 1 katrilyonluk bir birikim var. Bu fonun kaynakları, çıkarılan bir yönetmelik çerçevesinde değerlendiriliyor. Bu yönetmeliği sadece Çalışma Bakanlığı çıkarsaydı mahvolmuştuk. Ama bereket Hazine, Maliye ve SSK'nın ve SPK'nın bürokratlarının ortak bir araya gelmesiyle çıkarıldı ve dolayısıyla iyi çalışan bir model şu anda. Geçmişte biriken kaynaklar, Emekli Sandığı otel

yaparak, SSK iş hanları, arsa alarak, hastane yaparak değerlendirmiştir, onun dışında sağlıklı bir değerlendirme söz konusu değil. Zaten fazla değerlendirilebilecek enstrümanlar da yoktu o dönemlerde.

Bireysel emeklilik SSK'yı tasfiye süreci midir? Sadece SSK'yı demek yanlış, sosyal güvenliği tasfiye de değil, devletin sunacağı hizmetleri en asgariye indirebilecek bir modeli önümüze koyuyor. Bu modelin üstüne çıkmak istiyorsanız diyor kişilere, bireysel emekliliğe kayabilirsiniz. Ama ileride sosyal güvenliği tasfiye eden bir model olabilir.

Sadece emekli maaşları mı, sağlığı da düşünmek gerekiyor diye bir sorunuz var. Sosyal Güvenlik bir bütün, emeklilik, sadece dokuz sigorta dalından, ILO'nun belirlediği dallardan sadece birisi. Sağlık var, iş kazaları var, analık var, meslek hastalıkları var, aile yardımları var, işsizlik var, bir bütün olarak düşünmek gerekiyor. Uzun vadeli sigorta dallarında Türkiye'de şu anda ciddi bir sorun var. Kısa vadeli sigorta dallarında finansman açısından ciddi bir sorun yok.

Kurum kültürü yaratılmamıştır Sosyal Sigortalarda dedim. Bu sadece SSK değil, Emekli Sandığı, Bağkur, İşsizlik Sigortası gibi pek çok alanda başlangıçta kurum kültürü var, insanlar çalışıyorlar, özveriyle çalışıyorlar, daha farklı, kendileri dışındaki kurumlardan daha farklı olduğunu biliyorlar, ama bu zamanla yıpratılıyor, yok ediliyor, SSK bu süreci en hızlı yaşayan kurumlardan birisi. Örnek vereyim, 80 yılına kadar SSK'ya genel müdür atanırken, yasada olmamakla beraber bakanlar İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları başkanlarının mutabakatını alırlardı, şifai. Şimdi öyle bir şey yok. Demek ki kurum kültüründe bir yozlaşma var. Kurum hastanelerinde özellikle doğrudan hizmet sunan, sadece kurum değil, Devlet Hastanesi, Üniversite Hastanesi, SSK Hasta-

neleri dahil, özel muayene, özel işletmecilikle birlikte doğrudan kurum kaynaklarını kullanan bir modelin ortaya çıktığını düşünmemiz lazım sağlıkta. Özel muayene gitmeden sağlıkta doğru dürüst muayene olacağınızı düşünüyor musunuz, kimseyi inandıramazsınız; isterseniz bugün çikalım sokaktaki sade yurttaş soralım. Bu kültür bu yapı süratle yok olmuştur, bunun değişmesi lazım. Bu genel sağlık sigortasıyla beraber hekime insanca yaşayabileceği bir katkıyı vermekle birlikte gündeme gelecek, tartışılacak bir olay.

Bir diğer olay, primlerini satıp Almanya'dan gelenler. Almanya ile Türkiye arasında Sosyal Güvenlik Antlaşması var, bu Antlaşma çerçevesinde insanların sosyal güvenlik haklarının kaybolmaması için her türlü düzenleme var. Ama siz Almanya'daki primlerini alır, ben Türkiye'de sosyal güvenlik istemiyorum dediğiniz anda Almanya'daki primlerinizi Sosyal Sigortalar Kurumu size iade ediyor, ama isterseniz o haklarınız Türkiye'de de devam edebiliyor.

Niçin sosyal güvenlik kuruluşları birleşmiyor diye bir sorusu var sayın Arı'nın. Çok zor birleşmesi. Bu konuda radikal dönüşümler yapması lazım. Öncelikle biz üç ayrı kurum mu istiyoruz, tek bir emeklilik, tek bir sağlık, tek bir analık sigortası mı istiyoruz? Yurttaşlar arasındaki farklılıkları kaldıracaksak, öncelikle bu üç sosyal güvenlik kuruluşunu tasfiye edeceğiz. Ondan sonra her bir sigorta branşı için özel bir örgütlenmeye gideceksiniz. İnsanlar emekli oluyorlarsa, emeklilik sigortasından, sağlık istiyorlarsa genel sağlık sigortasından, işsizlik oluyorsa İşsizlik Sigortasından yararlanır. Sistem böylece kendi içinde bir bütünlük sunabilir.

MERYEM KORAY

Biz de sayın konuşmacılara teşekkür ediyoruz. 14.30'da tekrar buluşmak üzere şimdi hepinizi yemeğe davet ediyoruz.

II. OTURUM

Sosyal Sigorta Değil, Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Riskler, Sosyal Haklar ve Sosyal Güvenceler

Tülay ARIN

BURHAN ŞENATALAR (Oturum Yöneticisi)

İkinci oturumu açıyorum. İlk konuşmacımız Sayın Tülay Arın; 77 yılında tanıdığım kürsü arkadaşım. Çalışma alanı kamu maliyesi ve onunla ilişkili çeşitli alanlar: İktisat stratejileri, planlama, iktisadi kalkınma, gelir dağılımı, kadının iktisadi durumu gibi. Sayın Arın, gerçekten Türkiye’de gerek demokratikleşme gerek çalışan kesimlerle ilgili konular açısından çok ciddi katkıları olmuş bir arkadaşımız.

Bu toplantıya katılmaktan onur duyuyorum. Davet edildiğim için TÜSES’e teşekkür ederim. Burhan, bu sabah konuşmasına başlarken, konumuzun güncel ve sıcak bir konu olup olmadığını soruyordu. Hiç kuşkunuz olmasın, sosyal devlet konusu çok güncel ve çok kritik, çünkü bugünlerde uygulanan iktisat politikasının çok önemli bir ayağı sosyal güvenlik politikalarıyla ilişkili. Ve bunu konunun genel çerçevesinden de ayıramayız. Libelleşme, piyasalaşma, serbestleşme açısından sosyal önemi bakımından biraz daha geç gelen, ama çok boyutlu olduğu için de çok yakıcı pek çok konuyu içeren bir alan.

Bana verilen çok kısa konuşma süresi içinde, temel olduğunu düşündüğüm birkaç soruna değinmek istiyorum. Önce oturumun başlığı ile başlayalım: "*Sosyal Güvenlik Sis-*

temi". Ben, konuyu dağıtmak istemiyorum ama, sosyal güvenlik sisteminin kapsamının bugün burada ele alındığından daha geniş olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bugünkü oturumların odağı aslında sosyal güvenlik sistemi değil, sosyal sigorta sistemiydi. Dolayısıyla, ben sosyal güvenliği daha geniş tanımlamak istiyorum, böyle tartışmalarda bunların çok farklı boyutlarının birbiriyle ilişkisinin kurulmasının ve bir bütün olarak ele alınmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Elbette sosyal sigorta sistemini bağımsız bir konu olarak tartışabiliriz. Ama sosyal güvenlik kavramı işin içine girince ben sosyal güvenliğin gerçek tanımından başlamayı diliyorum.

Şöyle başlayalım. Geçerliliğini yitirdi mi, önemini yitirdi mi, artık devletin bu konuda rolü kalmadı mı, çok mu azaldı gibi sorulara cevap verebilmek için sosyal güvenliğin ne olduğunu kısaca tanımlayayım. Sosyal güvenlik, insanları, bireyleri objektif hak olarak sosyal risklere karşı koruyan bir sistemdir. Sosyal risk aslında bireyin kendisinin suçu, kabahati olmadan herhangi bir şekilde gelirini kaybettiğinde yaşama olanaklarını da kaybetme riskidir. Sosyal güvenlik ise, sosyal risklere maruz kalan insanlara varkalma, yaşama olanağı sağlamanın çok çeşitli yollarını birarada örgütleyen bir sistem. Daha önceki konuşmalarda sosyal sigortaların hangi hakları sağladığı açıklandı. İşsiz kalma, yaşlanma, hasta olma, sakat kalma, iş kazası geçirme, hamile kalma, doğum yapma, ya da çok bireyli aileye sahip olma. Bunlar sosyal risk. Bunların neden sosyal risk oluşturduğu sorusu temel nokta ve sanıyorum tartışmanın özü de burada. Neden bu riskler sonuçlarını bireylerin kendilerinin yüklenmesi gereken bir takım felaketler veya zorluklar olarak değil de sosyal risk olarak tanımlanıyor? Çünkü bazı riskler "sosyal risk" olarak tanımlanınca bu risklerden korunma bir "sosyal hak" olarak ortaya çıkıyor, sosyal hak olunca da

o yükümlülükler sadece bireyin yükümlülüğü sayılmıyor.

Bu tür olayların sosyal risk sayılmasının nedeni çok doğrudan doğruya kapitalizmin işleyişi ile ilgili. İnsanın hamile olması neden sosyal risk olsun ki? Anne olmanın, yaşlanmanın ve benzeri nedenlerin sosyal risk oluşturmalarının nedeni, bu tür durumların insanları ortada bırakıp var kalmasını tehdit etmesinin nedeni, kapitalizmin en temel özelliği olan emeğin emek gücü olarak ücret karşılığında satılarak var olabilmesidir. Kısacası, emeğin emekgücü biçiminde metalaşmış olmasıdır. Bu konuyu epey açabilirim ama açmayacağım, çünkü vaktimiz çok sınırlı. Sadece konuyu son derece kısaca ortaya koyalım. Kapitalizmin iki temel özelliği var. Birincisi, üretimin mübadele amacıyla, alınıp satılıp kâr etme amacıyla yapılması, yani genellenmiş bir meta üretimi olması. İkinci temel özelliği, belki de daha temel özelliği, emeğin kendisinin metalaşmış olması, yani emekgücü olması. Emekgücünün bir piyasası olması, alınıp satılması, karşılığında bir ücret elde etmesi, alınıp satılamayınca da saf bir meta olarak öbür metalar gibi ortada kalması. Yani karpuzları satamazsınız, bir kıyıya koyarsınız, tamam oradan üreticisi zarar eder, ayrılan kaynaklar telef olur. Depolarsanız depolama maliyetini yüklenmek gerekir vb.. Ama emekgücü dediğimiz şeyin sahibi insan olduğu için onun emek gücünü böyle satamadığı durumda ortada kalması, karpuzun ortadan kalmasından farklı bir olay. Çünkü sonuçta yaşayacak. Çünkü onu çok uzun süre depolayıp orada satılmayı beklesin falan diyecek haliniz yok. Bu bence kapitalizmin en önemli çelişkisi. Sosyal riskin kapitalizmin insanların emeğinin emekgücü biçiminde meta olması nedeniyle, emek gücünün satılamadığı durumda, insanların ortada kalmalarını gerektiriyor. Saf piyasa biçimi bunu gerektiriyor. Bu bence kapitalizmin en büyük çeliş-

kisi. Çünkü, insanlar oturduğu yerde oturmuyor. Yiyecek, içecek, çocuğuna bakacak, yaşlısına bakacak, hastasına bakacak. Yani depoya konan karpuz benzemiyor.

Kısacası, sosyal riskler kapitalizmin içkin çelişkisi ve bu sistem içinde emekgücünün bir şekilde, sadece piyasada ne yaptığına, emeğini satıp satamadığına bağlı olmaya-
Cak bir şekilde yaşamasının yollarını bulmayı gerektiriyor. Bu kapitalizmin en büyük çelişkisi. Dolayısıyla kapitalizmde sosyal hak, sosyal risk olur mu, bu kamunun görevi mi değil mi sorusu sadece abes. Dünyanın hiçbir ülkesinde ve hiçbir dönemde kapitalizmin bu çelişkisi ortadan kalkmamıştır. Çünkü, bir yandan kârları artırmak, rekabeti artırmak, emekgücünün verimliliğini artırmak vs. nedeniyle emekgücünü saf meta haline getirmek ve çalışabildiği kadar çalıştığı performansta ücret ödemek, kapitalizmin temelidir. Ama, aynı zamanda, bu insanların emeklerinin tümüyle metalaşması da mümkün değildir. Kapitalizm bunu yapamıyor, çünkü sözkonusu olan insan sonuçta. Yani, sosyal devlet çok doğrudan doğruya kapitalizmin içkin yapısal çelişkisinden doğmuştur

Sosyal haklar sonuçta bu tür bir metalaşma çelişkisinin ne kadar yoğun olduğuna bağlı olarak ya da konjonktürel olarak farklı biçimler alabilir. Daralabilir, genişleyebilir, bir kısım haklar ortadan kaldırılabilir, ama tümüyle ortadan kaldırılamaz. Çünkü gerçekten tanım gereği kapitalizmde insanların bu sosyal riskleri bireysel olarak yüklenmeleri ve kaldırmaları mümkün değildir. Evet, geleneksel toplumlarda aileler, komşuluk, köy ilişkileri, cemaat ilişkileri içinde belki bir kısım dayanışma nedeniyle insanlar belli şekillerde belli kısa dönemlerde, bir düzeyde var kalabilirler. Ama kapitalizmin bir başka özelliği var ki bu da insanların başkalarına da uzun süre bakabilecek düzeyde ücret almasını engelliyor. Kapitalizmin bir başka özelliği toplumu kutuplaştırması. Yani, insanların

çok büyük bir kısmı ücretli iş gücü olarak çalışıyor, çok az sayıda insanın elinde üretim araçları var. Bu biliyorsunuz, kapitalizmin en gelişmiş olduğu ülkelerde ücretle çalışanların oranının yüzdedoksanın üzerine çıkmasına yol açıyor. Böyle olunca o yüzde 90 nüfusun kendi geliriyle birbirine bakması da son derece zor. Kapitalizmin içkin bir özelliği olarak sosyal risklere karşı sosyal hakların olmasının gerekli mi gereksiz mi olduğu yolunda bir tartışma, dünyanın gerçeklerine ayrıca soyutlama düzeyinde kapitalizmin temel özelliklerine de aykırı. Ama bu konjonktürel olarak ya da dönemsel olarak farklı biçimler alabiliyor.

Elbette bu tür sosyal haklar da kendiliğinden ortaya çıkmadı, zaman içinde genişledi, çok çeşitli nedenleri olabilir ama elbette insanların var kalma sorunları, kapitalizmin ortaya çıkardığı krizlerin sorunları, işsizlik doğurması vs. yaşlılara öyle herkesin artık aile içinde bakılmasının mümkün olmaması, çocukların sadece ailelerin gelirlerine dayanarak yetiştirilmesi gibi olanaklar ortadan kalktığı için çok çeşitli biçimler alabilir. Ama bu işçi sınıfının mücadelesi ile de olmuştur. Bence kapitalizm içinde insanların en büyük mücadelesi bu tür durumlarda var kalmaya çalışma mücadelesi olmuştur. Bunun insancılıkla da pek ilgisi yoktur. Sosyal devletin olması, gelir eşitsizliklerinin azalması anlamına falan da gelebilir ama, sosyal güvenlik bu eşitsizliklerin azaltılmasının ötesinde bir var kalma mücadelesidir.

Elbette kapitalist ülkelerin gelişmişleri ve daha az gelişmeleri açısından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, son derece kısa bir biçimde bu sosyal güvence nin ne anlama geldiğini ve hangi mekanizmalarla toplumlarda sağlandığını çok kısa özetlemenin yararlı olduğunu düşünüyorum. Daha sonra, Türkiye ile ilgili olarak, az gelişmiş bir kapitalist ülke olarak neden daha yoğun

çelişkilerin çıktığını kısaca söylemeye çalışacağım.

Sosyal koruma ya da sosyal güvence toplumlar içinde bu güvenceleri sağlayan ve belli koruma kıstaslarını temel alan sosyal koruma programları etrafında örgütlenmiştir. Bu sistem bir dizi sosyal haklardan oluşmaktadır. Bu sosyal hakların en temel özelliği, insanlar sosyal riske maruz kaldığında, objektif olarak tanımlanmış durumlar ortaya çıktığında, gene objektif ve otomatik olarak sahip olunan türden, yani objektif haklar olmasıdır. Bunlar çok boyutlu olduğu için sistem farklı koruma kıstaslarına dayanan bir takım programlar oluşturmuştur. Refah devleti ise hem sosyal hakların tanınması hem bu sosyal haklar ve koruma kıstasları çerçevesinde oluşmuş programların kurumsallaşmış biçimidir sonuçta. Bunun dört tane çok önemli ayağı var.

Birincisi istihdam, yani insanlara istihdam yaratmaktır ki emek güçlerini satabilsinler, bir var kalma geliri elde edebilsinler.

İkincisi sosyal hizmetler, bireylerin kendi başlarına kaldıklarında aslında bir takım çok temel ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayamayacağı varsayımıyla, sadece piyasaya kalarak ve ödeme gücüne bağlı olarak bu hizmetler sunulduğunda pek çok insanın bu hizmetleri satın alamayacağı, dolayısıyla sosyal riske maruz kalacağı varsayımı altında sunulmuş hizmetlerdir. Bunların en bilinenleri sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, gerekirse konut hizmetleri, çevre hizmetleri. Dün 15 bin kişilik bir ilçe olan Yatağan'da insanlar boğuluyordu. Bu sosyal risk mi? Evet.

Üçüncüsü sosyal sigorta. Bugünkü oturumlarda esas olarak sosyal korumanın bu ögesi üzerinde odaklaşma oldu. Sosyal sigortada aslında insanların işgücü piyasasına girme ve orada gösterdiği performansa göre prim ödeyerek bazı alanlarda sosyal koruma elde etmesi anlamına geliyor. Burada sosyal sigortanın temeli ödenen primlerle

kendini döndürmesi gerektiği söylenegelmiştir. Bu son derece liberal, piyasacı bir yaklaşımdır. Yani, daha genç ücretliler bir havuz oluşturarak daha hasta falan olanları desteklerler, ne kadar prim toplanırsa o kadar hizmet sunulur deniyor. Bu sosyal sigortanın bir biçimidir. Bu sigorta bu şekilde finanse edildiği zaman, gerçekten insanların piyasada ne yaptığına, ne biçiminde metalaşp ne tür bir ücret aldığına bağlı olarak sosyal yararlar sunulacaktır. Burada sistem, son derece liberal ise, asgari düzeyde bir yarar sağlar, son derece asgari bir koruma sağlar. İnsanlar daha üst düzeyde koruma isterse buna ek olarak ek bir sigorta elde eder. Tersî görüşte ise, sağlanan yararların toplumsal ortalamanın çok altında kalmaması, sağlanan yararların toplumsal ortalama ya yakın bir düzeyde olması, hatta "temel gelir" denen bir kavram etrafında oluşması savunulur. Sosyal sigortanın bu biçiminde, primlerin işgücünün ücretine bağlı olarak ödeyebileceği bir yükseklikte olması, ama sosyal yararların bir kısmının bütçe gelirleriyle desteklenmesi, yani bütçeden transferler olması, maliyetlerin bir kısmının toplumsallaşması gerektiği savunulur. İşte bunun ne kadar sosyal koruma, ne kadar bireysel katkılara bağlı koruma olduğu da bu sigorta sisteminin nasıl işlediğine bağlı olacaktır. Herhangi bir şekilde sırf primlerle finanse edilen sosyal sigorta sisteminde, elbette büyük bir sosyal havuz olmasının ve prim ödemelerinin işçi, işveren ve devletin katkılarından oluşmasının büyük yararı olacaktır. Öte yandan, sadece primlerle finanse edilen sistemin işleyiş mantığının özel sigortadan pek farkı kalmayacaktır.

Dördüncü boyut yoksulluk yardımlarıdır. İnsanlar çalışabilir, ya da hiçbir şekilde çalışamayacak durumdadır, ama çalışırken elde ettiği ücret çok düşük olur. Ya da çalışmadığı için hiçbir şekilde sosyal sigorta kesimine giremeyecek insanlar da ortada kalır. Buna yoksulluk diyo-

ruz. Ve dördüncü temel programı bir sosyal güvenlik sisteminin yoksulluk programıdır. Yoksulluğu önleme programları toplumda en kötü yoksulluğa düşen insanları korumayı hedefleyebilir. Ya da bu programlar, İsveç ve Kuzey Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, vatandaşlık hakkı denen temel bir gelir düzeyini her vatandaşa sağlamayı hedefleyebilirler. Burada temel gelir toplumun gelir ortalamasına ya da ücretlerin ortalamasına yakın bir gelir düzeyine ne olursa olsun, ister çalışsın, ister çalışmasın bir vatandaşlık hakkı olarak sahip olmak şeklinde tanımlanıyor. Elbette kapitalizmde bu uç bir biçim. Gerçekten, her vatandaşa temel bir gelir sağlanması emekgücünü neredeyse meta olmaktan çıkarıyor, ya da meta olma özelliğini oldukça törpülüyor.

Son olarak, vurgulamak istediğim bir hususa değinmek istiyorum. Sosyal güvenlik sistemleri veya refah devleti modelleri özellikle Avrupa Birliği'nin ne kadar "Sosyal" Avrupa olacağı tartışmaları bağlamında, refah devletlerini karşılaştırmak amacıyla sınıflandırıldı. Bence bu konudaki tartışmalar sosyal koruma literatürüne ve uygulamalarına çok önemli bir katkıdır. Çünkü sosyal Avrupa mı, ya da iktisadi Avrupa mı, siyasi Avrupa mı tartışmalarında bir kesim bunun sosyal Avrupa olması gerektiği ve bütün Avrupa vatandaşlarının kapsamlı bir refah devleti koruması altında olmasını savundular. Avrupa'da ve dünyada ne tür refah devletleri olduğu, AB'nin bunların hangisi temelinde, ne düzeyde bir asgari standartla sosyal güvence ilkelere ulaşacağı yoğun olarak tartışılmaktadır. Burada gerçekten sosyal güvence sistemlerinin hepsinin adı "*refah devleti*" olabilir. Türkiye'de de olduğu gibi, sözünü ettiğim istihdamdan sosyal hizmetlere, yoksulluk programlarından sosyal sigorta programlarına kadar hemen hepsi pekçok ülkede var. Ama bunların bileşimi, bu programların birbirlerine göre ağır-

lığı ve önemi refah devletlerinin türlerini, modellerini değiştiriyor. Buna refah devletleri rejimleri deniyor. Liberal refah devletleri var, Amerika Birleşik Devletleri'nde, İngiltere'de olduğu gibi. Almanya'da olduğu gibi, kurumsalaşmış refah devleti denen bir devlet var. Bir de "sosyal refah devleti" var ki o da özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinin bir kısmında ve İskandinav ülkelerinde uygulanan modellere benziyor.. Bir de Türkiye gibi az gelişmiş ülkeler gibi ya da Avrupa'nın güneyindeki bazı ülkeler gibi daha oluşmakta olan, tam oluşmamış refah devletleri var. Yararlar son derece düşük, ama aynı zamanda bir takım uygulamalarda sağlanan yararlar doğrudan objektif hak biçiminde değil, dolaylı, belli ürünlere yönelik, belli bölgelere yönelik, belli iktisadi faaliyetlere yönelik dolayimli bir takım sübvansiyonlar şeklinde oluyor. Elbette tarım sübvansiyonlarını kastettiğimi de anlıyorsunuz. Tarıma sübvansiyon vermek, insanlara destek vermek değil aslında, ürünlere destek vermek.

Çok kısaca Türkiye'deki sosyal sigorta sistemine değinmek istiyorum. Birinci olarak, Keynesci iktisat politikalarının da bir gereği olarak tam istihdam politikaları günümüzde genel olarak terk edildi. Hele Türkiye'de özel olarak sanki istihdamı azaltmak için çalışılıyor.

Sanki değil, özel olarak istihdamı azaltmak, liberalleşmek, özelleştirmek, bankaları rasyonelleştirmek gibi birçok nedenle işsizlik muazzam artmış durumda. Şu anda bir anlamda depresyondayız. Türkiye'de değil işsizliği azaltma programları, istihdamı daraltma programları uygulanıyor. Biliyorsunuz, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin mümkün olduğunca özelleştirilmesi görüşü hakim resmi tercih. Yoksulluk programlarımız ise "fak fuk fon" gibi, yeşil kart gibi ya da sosyal yardım gibi ek bir takım yollarla uygulanıyor. Fakat sağlanan hizmetler ya da gelir destekleri aslında minimal bile değil, asga-

ri ücretin yüzde 10'u gibi yararlar sağlayan programlar.

Sosyal koruma programlarının en kapsamlısı sosyal sigortalar. Azgelişmiş bir ülke olarak Türkiye'de sosyal sigortalar sistemi ciddi çelişkiler taşıyor. Son derece reel sorunlar bunlar. Sosyal sigortalarla ilgili değişmeler, ülkenin özelliklerini düşününce, bugün gerçekleştirilmeye çalışılan liberalleşme programlarıyla toplumun sadece hiyerarşisini artıran ve bazı insanları da dışlayan bir yöne doğru gidiyor. Sosyal sigortalar sistemi İngiltere veya Almanya'da kurulurken bir takım varsayımlar altında kurulmuş. Birincisi sanayileşme, çok geniş kesimler ücretli, ama sadece kendisi ücretli değil, anası babası da ücretli çalışmış, çocuğu da ücretli çalışacak, karısı da belki çalışıyor. Bunların hepsi prim ödeyecek, asgari bir düzeyde yarar sağlanacak, ondan sonra da daha çok isterlerse özel sandıklara, özel sigortalara gidecekler. Türkiye'de bu varsayımların hiçbirisi geçerli değil. Yani bizim nüfusumuzun çalışabilecek kısmının yarısı falan işgücüne katılıyor. O işgücüne katılanların çok büyük bir kısmı ya da önemli bir kısmı sigorta olmaya uygun alanda çalışmıyor. Üçüncü olarak, sigorta olmaya uygun alanda çalışsa da sigortalı olmuyor. Sadece iki tane rakam vereceğim. Genel olarak Türkiye'de çalışma yaşında olup, çalışabilecek durumda olanların sadece yüzde 22'si sigortalı. Erkekler arasında bu yüzde 38, kadınlar arasında yüzde 6. Kadınlarımızın yüzde 6'sı kendisi bağımsız, eşinden, kocasından, oğlundan bağımsız sigortalı. Yani kadınlarımızın tamamına yakını hiçbir şekilde sosyal vatandaş değil. Çünkü işgücüne doğrudan ücretli olarak katılamadığı için, çalışınca da ücret almadığı için aslında meta, emek gücü meta olarak, işgücü piyasasına bile girmiyor. Dolayısıyla, piyasa vatandaşı bile değil. Kadınlarımızın çok büyük bir kısmı böyle. Erkeklerin de bir kısmı meta bile olamamış. Piyasa vatandaşı bile değil. Bir de sosyal vatandaş olma-

sı için bunu da kat kat aşması gerekiyor. Böyle bir durumda, sosyal sigortaların Türkiye’de nüfusun yüzde 91’ini “kapsıyor olması” kendi içinde büyük çelişki taşıyor. Çalışabilecek insanların istihdamı bu kadar sınırlı veya kayıtdışı konumunda. Bir yandan gerçekten sanayi toplumu bile değiliz. Nüfusun büyük bir kısmı zanaatkâr veya ziraat toplumu düzeyinde yaşıyor ve çalışıyor. Şimdi siz bunları sigorta etmeye çalışıyorsunuz. O zaman garip bir şey ortaya çıkıyor. Farklı türde istihdam biçimleriyle çalışanlar, yani ücretliler, esnaf, zanaatkar ve bağımsız çalışanlar ve memurlar ayrı ayrı gruplar halinde sigortalıyorlar. Şimdi bu insanları sigortaya alıyorsunuz, ama kendisi ile beraber kendine bağımlı olan yakınlarını getiriyorlar. Mecburen getiriyorlar, çünkü dünyanın hiçbir sigorta sisteminde bağımlıların sigorta dışında bırakılıp, sadece çalışanı sigorta sistemine alan bir işleyiş yok. Mutlaka en yakın, birinci derecede bağımlıları sigorta ediliyor. Türkiye’de sigortalının anası babası ücretli değil, zaten sigortasız, onlar giriyor. Karısı elbette büyük ihtimalle çalışmıyor, çocuğu çocuğu da var. Bunu söylerken, şöyle bir aktif sigortalıların pasif sigortalıları destekleme hesabı, elbette yapılması gereken bir hesap. Ama bu demografik yapıda bunu yaptığınızda iki tane sigortalıya bir tane yararlanan düşüyor diye hesapları yapmak anlamsız. Ya şunu diyeceksiniz: bu ülke böyle bir sigorta sistemini kaldıramıyor, bırak dağınık kalsın, insanlar zekata mı kalır, cemaate mi kalır, yoksa bir takım zenginlerin aş evine mi kalır, kendi içinde mi halleder, bırak piyasaya kalır, nasıl kalırsa kalsın. Ya da bunlara bir tür sosyal güvence sağlanacaksa, bağımlılarıyla birlikte sosyal sigortalara dahil olacaklar. O zaman bunu primlerle yapmaya olanak yok. Bunun tartışılacak hiçbir yanı yok. Mümkün değil. Ve 1991 yılına kadar sosyal sigortalar devlet bütçesinden hiçbir destek almadan, tam tersine fonlarını devlete kul-

landırarak sistemi yürüttü. Birkaç yıldır bütçe transferleri veriliyor, milli gelirin yüzde biri kadar bir bir düzeydeydi bu destek. Buna kalkıp "kara delikler", "devleti batırıyor" demek gerçekten ayıp; en hafifiyle ayıp. İkincisi, bunu söylemek ideolojik bir skandal. Bu olamaz, her şeye ters. O zaman şunu diyeceğiz, bu insanların bağımlılarını sosyal sigortalardan atamayacağımıza göre, sosyal güvenceye kamu desteği vermek, desteklemekten başka yol yok. Kendi aktüaryal dengelerini tutturmaları, ya da buna uygun koruma sağlamaları "sosyal güvence" mantığı ile tümüyle ters. Herhangi bir toplumun birinci görevi ortalama olarak insanlarına her ne ortalaması ise var kalmasını yani bu tür sosyal risklerden korumasını sağlamak. Aksini yapmanın anlamı, resmi olarak sosyal damping uygulanması; ücretler ne kadar düşerse düşsün, istihdam ne kadar kayıtdışına çıkarsa çıksın, insanların başının çaresine kendisinin bakması; ölürsa ölmesi, ölmezse kalan sağların piyasanın olması politikalarının izleniyor olmasıdır. Belki yoksulluk programlarını biraz genişletilmek zorunda kalabilirler.

BURHAN ŞENATALAR

Sayın Arın'a teşekkür ediyorum. İkinci konuşmacımız Sayın Bülent Pirler, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri. 1963 Malazgirt doğumlu, Saint Benoit mezunu, 93 yılında, sekiz yıl önce TİSK genel sekreter yardımcısı pozisyonuna gelmiş, 99'dan itibaren TİSK genel sekreteri, aynı zamanda Yüksek Hakem Kurulu üyesi, Asgari Ücret Tespit Komisyonu işveren kesimi başkanı ve ILO yönetim kurulu üyeliğine devam ediyor. Bu kadar yoğun işleri arasında çok sayıda makalesi ve iki kitabı yayınlanmış. Konuya hakim kişilerden birisi, gerek kişisel görüşlerini, gerek işveren kesiminin bakış açısını yansıtacağını tahmin ederek sözü kendisine bırakıyorum.

Değişen Dünya Koşullarında Türkiye'deki Sosyal Sigorta Sisteminin Değiştirilmesi İhtiyacı

Bülent PİRLER

Biraz farklı açıdan bakarak girmek gerekiyor. Sabah-tan beri yapılan konuşmalarda bir ekonomik tahlil, sosyal tahlil, hatta ideolojik tahliller yapılarak girildi konuya. Galiba, sosyal güvenliği de bu çerçevede inceleme zorunluluğu çıktı. O bakımdan öncelikle genel konuları ele alarak, ondan sonra sosyal güvenliğe gelmeye çalışacağım. Bir optikten bakmak gerekiyor. Özellikle kapitalizmin getirdiği klasik üretim teorisi şu anda ne halde? Biraz buna bakalım. Klasik üretim teorisi, zaman birliği, mekan birliği ve ürün birliği kavramlarını içermektedir. Üçü de bitti. Yani, teknolojik gelişmeler, değişim demeyeceğim dönüşüm bu üç faktörü de bitirdi. Bunlar nedir? Çok basit olarak söylemek gerekirse, artık bir fabrika düdüğüyle işçiler giriyorlar, çalışıyorlar, yine fabrika düdüğü çalıyor, çıkıyorlar, bu kavramlar bitti. Birincisi buna bakmak gerekiyor. Çok net bir biçimde yapısal bir dönüşüm ve değişim yaşıyor.

İkincisi başka olayları ve gelişmeleri de irdelemek gerekiyor. Dünyada artık belirleyici olan, Türkiye küreselleşme lafını pek sevmese de, bir gerçek olarak çok net biçimde, küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan başka kavramlar var. Biten kavramlarla birlikte ortaya çıkan

kavramlar. Birincisi rekabet gücü kavramı.

Rekabet gücünün son dönemlerde, eski klasik teoriye göre değiştiğini de görüyoruz. Eskiden gelişmişlerin kendi arasında rekabet gücü kavgası vardı. Şimdi bu biraz şekil değiştirdi. Şekil değiştirirken, araç değiştirdi. Gelişmişlerle gelişmekte olan ülkeler arasında bir rekabet gücü kavgası başladı. Bakın artık, Almanya ile Fransa'nın rekabet gücü kavgası her zaman olabilir, Amerika ile de olabilir ama esas teknolojik değişiklikler, emek yoğun teknolojiler, bunların değişmesi ile birlikte rekabet gücü kavramları değişti. Bizim idealimiz neydi, Almanya ile AB ile rekabet edebileceğimiz koşulları oluşturmak. İlk önce bir gerçeği görelim. Bir Arjantin, bir Mağrip ülkeleriyle rekabet edebiliyor mu Türkiye, buna bir bakmamız gerekiyor. Rekabet gücü kavramının değiştiğini çok iyi görmemiz gerekiyor. Bu değişirken çok entresan kavramlar ortaya çıktı. Ekonomik anlamda rekabet olgusu da ortadan kalkıyor yavaş yavaş. Artık gelişmiş olan ülkeler, gelişmekte olan ülkelerde rekabet edebilmek için ekonomik araçlar yerine sosyal araçları ön plana çıkarmaya başladılar. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler işçi sever kapitalistler olarak adlandırılmaya başladılar. Baktığımızda ekonomik anlamda rekabet edilemeyince sosyal standartları, gelişmekte olan ülkelerin sosyal standartlarını üst seviyeye çekerek, bu rekabet dezavantajını rekabet edebilme açısından kullanıyorlar. Yani bazı kavramları değerlendirirken tek bir optikten değil, geniş bakış açısıyla değerlendirmek gerekiyor. Türkiye'nin konumuna bakınca, sosyal düzenlemeleri yüksek, ekonomisi zayıf bir ülke ve gelişmişlerle gelişmekte olan ülkeler arasında hibrid bir ülke. Az gelişmiş ülke kavramını Türkiye için kabul etmiyorum, gelişmişlerle gelişmekte olanlar arasında hibrid olarak kalmış bir durumda Türkiye; çok entresan bir konumu var. Uygulama kapsamından bahsetmi-

yorum. Yasal müeyyidelerin ve getirilen hukuki düzenlemelerin yüksekliğinden bahsediyorum.

Türkiye eskiden hukuki yapıya uygun ekonomik ve sosyal düzenlemeler yapıyordu. Fakat dışa açılma felsefesiyle birlikte, bu bir karardır, içeriye kapalı kalmış bir ülke de olabilirdik, ama dışa açıldık, eskiden kapalı ekonominin getirdiği hukuki yapıya uygun ekonomik ve sosyal düzenlemeler, yapısal bir değişime uğruyor. Günümüzde bu kavram, ekonomik yapıya uygun hukuki ve sosyal düzenlemeler haline geliyor. Türkiye'nin yaşadığı dönüşümden kaynaklanan hususlar da bu çerçevede tanımlanabiliyor.

Şuna gelmek istiyorum. Yapısal değişim ve dönüşüm çerçevesinde sosyal güvenlik sistemlerini hangi çerçeveye oturtabiliyoruz. Sabah güzel açıklandı, çok hoş şeyler vardı. Sayın Baron Von Maydell'in konuşmasında üç hususu not aldım. Maliyetlerin azaltılması, uluslararası rekabet sağlanması ve primlerin indirilmesi kavramları ortaya çıkıyor. Ve yeni sistemler ortaya çıkıyor. Şili modelinden bahsedildi. Kamudan uzaklaştırılmış bir sosyal güvenlik modeli, alternatif modeller. Birinci model var, kamu eliyle yürütülen, ikinci modelde zorunlu kamu sigortacılığı yanındaihtiyari özel sigortacılık, daha sonra tamamen özel sektör tarafından sürdürülen üçüncü model ortaya çıktı. Bu felsefeye ülkelerin nasıl ve ne kadar adapte olabildiklerine bağlı olarak sosyal güvenlik sistemlerinde de bu dönüşüm yaşanıyor. Belki bu saptamaları yaparak Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemine dönmek gerekiyor. Bir başka faktöre daha dönmek gerekiyor, Türkiye sosyal güvenlik sistemi kapsamında olduğu için.

Türkiye'de sosyal politikalar bugüne kadar olduğu gibi ve bundan sonra da sanıyorum öyle olacak, en kolay ve popülizme en açık sistemlerdir. Ve bugüne kadar bu şekilde kullanılmıştır. Sadece siyaset için de söylemiyorum,

mesela AB normları deyince, işçi kesimi olsun, işveren kesimi olsun işine gelen yerleri alıyor, işine gelmeyen yerleri yok sayıyor. Bu yanlış. Bugüne kadar bu böyle geldi, ama böyle gitmeyecek. Eğer Türkiye bu dönüşüm sürecini yaşamak istiyorsa, ne işveren kesimi işine gelen yeri alacak, ne işçi kesimi yok sayacak. Türkiye bu noktaya gelip dayanmış durumda.

Türkiye'deki özellikle SSK uygulamalarına değinmek istiyorum. Türkiye'de SSK çok entresan bir kurum. Belki bir yabancı açısından incelenip ilginç bulunacak bir kurum. İşçi işveren prim ödüyor, devlet harcıyor, böyle bir kurum. Özerklikten bahsediliyor. Sayın Maydell, özerk kurumun önemi üzerinde durdu. Türkiye'de özerklikten bahsedilirken, en son hazırlanan SSK'nın kurum, kuruluş kanuna dönmek gerekiyor. Özerklikten bahsediyor ve özellikle başkanlık adı altında özerk müessese ve hatta başkanlık şeklinde yapılandırmada nasıl amaçlandığını şöyle ifade ediyor. Tek cümledir, hizmette birlik ve aynı zamanda özerklik anlayışı. Düşünün, Türkiye'de bütçesi devlet bütçesinden sonra en büyük ikinci kurumdan bahsediyoruz. Ve, hakikaten yönetilmesinde şöyledir böyledir, ama en azından şu son hazırlanan kanunla ilgili bir şeyler söylemek ihtiyacı duyuyorum. İşçi ve işveren kesimleri olarak henüz TBMM'de olan bu taslağı elde edemiyoruz, alamıyoruz. Ben bunu her yerde rahatlıkla söylüyorum. Alamıyoruz. Taslakta ne gibi düzenlemeler var, öğrenmekte bile zorluk çekiyoruz.

Mesela, özerklikten bahsediliyor, şöyle sağlanıyor. Beş tane kamudan yönetici, üç tane işçi, işveren ve emeklilerin temsilcileri. Oylamayı da bir kenara bırakın, atanmışlarla seçilmişler arasındaki rakam farkını görün. Sayın Kılıçdaroğlu, işçi ve işverenler fren görevi görmeli diyor. Böyle bir yapı içinde nasıl fren görevi yapacaklar, lütfen siz açıklayın bana. Siz her karara muhalif kalarak, fren

görevi yapmayı düşünüyorsanız, böyle bir şey yok. Özerk yapının gereği olarak nasıl bir yapı gerekiyorsa bu şekilde SSK kurumu için oluşturulmalı. Birinci unsur bu.

İkincisi koskoca bir kurum, denetim kurulu yok. Bunu anlamak mümkün değil. Kurulmak da istenmiyor. Niye, bilmiyoruz. Ve Türkiye’de ilk defa işçi de işveren de ortak taslak hazırlayıp götürüyorlar bakanlığa. Taslakta son halinde var mı bilmiyorum, en azından bütçe plana geldiği halinde birkaç husus var. Devletin nasıl bu konuda daha yetkin hale gelmesi, otoritesini kullanması anlamında.

Mesela taslağın bazı yerlerinde, kurum gayrimenkullerinin, bakanlık tarafından bakanlık ve bağlı kuruluşlar tarafından bedelsiz devri öngörülüyor. Biz bunu açık söylemek gerekirse, ekonomik sosyal konsey de dahil olmak üzere avaz avaz bağırdık. Böyle bir şeyi kabul edemiyoruz, işveren kesimi olarak. Bu kadar anlamsız bir şey düşünemiyoruz. İkincisi, bu geçti mi geçmedi mi bilmiyorum son taslakta.

İkincisi bakanlığın ve bağlı kuruluşların katıldıkları toplantılar, seminerleri falan bütün harcamaları kurum karşılayacak diyor. Böyle bir şeyi algılayamıyorum. Bakanlık ayrı bir şeydir; SSK’nın kaynaklarına bu kadar pervasızca el atılmaması gerekiyor. Üçüncü bir unsur, bizim üzerinde çok durduğumuz yerli ve yabancı sosyal güvenlik kuruluşlarınca yapılan bir ihaleyi, diğer bir kuruluşun ihale yapmaksızın devralması. Ucu nereye kadar gider anlatmayayım. Ama o kadar açık bir hüküm ki. Diyelim Bağkurda yapılmış uluslararası bir ihalede, bu rakam 600 bin dolar da olabilir, SSK otomatik olarak o ihaleyi aynen geçerli kabul ediyor. Bu tip uygulamaları anlamak mümkün değil. Karşı çıktığımız hususlar bunlar. Bunlar çok önemli unsurlar. Ama sayacak olursak, yaklaşık 50 tane yapısal değişikliğe ilişkin husustan bahsedebilirim. SSK’dan bahsederken, öbür sosyal güvenlik kurumları-

nın da bunlardan çok farklı olmadığını söyleyeyim. Yani, burada alınacak önlemlerin öbür iki tane sosyal güvenlik kuruluşu içinde hemen hemen aynı şeyleri aynı paralelliği arz ettiğini söylemek istiyorum. Bir noktaya daha gelmek istiyorum. Sayın Maydell, ekonomik verimlilik ile prim yüksekliği arasında ilişki yok dedi. Gelişmiş ülkeler anlamında olabilir, ama kayıtdışı sektörü gerçekten yüksek olan bir ülkede ücret gelirleri olsun, diğer gelirler anlamında GSMH'de kişi başına düşen gelir 3 bin dolar olan bir ülkede primlerin yükseltilmesi 30 bin dolarlık bir ülkedeki ile aynı etkiyi yaratmaz.

Ve kayıtdışı sektöre fevkalade şekilde kaçıışı hızlandırır. Bir tane rakam vereyim, sosyal güvenlik reform denildi, 4447 çıkartıldı. Burada emeklilik yaşının 58-60'a çıkartılması gibi tartışmalar içerisinde çok farklı şeyler geldi. Bu 58-60 yaş tartışmaları nedeniyle güme gitti, esas önemliler onlardı. 58-60 işin rasyonel boyutuydu esasında. Ama içerisinde o tartışmalar da sadece bu konu ön plana çıkınca, arkasındaki pek çok konu tartışılmadı.

4447 sayılı Yasa çıktığında, SSK primi tabanındaki artış yüzde 85'ler civarında. Tavan rakamı ise yüzde 630'lar civarında arttı. İki yıllık bir süreçte. Şimdi, aynı döneme ilişkin enflasyon artış oranı yüzde 91. Bu göstergelere rağmen niye kayıtdışı sektöre kaçış oluyor deniyor. Başlıca nedenleri, yüzde 90'lık bir enflasyonun yaşandığı bir yerde yüzde 630'lara varan artışlardır. Bunun mantıklı bir açıklamasını yapabilecek bir iktisatçı, hukukçu kim varsa konuşalım.

Bir de kayıtdışından bahsederken biraz dikkatli olmak lazım. Hemen yasal tedbirler alınmalı, üstüne gidilmeli, çözülmeli. Hayır böyle çözülemez. Bir kere şuna bakmalı, kayıtdışı sektörü ne yarattı ve ne yaratıyor; eğer bunları iyi görmezsek, ondan sonra alacağımız tedbirler havanda su dövmekten ibaret olur. Hatta başka kesimleri daha

çok ürkütür, daha farklı kaçışlar olur. Örneğin, yani, işte mali anlamda alınan çok sıkı tedbirlerin Türkiye’de kayıtdışı sektörü ve Türkiye’den para kaçışını ne kadar hızlandırdığını gördük. Bunun için kayıtdışı sektöre yaklaşıırken, biraz itidalli yaklaşmak gerek. Kayıtdışı sektörden bahsederken, savunduğum için değil, alınacak tedbirlerin hızı ve şiddeti konusunda bir yorum yapmak için söylüyorum. Kesinlikle hele TİSK olarak kayıtdışı sektörün bir an önce bitirilmesi gerektiğini altını çizerek vurguluyorum. Ancak, burada kayıtdışı sektörün başka fonksiyonlarının olduğunu da unutmamak gerek.

Kayıtdışı sektörün bir tampon kurum olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle istihdam anlamında Türkiye’de bir tampondur kayıtdışı sektör, başka konularda da tampondur. Onun için kayıtdışı sektöre yönelik tedbirler alınırken , gerekçelerini çok iyi görerek yaklaşmak gerek. Onun için tepeden inme kararlarla, cezalarla, şunlarla bunlarla kayıtdışı sektörün önlenemeyeceğini söyleyeyim. Sonucunda ekonomik hadise ekonomik tedbirlerle çözülür, hukuki tedbirlerle değil. Ekonomik yapıya uygun ekonomik düzenlemeler gerekiyor.

SSK’da açıklardan bahsediliyor. SSK’da primler bu alanda arttırılmasaydı 4 katrilyonluk açık olurdu deniyor. Vardır bir hesabı ama başka şeylere bakmak lazım. Bu SSK giderleri içerisinde emekli ödemelerinin yüzdesi kaçtır, sağlık harcamalarının yüzdesi kaçtır, bilemiyorum, bulamadım da. Artı yatırımların yüzdesi kaçtır, şimdi bütün Türkiye tasarruf tasarruf derken, SSK çok hovardaca harcama yapabilir mi; 4 katrilyonluk bir harcama açık öngörülüyorsa, o zaman SSK’nın da kendi içerisinde bazı tasarruflara gitmesi gerekiyor. SSK’nın otomasyona geçmesi fevkalade önemli ama krizin yaşandığı bir dönemde, rakamı da çok iyi bilmiyorum ama 600 milyon dolarlık bir ihaleye gidilmesi anlamlı mı değil mi, oturun siz

karar verin. Yanlış buluyoruz. Bu krizi atlattırsınız, bu büyük bir kaynak Türkiye açısından. Ondan sonra bunun devamı gelir diye düşünüyoruz.

Yani, bu dönemde SSK'nın da kendi içinde tasarrufa gitmesi fevkalade büyük zorunluluk. İşçi ve işverenden kesilen primler bu kadar yükselirken SSK'nın hiçbir tasarruf önlemini şu ana kadar görmüş değiliz. Ve bunu da yadırgıyoruz.

BURHAN ŞENATALAR

Sayın Pirler'e teşekkür ediyorum. Şimdi bu grubun son konuşmacısı sayın Özcan Kesgeç. Sosyal İş Sendikası genel başkanı. 1959 yılında Kuleli Askeri Lisesine girip, 1963 yılında mezun olmuş, 20-21 Mayıs 1963 olayları nedeniyle Harp Okulu'ndan 1453 öğrenci ile birlikte uzaklaştırılmış. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girmiş, 69 yılında mezun olmuş, 67 yılından itibaren de SSK'da çalışmaya başlamış, 69'da Sosyal İş Genel Sekreterliği'ne, 72 yılında Genel Başkanlığa gelmiş. 70'li yıllarda Özcan Kesgeç ve Sosyal İş kelimeleri özdeş gibi kullanılırdı. 73 yılında CHP İşçi Büroları Genel Sekreterliğine gelmiş, SSK müdürler kurulu üyeliğine gelmiş, işçilerin kurum çalışanlarının oylarıyla ve sendika adayı olarak. DİSK Başkan Vekilliği yapmış, 75 yılında ikinci TİP'in kurucuları arasında yer alıp, merkez yönetim kurulu üyesi olmuş, 80 yılına kadar. 80 yılında DİSK ve bağlı sendika yöneticileriyle birlikte gözaltına alındı, beş yıl tutuklu kaldı ve beş yıllık tutukluluktan sonra beraat etti. Söz Sayın Kesgeç'in.

Siyasal İktidarların Kıskacından Kurtulamayan Sosyal Güvenlik

Özcan KESKEÇ

Teşekkür ederim. Sosyal güvenlik konusunda, özellikle ülkemiz açısından, yapılan tartışmalar bakımından son derece tehlikeli gördüğüm ve son derece yanlış bulduğum bir yaklaşıma işaret ederek başlamak istiyorum. Gerçi, sayın Arın hoca önemli ölçüde benim bu konuda söylemek istediklerime değindi. Birisi şu; son zamanlarda Türkiye’de sosyal güvenlik sadece emeklilik ve sağlık hizmetlerine indirgenen, bunun yalnızca finansman yönünü öne çıkartan ve sosyal sigortalar düzleminde olayı ortaya koyan, bunu koyarken de sosyal tarafını kapatarak, ticari sigorta tekniği imiş gibi olayı vurgulayan bir tartışma yapılmaya veya yaptırılmaya çalışılıyor. Oysa, sosyal devlet, refah devleti kavramları, onların tarihsel gelişimi, sosyal güvenliğin çıkışı ve kavramlarla olan içi-çeliği bir arada düşünülmeden, kısaca sosyal güvenliğin bir sosyal politika alanı olduğu, bu yönüyle siyasal ve ideolojik boyutu bulunduğu, yine sosyal güvenliğin sosyal politikanın en somut alanı olduğu gözardı edilerek ve bu yan ortadan kaldırılarak yapılacak tartışmalar kuşkusuz sosyal güvenlik tartışması olmaktan uzaklaşıyor. Bir diğer nokta, yine bu tartışmalar yapılırken, fert başına düşen milli geliri 3 bin dolar civarında olan bir ülke ko-

şulları konuşulmuyor, bu ülkenin sorunları sanki kişi başına düşen milli geliri 25-30 bin dolar olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin sorunları ile birebir özdeşmişçine tartışma yapılıyor. Bu da kuşkusuz son derece yanıltıcı, konunun kuramsal yanını gözlerden uzak tutan bir tartışma ortamı yaratıyor.

Unutmamak gerekir ki ,üretim proseslerinde ne denli değişiklik olursa olsun, sosyal güvenlik herşeyden önce insanın yaşamındaki tüm güçlüklerle karşı onu koruma altına alan bir toplumsal projedir. Bu yönüyle de bilindiği gibi sosyal ve ekonomik haklar içerisinde yer alır sosyal güvenlik. Oysa dünyada da Türkiye'de sosyal güvenliği ekonomik hak olmaktan çıkartan, ekonomik özgürlükler alanına iten bir yaklaşım egemen olmaya veya egemenleştirilmeye çalışılıyor. Ekonomik haklar bireyin toplumdan alacaklı olduğu haklardır. Ekonomik özgürlükler, ekonomik haklardan farklıdır. Ekonomik haklara kamunun olumlu müdahalesi gerekir. Ekonomik özgürlüklere ise hiç karışmamak gerekir. Bu anlamda sosyal güvenlik ekonomik haklardan olduğu için ekonomik özgürlükler alanında tartışılmaz ve tartışılmamalı. Zaten o alanda tartıştığınız zaman, parası olanın parası olduğu kadar sosyal güvenliğe ve sigortaya sahip olabileceği bir düzenlemeyi savunmuş olursunuz.

Yine burada buna bağlı olarak söylemek gerekir ki, gerçekten sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman sorunlarından kara delik, açık diye söz etmek anlaşılır gibi değildir. Kuşkusuz, sosyal güvenlik kuruluşlarının yani sosyal sigortanın kendi topladığı katkılarla, primlerle kendi işlevlerini en iyi biçimde yapabilmesi istenilen ve de olursa çok sevinilen bir durumdur. Ama bu olmayabilir. Bunun olmamasında ne garipsenecek, ne de yadırganacak bir durum vardır. çünkü SSK açısından kamunun bu alana katkısı vazgeçilemez ve kaçınılamazdır, SSK bi-

reysel sigorta gibi tek tek bireylerin sigortalandığı bir alanın adı değildir. Bir sigortalı kendi bağımlarıyla birlikte, bizim ülkemiz koşullarında, ortalama dört, dört buçuk kişiyi sosyal güvenlik şemsiyesi altına almış olur. Zaten ticari sigortayı sosyal sigortadan ayıran en önemli özelliklerden birisi de budur.

Zihniyeti anlatmak bakımından söylüyorum; Türkiye çok acı bir tablo yaşamakta. Sosyal Güvenlik Bakanı boy boy afişlerle, bütçeden geçen yıl Sosyal Sigortalara 2 lira ayrılıyordu, bu yıl 500 liraya indirdik diye övünebilmektedir. Bu mentalitenin egemen olduğu bir ülkede sosyal güvenliğin ekonomik hak olmaktan çıkartılmasının ciddi alt hazırlıkları yapıldığına dikkat çekmek isterim. Bu anlaşılır bir şey değil; eskiden anlatılırdı, okullar olmasa maarifi nasıl güzel idare ederdim diyen maarif nazırı gibi, sosyal güvenlik kuruluşları olmasa hazineden hiçbir şey ayırma gereği duyulmaz, gayet iyi de idare ederiz diyen bir mantık bu.

Bize yıllar yılı ne hikmetse, ulaşılabilir kaynaklar, toplanabilir kaynaklar, hep tanrı buyruğu gibi, değişmez gibi anlatılmaya çalışılır. Oysa bunlar böyle değil. Transferlerin nereye nasıl yapılacağını karar veren siyasal mekanizmalardır. Bunlar politik ve ideolojik tercihlerin ürünüdür. Bunlarda siz ne kadar yer alabilerseniz erişilebilir kaynakların hem toplanmasına hem dağıtılmasına o denli etkili olup karar verebilirsiniz. Diğer bir nokta, ne yazık ki, özellikle 80'den sonra işçi sendikaları dahil, bizler dahil, Türkiye'de sol siyasal partiler dahil, ciddi bir sosyal güvenlik politikasının olmayışdır. Gerçekten ciddi bir sosyal güvenlik politikası yoktur. Bu bakımdan bu ve benzeri toplantıların önemi çok büyüktür. Sırf bunun için TÜSES'e teşekkür borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

Artık Türkiye'de biz işçiler de bazı şeyleri öğrendik, biliyoruz, yutmuyoruz artık. Serbest piyasa olsun, hükü-

metler ekonomiye müdahale etmesin deniyor, oysa Türkiye'de sermaye hala hükümetlerin müdahalesini istiyor. Yani müdahalenin yönü farklı olsun istiyor, yoksa, müdahaleden vazgeçtiği yok. Şu son kriz dönemindeki tabloya bakın, Türkiye Odalar Borsalar Birliği müdahale talepleriyle her gün hükümetin kapısında. Şimdi ben bunu yaşıyorum, ancak işaret etmek gereğini duyuyorum.

Biraz sonra Türkiye'de sosyal güvenlik kuruluşlarının özellikle sosyal sigortaların kurumsal yapılanması konusundaki düşüncelerimi ifade etmeye çalışacağım. Türkiye'de sosyal sigortaların tarihi bir anlamda Türkiye kapitalleşmesinin tarihidir. Türkiye'de SSK tarihini Türkiye'deki sermaye birikimi tarihi diye de söyleyebilirsiniz, pek çok benzer kuruluşla olduğu gibi. Bizim gibi ülkelerde sermaye nasıl birikecek, sömürge-lerimiz yok ki. Kendi içimizi sömüreceğiz. SSK'nın tarihi de bununla eş aslında. 45 yılında çıkartılan 4792 sayılı kuruluş yasası var, İşçi Sigorta Kurumu diye. Ben şahsen bu yasayı arıyorum bugün. Aradığımız kurumsal yapılanma düzenlemesinde çok sevindirici bir nokta ki biz TÜRK İŞ'le anlaşıyoruz ama TİSK'le yüzde 90 örtüşüyoruz. Bu yasa taslakları üzerinde yaptığımız çalışmalarda bunu somut olarak gördük. Sayın Kılıçdaroğlu'nun genel müdür olduğu dönemde başladı, sonra Kemal Oktar ile devam etti ve çok ciddi çalışmalar yaptık. Sayın Yaşar Okuyan, hani işçi işveren anlaşsın biz bunları hallederiz diyen, onları bir tarafa attı; 610 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile bir ucube çıktı. Biraz sonra o ucubeye değineceğim. SSK işçi sigortası olarak kurulduğu zaman gerekçesi gerçekten bugünkü çağcıl anlamıyla sosyal güvenliğin kurumsal yapısını içeriyor; gerçekten özerk, gerçekten siyasi iktidarların vesayetinden uzak; gerçekten kurumu oluşturan işçi ve işverenlerin ve üniversitelerin, bilim adamlarının yönetiminde. İbra yetkisi olan, seçimle gelenlerin yöne-

timde çoğunlukta olduğu, denetleme kurullarının bulunduğu bir genel kurul yapısıyla bütünleşmiş bir işçi sigortaları kurumu. Biriken bu paralar siyasal iktidarın iştahını açıyor; yalnız siyasal iktidarın değil, siyasal iktidarın şemsiyesi altında sermayenin de. O dönemde bunları birbirinden ayırmanın manası yok. Kurum fonları bugün Eximbank olarak faaliyette bulunan Kalkınma Bankası kanalıyla yok denecek faizlerle devlet tahvillerine ve o yolla sermayeye kredi olarak veriliyor. Bugünkü rakamlarla bunun tutarı 20 milyar dolardır. Bir sosyal güvenlik kuruluşunun fonları, geçmişinde böyle değerlendirildi. Şimdi de sıfır faizle değerlendiriliyor. Çuvaldızı bir de kendimize batıralım. Bununla kalmadı, sus payı olarak işçilere de konut kooperatifleri yoluyla sosyal güvenlik kuruluşundan faizsiz bedava konut kredileri verildi. Bunların çok önemli bir kısmı da geriye dönmedi. Konut kredileriyle ilgili kısım, emlak ve inşaat dairesi gibi yeni yapılanmaya gitti, bölgelerde bilmem ne yaptı, hiç görevi olmayan birimler oluşturarak bir cari harcamalar kanalı açtı. 92 yılına kadar bütün bunlara rağmen Sosyal Sigortalar Kurumu, hazineden bir tek kuruş almaksız, işlevini reel rakamlara vurduğunuzda, gerek emekli maaşı gerek diğer hizmetler bakımından bugünkünden kat be kat daha iyi, üst noktada rakamlarla sürdürdü. Türkiye hem genç bir nüfusa sahip, hem 38 yaşında emeklilik falan iddiaları palavra; hukuken mümkün ama fiilen kuruma herhangi bir yük getiren bir şey değil. Hukuken bile savunulur mu, savunulmaz. Fakat o başka bir şey. Ama bunun kurumu batırıcı, finansmanını açığa düşürücü fonksiyonu falan yok. Bunlar doğru şeyler değil. Bu giderek katmerleşerek bugüne kadar geldi. Bugün kurumun hazineden aldığı, paraların SSK anlamında söylüyorum, önemli bir kısmı zaten kurumun kendi alacaklarıdır. Avrupa Birliği ülkeleri veya OECD ülkeleri standardında iş-

çi işveren prim katkısı gibi devlet prim katkısı olmuş olsaydı şu anda hazineden SSK'ya aktarılan para devrede kulak kalacaktır onun yanında. Belki o zaman finansman meselesinden bile söz edilmeyecekti. Ama, 47'de çıkartılmaya uğraşılan yasada bile, ne hikmetse, siyasal iktidar hala sürekli olarak hükümet katkısının sosyal güvenliğe yapılmasına karşı çıkıyor.

Sosyal Sigortalar Kurumu ile bitmiyor sosyal güvenlik meselesi. Hiç bilinmeyen, üzerinde durulmayan, sosyal güvenlik denince sadece sosyal sigorta anlaşıldığı için bizim aradığımız zaman bulmakta zorluk çekeceğimiz sosyal yardımlarımız var yasayla oluşturulmuş. Çok önemli sayıda. Nasıl işler, kime ne yapılır kolay kolay bilmek mümkün değil. Ben tespit edebildiklerimi söyleyeyim. Primsiz sosyal güvenlik kategorisi içinde yer alanlar, mesela 4109 sayılı muhtaç asker ailelerini desteklemeye yönelik Yasa, istiklal madalyası almış olanlara yardımı amaçlayan 25 sayılı Yasa, 3292 sayılı vatani hizmet tertibinden kişilere ve ailelerine yardım Yasası, 2330 sayılı güven ve asayiş sağlarken ölen ve sakatlananlara yardım Yasası, 2022 sayılı 65 yaş ve üzerindekilere maaş bağlanması Yasası, 3713 sayılı terörle mücadele edenleri korumaya yönelik yardım Yasası, 168 sayılı yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet edenlere yardım Yasası, 2629 sayılı Türk silahlı kuvvetlerinde görevli bazı personele yardımı amaçlayan Yasa, 3294 sayılı fakir yurttaşlara yardım Yasası, 3320 sayılı konut edindirmeye yönelik Yasa, 3580 sayılı öğretmenliği destekleyen Yasa, 2022 sayılı muhtaç, çocuk, sakat ve yaşlılara sosyal hizmet vermeyi amaçlayan bir Yasa, 3359 sayılı sağlık hizmetlerine ilişkin bir yardım Yasası, 3816 sayılı ödeme gücü olmayanlara yeşil kart ve ilgili Yasa gibi birçok yasa var. Vakıflar hariç. Bir de Türkiye'de vakıflar yoluyla yapılan sosyal yardımlar vardır. Görülüyor ki bu sosyal yardım kuruluşları da ko-

ordine edilebilmeli ve işler hale getirilerek, sosyal güvenliğin gerçek anlamda tamamlayıcı unsuru olarak yerini almalı. Kuşkusuz bunların tamamlayıcı unsur olarak yerini alması sosyal güvenlikle özellikle primli sigorta sistemlerinde maliyet hesaplarının yeniden gözden geçirilmesine katkı sağlayabilecektir.

En büyük sosyal güvenlik kuruluşu olan Sosyal Sigortalar Kurumu, bugün çıkartılmasında ısrar edilen yasa ile etkin ve yetkin bir sosyal güvenlik veya sosyal sigorta kuruluşu olmaktan daha da uzaklaştırılmış olacaktır. Bu yasa ile ki, bu yasa aslında kanun hükmündeki kararnameye dayalıdır ve bu yasa anayasa mahkemesince iptal edilmiş , yenisi çıkartılması için belli bir süre verilmiştir. İptal edilmiş kanun hükmünde kararname ile öngörülen her şey, siyasal iktidarca sanki yasa var ve normal şartlarda yürürlükteymiş gibi uygulanmaktadır. Sanki bu getirilenlerde bile SSK kurumu Çalışma Bakanlığı'nın bir kuruluşu olmamasına rağmen, hastanelerde falan bütün tabelalar değişti; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü Göztepe Eğitim Hastanesi, Samatya Hastanesi, Okmeydanı Hastanesi gibi; işte Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı bilmem ne, Köy İşleri Bakanlığı İl Müdürlüğü gibi tabelalar düzenlemekte. Bu yasaya bile aykırı bunlar ama niyeti göstermesi bakımından son derece önemli. Tabela değişiklikleriyle harcanan paralar ne kadar tutmaktadır; tasarruf ediyoruz ya, onu da bir hesaplamak gerekir. Hani demişler ya siz içerden biz dışardan bu ülkeyi batıramadık diye, bu Sosyal Sigortalar Kurumu da ona benzer hale geldi.

Sosyal Sigortalar Kurumuna ve sosyal güvenliğe devlet, ne yapacağını değil, ne yapmayacağını bildirme noktasına mutlaka çekilmek zorundadır. Gerçekten bu kuruluşlar özerk, gerçekten bu kuruluşlar sosyal tarafların yö-

netiminde, gerçekten profesyonellerce yönetilen sosyal güvenlik kuruluşları haline gelmedikçe önemli bir değişiklik beklenemez. Niyet gerçekten bunları bu hale getirmekse bu yanlışlardan mutlaka geri dönmek zorundadır. Sosyal güvenliğin bir sosyal politika alanı olduğu, onun da en gelişmiş, en üst olanın sosyal güvenlik olduğu unutulmamalıdır,

SORU & CEVAP BÖLÜMÜ

SORU

Sayın Pirler, rekabette sosyal araçlar kullanılıyor ve bunu gelişmiş ülkeler zorluyorlar diyor. Diyorsunuz ki bunlar, bizim gibi ülkelerle rekabet edebilmek için sosyal araçları zorluyorlar artık. İşçi ücretlerinin yükseltilmesi vs. konularda bizleri sıkıştırıyorlar, rekabet şansımızı azaltmak istiyorlar demek istiyorsunuz sanıyorum. Biraz açar mısınız?

Yine AB normları denince, işçi ve işveren tarafı işine geleni alıyor, gelmeyen almıyor diyorsunuz. Bu konuyu da açmanızı rica ediyorum.

SSK'ya parayı biz ödüyoruz, devlet kullanıyor dediniz ama Özcan Bey aslında paranın nereye gittiği güzel bir şekilde ifade etti. Aynı fikirde misiniz, onu merak ediyorum. Kayıtdışına daha itidalli yaklaşmak gerek diyorsunuz, başka sorunlar çıkar diyorsunuz. Ne gibi sorunlar çıkar, işveren tarafının görüşünü biraz daha net koyar mısınız?

Ekonomik hadise ekonomik önlemlerle çözülmelidir, hukuk ekonomiye uygun hale getirilmelidir diyorsunuz; dil sürçmesi mi diye merak ettim. Bir de İşveren Sendikasının ve TÜSİAD'ın raporları hep siyasal ve kültürel alanları ilgilendiren konularda hazırlanıyor. Bunu yapmak kolay mı oluyor? Neden sosyal konulara ilişkin raporlar ve çözüm önerileri gelmiyor diye merak ediyorum.

SORU

Sorum Tülay Arın'a ve konuk konuşmacı da yanıt verebilir. Avrupada yeni bir liberal akım var, bu akımı daha çok sermaye çevreleri destekliyorlar. Siz sosyal devletin görevleri arasında sosyal hizmetler var demiştiniz. En çok desteklenen akım bu; kadınların mümkün olduğu kadar işgücünü sosyal hizmetlere kaydırmak gibi bir görüş, yani aktif ekonomiden kadın işgücünü çekmek şeklinde. Halbuki Avrupada durum böyleyken, Kuzey Avrupa ülkelerinde de tamamen farklı. Orada da kadın işgücünü hemen hemen her iş kolunda eşit düzeye getirmek için çaba sarf ediyorlar. Örneğin, enformasyonda bilişim teknolojisine kadının daha az ilgi duyduğunu görürlerse, kurs dahi verdiriyorlar ki o sektörde de kadın erkek işgücü eşitlenebilsin. Onun için bu konulardaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Sosyalist sistemde kadın erkek emeği farklı değerlendirilmez ama kapitalist sistemde böyle yeni yeni akımlarla kadını aktif ekonomiden çekmek gibi görüşler de var. Yabancı konuğumuz da yanıt verebilirler; bu görüşüm doğru mu, böyle bir görüş var mı, yaygın mı? Teşekkür ederim.

SORU

Uzun süre önce bir toplantınızda konuşmak için izin almıştım; tam konuşmaya başlarken, konuşma acemiliğim yüzünden yanlış laflar ettim. Aslında ben konuşmayı hiç sevmedim, konuşmak hastalıktır. Ama bugün Özcan Kesgeç çok güzel ve öyle doğru şeyler söyledi ki, bir süre önce Petrol İş toplantısında İşveren Sendikaları Konfederasyon Başkanı'nın da bulunduğu panelde bunları söylemiştim, hatırlatmak, Özcan Bey'in konuşmasına eklemek istiyorum.

46'da sosyal sigortalar olarak değil İşçi Sigortası Kurumu olarak kuruldu. 65'te zamanın şimdiki Başbakanı, o zamanın Genel Sekreteri ve Çalışma Bakanı yeni bir yasa getirdi, adı Sosyal Sigortalar Yasası ve herşeyi değiştiren

bir yasa. Ama gerekçesi diyor ki, sosyal güvenlik kuruluşlarının bir çatı altında birleştireceğim. Emekli Sandığı var, İşçi Sigortaları var, uzun lafın kısası yasa çıktı, bir sürü yanlışlarla dolu. Ama birleşmedi, yeni bir kuruluş kurdular, Bağkur ve binlerce memuru var. Genel müdürlükleri var. Biz işçiler olarak 25 sene prim ödedik. Vergi ödedik. Ama, bizim vergilerimizle, primlerimizle ödediğimizin karşılığında ancak hasta olduğumuzda tedavi olduk. Ama işverenler bir de kredi aldılar. Acaba, ben bu kurulun üyesi olarak bu yapılan yanlışları düzeltmek için dava açabilir miyim?

SORU

Kılıçdaroğlu'na sormak istiyorum. Fona devredilen 11 bankanın içinin boşaltılması yanında, o bankaların hepsinin özel sandıkları var, onlar birleştirme durumunda ne olacak? SSK'ya yeni bir yük mü gelecek, tekrar buradan paralar mı çıkacak? Belki satılamama nedenlerinden birisi de bu olsa gerek. Bu konuda nasıl bir düşünce var? Sendikacı olarak hükümetin nasıl bir uygulama yapacağını doğrusu kestiremiyoruz.

SORU

Birinci سوالım sayın Kemal Kılıçdaroğlu'na. Bu bireysel sigortacılık sistemi dört beş yıldır üzerinde uğraşılan bir sistem. Özellikle son aylarda yaşadığımız iki ağır bunalımdan sonra bilindiği üzere gelir dağılımı daha kötüleşmekte. Yakınlarda ki DİE verilerine göre iki uç değer söyleyeceğim; Muş'ta 802 dolardan bahsediliyor, Kocaelinde 6 bin dolara artıyor. Ama Türkiye genelinde 91'de Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük milli gelir azalmasıyla, yüzde 6.1, 185 milyar dolara inmişti milli gelirimiz. 2001 yılındaki son Şubat bunalımıyla birlikte yaşa-

nan fiili devalüasyonla birlikte bizim milli gelirimiz 150 milyar doların altına inmiş durumda. Ayrıca bu arada dış borç ve iç borç stokumuz yine Hazine Müsteşarlığı'nın Merkez Bankası ilgililerinin, devletin verdiği verilere göre milli gelirin yüzde 106'sına yükselmiş. Şimdi, bu kadar çarpıklaşmış bir gelir dağılımı varken ve bu yaşanan ekonomik, siyasal bunalımdan sonra düzlüğe çıkacağımız söyleniyorken, bireysel sigorta sistemi kurumu nasıl işler? Ayrıca bu var olan eşitsizliği, çarpıklığı daha da derinleştirmez mi? Bu hususta Kemal Bey'den biraz açıklık getirmesi, ek bilgi vermesini rica ediyorum. Ayrıca, ne yazık ki devlet yetkililerince bunca yolsuzluklar üzerine çeşitlemeler sürerken, ağır bunalımlar halka fatura edilirken, SSK'ya transfer edilen kaynaklar son derece abartılı söylenip, kamuoyu yanıltılmakta. Bütçeden ayrılan paralar aslında son derece düşüktür.

Diğer sorum Tülay Arın'a. Bizim hiç değer vermediğimiz bir teknolojik gelişme olayı var. Üniversitelerden akademisyenlerimizin verdiği son bilgilere göre, 99'da milli gelirden bunun için ayrılan pay yükselmiş olarak söylediğimiz on binde 63'e çıkmıştır. Ya da yaklaşık olarak bu 800 milyon dolar demektir, bu hiçtir. Güney Kore'nin en az bunun on katı, G7'lerde ise 25, 30, belki 40 katı olabilir. Dünyanın son gelişmeleri bizi iki yönlü etkilemekte. Teknoloji haritası yapıyor dünyada, 38 ülke var, BM'e kayıtlı 187 ülke arasında. Bu 38 ülke, ileri teknoloji diye tanımladığımız teknoloji üretecek çapta ülkelerdir, bunların içinde altı milyon nüfuslu İsrail de dahildir. Ama Türkiye'miz bunun dışındadır. Bu bizi son derece vahim neticelere götürecek bir husustur. Çünkü, teknoloji üretmek için üniversiteleri sorunsuz olması lazım. Bilim üretecek durumda olması lazım. Bunları üretemezsek, biz yeni boyunduruklar altına gireceğiz, ki bunu da yaşıyoruz. Bunun önemli neticeleri hala emek yoğun katma de-

ğeri düşük ürünler üretiyoruz, onları da ihraç bile edemiyoruz. Burada sayın hocamdan ricam, bu konuya ne yazık ki kimse değinmedi, AB'ye üye olmadan gümrük birliğine girmemiz konusunda ne diyor? Bana göre gümrük birliği bizi son derece olumsuz etkilemiştir, dış ticaret açığımız giderek artarak bunu ispatlamaktadır.

SORU

Almanya'da fonlardan hiçbir şekilde gayrimenkullere yatırım yapılmadığını öğrendik. Bizde arsa ve gayrimenkullere yatırım yapıldığını söylediniz. Acaba primler mi yüksek yoksa gerekli yerlere harcamalar mı yapılmıyor? Bizde nasıl birikiyor, orada neden yok?

SORU

Ben sayın Tülay Arın'a sormak istiyorum. Pirler Beyin söylediği sosyal düzenlemeden sonra ekonomik düzenleme, bana göre, faşizmin dayatmasıdır. Ama ekonomik düzenlemeden sonra sosyal düzenleme, bunu anlamadım. Burada politika kime işleyecek, bizden gizli gibi bir kılıf var.

İkinci soru, sayın Pirler'e. Geçenlerde bir tiyatro vardı; meşhur eleştirmen Osmanlı döneminde yaşamış bir şair, İttihat Terakki'nin zulmüne uğrayıp içeri girdiğinde Abdulhamit'in işkencesiyle karşılaşılıyor, diyor bu ne hal, biz ortadayız. Başta bana işkence yaptın, şimdi de yapacak mısın, yok diyor çek git. İşveren temsilcisi olarak önceki politik durumdaki tavrı şimdi değişiyorsa, nasıl bir özelleştireti getirebilir? Getirebilir mi? Madem önce sosyal devleti öne aldılar, şimdi ekonomiyi öne alıp, ondan sonra hukuka geçeceklerine göre, ortada hep onlar duruyor, başlar mı değişiyor? Bu bakımdan özelleştireti istiyorum.

Üçüncüsü, 61 Anayasası ile 82 Anayasası karşılaştırıl-

dığında sosyal, ekonomik haklar bakımından bir farklılık var; gerileme, hakların kaybı yönünde ülkemiz ne gibi kayıplara uğramıştır? O bakımdan bu konuyu anayasa diliyle öğrenmek istiyorum.

SORU

Küreselleşme gerçeği dışında, bu sosyal güvenlik sistemleri tartışılabilir mi? Ayrıca, küreselleşmeyi şöyle tanıttılar; dünya tek pazar olacak, sosyal devlet ölecek, ulus devlet de yok olacak, devletlerin yerini holdingler, tekeller alacak, sermaye özgür dolaşacak, emek tutsak edilecek. Böyle bir gerçek var. Şimdi, bir de IMF ve Dünya Bankası temsilcisi, baş ekonomistin açıklaması var, eski bir kişi bu. IMF'in ölüm fermanını açıklıyor, ortada ölüm fermanı bir program var, ama bu programda insan yok, sosyal güvenlik yok, üretim de yok. Bu programı yürütmek için beyin ve kalemler satın alınmış, işbirlikçiler var. Ülkenin yeniden doğacağı, dünya vatandaşı olacağımız, Batı'nın bizi çağdaşlaştıracığı, bizi adam edeceği ve sosyal güvenliğe kavuşacağımız. Bu doğru mudur? Dobra dobra konuşalım.

TÜLAY ARIN

Aslında belki bir takım soruları toparlayıp beraberce cevap vermek bir ölçüde zaman kazandırıcı olabilir. Bana sorulmayan bir soruya da bu arada bir yorum getirmek istiyorum. İlk soru sayın Oyman'dan. Soru şöyle idi: "*Büyük Atatürk 'tüccar, ulusun emeği ve üretimini değerlendirmek için eline ve usuna güvenilen ve bu güvene uygun yetenek göstermesi gereken bir kişidir' der. Kapitalistlerimiz bu ilkelere ne kadar uyuyor?*" İkinci olarak da, sosyal konulara çözüm önerilerinin neden TİSK'den, TÜSİAD'dan pek gelmediği yolunda bir soru vardı. Bu ikisini birleştirmek istiyorum.

Elbette tarihsel olarak bakıldığında kapitalistler, feodalizm veya kapitalizm öncesi rejimleri yıkmışlardır; emek özgürleşmiştir, girişim özgürleşmiştir, orada bir takım siyasi ve askeri boyunduruktan kurtulan insanların çabası ve girişimciliği üretimi, teknolojiyi, refahı geliştirecektir. Bunun için de gerçekten insanların özgür olmasını sağlayan bir düzen olmalıdır. Böylece, "*burjuva devrimi*" dediğimiz devrimin en önemli ögesi emeğin özgürleşmesi, serf veya köle olmaktan çıkması, özgür emek haline gelmesi feodallerin dışında, para biriktirmiş sermayedarların da girişimci olması. Burada gerçekten böyle bir durum çok kısaca devlet ile piyasa arasındaki ilişkileri de doğrudan açıklamaya çalışır. Orada daha önce bu piyasanın serbestliğini yok eden, askeri, dini, ya da siyasi zor iktisat dışı zor, kullanan öğelerin siyasal gücü ortadan kalkar. Devlet de aslında genel olarak böyle özgürlüklerin uygulanmasını sağlayacak bir mekanizma kurar. Böyle bir özgür ortamda sermaye daha iyi gelişir, emek daha verimli olur denir.

Gerçekten belki burjuva devriminin böyle bir özgürleştirici yanı var. Türkiye'de ise, aslında bizim kapitalistimiz kendi biriktirdiği gücüyle kapitalizm öncesi düzeni yıkmadı. Tam tersine, çok fakir bir girişimci kadromuz vardı veya hemen hiç yoktu. İşte "*ilksel birikim*" denen şey, aslında bu kapitalistlerin eline devletin gücüyle bir taraflardan alınarak öbür tarafa aktarılarak geçirildi. Türkiye kapitalist yetiştirmek için devletin gücünü kullandı. Bu devlet çok uzun yıllar bunu yaptı, sonra 1960'larda sanayileşme sürecinde de bunu yaptı. Bugünlerde deniyor ki, aslında bizim özel sermayemiz artık devletten bağımsızlaştı. Devletin korumasına, para aktarmasına ihtiyacı yok, Ankara'dan bağımsız işlerini yürütüyor. Bunu tartışabiliriz, ama tartışmayacağım. Bugünlerde ilginç bir şey oluyor, TÜSİAD demokrasi raporları yayınlıyor. Ben şöyle

açıklıyorum bunu: Evet, Türkiye artık içe kapalı bir ekonomide ve devletin gücüyle korunarak sermayenin iş yapmasına olanak vermeyen bir liberalleşmeye entegre olacak bir takım şeyler de dayatılıyor, girişim özgürlüğü falan.

Gerçekten şunu ayırmak lazım. Bir sermaye sınıfını ya da sermayedarları, ya da sermaye ilişkisini korumak vardır, bir de tek tek sermayedarları korumak vardır. Mücadele biraz, korunmayan tek tek sermayedarların hiçbir sermaye grubunun korunmaması gerektiğini savunması konusunda yürüyor. Buna benzer şekilde, mafya gibi gizli ilişkilerin ve bazı gruplara sağladığı desteğin ortadan kalkmasını savunuyor olabilirler. İkincisi, sermaye çevrelerinin özgürlük ve insan hakları başlığı altında savunduğu haklar, sosyal haklar çerçevesindeki haklar değil, negatif haklar çerçevesindeki haklar. Yani bir şeyi yapmaktan alıkoymak ya da devletin zor kullanarak bireyleri bastırması, buna burjuvalar da dahil. Tam bir liberal demokrasi çerçevesini belki savunuyorlar. Ama buna paralel bir başka şeyi daha savunuyorlar: Sayın Aslanoglu'nun da sorusu bağlamında, aynı liberalizmi sosyal konularda da gösteriyorlar. Ben 1997 yılında TÜRK-İŞ'in Ekonomide Durum dergisinde "*Anayasal İktisat*" başlıklı özel bir sayısında yayımlanan bir yazı yazmıştım. Bu yazıda TİSK'in ve TÜSİAD'ın anayasal iktisat konusundaki raporlarını ayrıntılı olarak inceledim. Bu raporlar gerçekten ultra liberal görüşler içeriyor, gerçekten sosyal sigortalardan tutun, devlet hizmetlerine ve istihdam yaratmaya kadar son derece liberal bir yaklaşıma sahip. Bu raporlarda bu kuruluşlar elbette sosyal sorunlara duyarsız olmadıklarını, yani temel eğitimin önemli olduğunu, ayrıca kendisine bakamayacak durumdaki akıl hastalarına, sakatlara, kimsesiz çocuklara, çok yoksullara sosyal destek verilmesine karşı olmadıklarını belirtiyorlar. Yani TÜSİAD'ın sa-

vunduğu şey, ultra liberal; en kötü, müptezel yoksulluğa devletin yardım edeceği bir düzen.

Şimdi isterseniz, buradan Kemal Derviş'e gelelim. O da piyasa biçimlerinin yerleşmesini çok savunuyor, kendisinin sosyal demokrat olduğunu söylüyor. Piyasanın serbest çalışacağını, ama yoksulluk yardımı programlarının kurulmasına, birazcık da gelir desteği verilmesine uygun politikaları uygulayacaklarını söylüyor. Bu görüş TÜSİAD'ın görüşüyle aynıdır. Sosyal demokrasinin içinin böyle boşaltılmasını kendisine sosyal demokrat diyen insanların izin vermemesi gerekiyor. Sosyal demokrasi-nin içini boşalta boşalta, en ultra liberal TİSK, TÜSİAD raporlarıyla sosyal demokrat olduğunu iddia eden insanların aynı kefeye konulması kandırmacasını biz burada afişe etmek zorundayız. Bu bizim sosyal görevimizdir.

Şimdi çok kısaca Sayın Sabiha Çaycı'nın sorusuna cevap vermek istiyorum. Kadınların konumuyla ilgili Avrupa'da yeni liberal akım bir yandan sosyal hizmetleri kısıtlayarak elbette onu ailenin sorumluluğuna, aile üstüne yıkmaya çalışıyor. Ailede ev işlerinde bir işbirliği yoksa, bunun anlamı yüklerin kadınların üstüne yıkmaya çalışılmasıdır, yani çocuk bakımından başka şeylere kadar bir yığın sosyal hizmeti artık aile içinde kadının yapması demektir. Hizmetler kamusallaşmaktan çıkıp piyasa biçimine dönüşürse bu kadının üstüne kalır. Tarihimiz böyle çalışıyor. Ama öte yandan da "*işgücünün feminizasyonu*", yani kadınlaşması diye bir olgu var. O da aynı olgunun bir parçası. Bunlar çelişkili eğilimler değil. Kadınları sosyal güvencesi olmayan bir biçimde, iğreti işlerde, yarı zamanlı işlerde daha çok çalıştırıyorlar. Elbette bazı kadınlar daha iyi işlerde çalıştırılıyor olabilirler de. Ama iş gücünün feminizasyonunun anlamı şu: Daha sosyal güvencesi, sendikalı, sosyal sigortalara dahil, toplu pazarlıkla ücret elde etmiş erkekleri işten çıkarmak, kadınları bu iş-

lere daha düşük ücretle almak, daha iğreti çalışma biçimleriyle, daha düzensiz, daha kolay çıkarılabilecek ve çok daha düşük ücretlerle çalıştırmak. Bu aslında "sosyal dumping"tir. Yani, az gelişmiş ülkeler ve daha zayıf kesimler, kadınlar, yaşlılar falan bu liberalleşme ile sosyal dumpinge uğruyor. Sosyal dumping sosyal korumanın tersi. Ve orada ortaya çıkıyor ki teknolojik ilerleme verimlilik, rekabet yerine, az gelişmiş ülkelerde kapitalistler için bu baskıcı uygulamalar devletin desteğinde yürütülüyor ve bunlar kapitalistlerin çok daha kolaylarına geliyor. Teknoloji falanla zaten başa çıkamıyoruz, sosyal dumping ile biz maliyetleri emek gücünün maliyetini düşürerek sağlarız. Ama bu da bitmiştir bence Türkiye'de. Yani, elbette bu kriz işgücünün değerini işsizlikle falan muazzam düşürecektir, müthiş bir yoksullaşmaya yol açacaktır ama bu temelde rekabet etmek artık dünyada çok zordur.

Önce hukuk kuralları mı gelir, ekonomi ve sosyal durum ona göre mi düzenlenir sorusu benim de kafama takılıyor. Bu bir sosyal mücadele. Kim eline gücü geçirirse, neyi nasıl düzenlemeye çalışırsa onu yapar. Bu bir sosyal mücadeledir, bütün demokrasinin içeriği böyle tanımlanır ve böyle ete kemiğe bürünür. Demokrasi denen şey budur, sosyal mücadele de bu temelde yürür.

BÜLENT PİRLER

Dünya ekonomisinin yorumu istendi benden. Birkaç unsura değinmek istiyorum. Birincisi sosyal araçların, rekabete etkisinden bahsettik. Gerçekten gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere karşı kendi sosyal standartlarını ihraç etmesi gibi bir fonksiyonu var, bu gayet doğal. Bunkadaki temel kaygıyı vurgulamıştım, bu da rekabet gücü kaygısıdır. Ama sizin söylediğiniz işçi ücretlerinin yükseltilmesi konusunda farklı bir boyut var. Burada işçi ücretleri yükseltilmek istenir mi istenmez mi, bunlar farklı

ekonomik dengelerdir. Kişi başına milli gelirinizin seviyesi bellidir. Ücretlerin yapısı da bu göstergelerin yüzdesi olarak ortaya çıkar. Ancak, burada ihracata engel getirilmesi anlamında sosyal standartların yükseltilmesi kavramı var ki Dünya Ticaret Örgütü ile ILO arasında son dönemlerdeki ilişkiler, Dünya Ticaret Örgütü'nün sosyal şart getirme şeklindeki yaklaşımlarını sadece buna güzel bir örnek olarak getirebilirim. Durup dururken, 95'li yıllardan itibaren çocuk işçilik sorununun bir anda ön plana çıkarılması, arkasından 2005'ten itibaren de kadın işgücü sorununun ön plana çıkarılması, işte bu bahsettiğimiz olguların bir boyutu olarak karşımıza çıkıyor.

İkinci unsur, AB standartlarını işçi kesimi farklı işveren kesimi farklı yorumluyor. Güncel bir tartışmayı örnek vermek istiyorum. İş güvencesi tartışması. Çok net şekilde ifade etmek istiyorum, AB'deki herhangi bir ülkenin standartlarını, ekonomik açıdan Türkiye ile eş düzeyde bir ülkenin herhangi bir işgüvencesi yasasını Türkçeye çevirin, getirin uygulayın. Ama karşılığında şunu söylüyorum. Aynı ülkenin kıdem ve ihbar tazminatlarını ve esneklik uygulamalarını da aynen getirelim. Yani siz bir ülke düşünebiliyor musunuz, part time çalışmayı yok sayıyor. Yani, işinize gelene evet, gelmeyene hayır. Bu politika fevkalade yanlıştır. Sadece iş güvencesini görüp diğerlerini yok saymak hatalıdır. Bir örnek daha vereyim. Biz bir tane taslak hazırladık, 1475 sayılı İş Kanunu'nu yeniden yazdık. Kadınların gece çalışma yasağını bizim taslağımız kaldırıyor. Gazetelerde çıktı "*Arkaik Örgüt TİSK*" diye. AB'nin yönergesi var kaldırıyor. Fransa ceza yiyordu bundan iki ay önce. Meclisinden yasa çıkartarak bunu düzenledi. Şimdi Avrupa uyguladığında sorun yok, biz bunu getirmek istediğimizde ise var. TİSK Arkaik Örgüt oluyor. Bu dengelere iyi bakmak gerekiyor. İşimize gelene evet, gelmeyene hayır dememek gerekiyor. Özellikle

altını çizerek bir kere daha vurguluyorum.

SSK'dan aktarılarak özel sektöre kaynak yaratıldı mı, yaratıldı. Hiçkimse aksini iddia etmiyor. Ama bir şey daha söyleyeyim. Sosyal güvenlik ve sosyal politikalar Türkiye'de en fazla popülizme açık politikalarlardır. Popülizmin olduğu yerde popülizme karşı çıkılmazsa, halkın lehine gibi o anda duran düzenlemeler gelecekte farklı biçimde maliyet olarak karşımıza çıkar. İşte orada durmak gerekiyor. 38 ve 43'e düşürüldüğünde emeklilik yaşı hangi işçi konfederasyonundan ya da toplum kesiminden ses çıktı. Oysa popülistçe bir yaklaşımdı. Süper emekliliğe kimse sesini çıkarmadı TİSK dışında. Hizmet birleşmeleri vs. niye bunlara karşı çıkılmadı. Bir tek kesimi suçlar-ken insanların biraz dönüp bakması gerekiyor, SSK nasıl gitti diye. Bunlara kimse karşı çıkmadı, 38-43 SSK'yı batırmaz dendi. Emeklilik yaşının 38-43'e düşürüldüğü yıl, yayınlanan bir araştırmamda, SSK'nın 2000 yılında iflas noktasına geleceğini rakamlarla ispat ettik. Fakat bir hata yaptık. Enflasyonu her sene yüzde 70 diye almıştık, yüzde 120'ye çıktı, biz onu kontrol edemedik ve bir yıllık hata yaptık.

Kayıtdışına ilişkin olarak, kayıtdışının şu anda Türkiye'de ve dünyada ifa ettiği bazı fonksiyonlar var. Kayıtdışı ekonomik bir hadisedir. Bunun altını bir daha çiziyorum. Ekonominin sorunlarını ancak ekonomik tedbirlerle çözebilirsiniz. Tayvan örneği, en büyük kayıtdışı ekonomi örneklerinden birisiydi. O kadar cazip teşvik politikaları getirildi ki Tayvan'da bu firmalara ilişkin, hepsi bundan yararlanmak için kayıtiçine girdiler. Bakın, ekonomik soruna ekonomik yaklaşım. Varsayın ceza getirdiniz, inanılmaz katı cezalar, çözecek misiniz? Ben çözemeyeceğinizi söyleyeyim.

Bir başka soruyu cevaplamak gerekiyor. Tabiri yanlış kullandınız. Hukuk ekonomiye uygun hale getirilmelidir

demedim, dönüşüm sürecinden bahsettim. Geçmişte hukuki yapıya uygun ekonomik ve sosyal düzenlemeler yapılıyordu, bu süreç artık bitmiştir dedim. Ekonomik yapıya ve gelişmelere uygun hukuki düzenlemelerin yapılması süreci başlamıştır dedim. Bu ne demek? Ekonomik anayasadan bahsetti hocamız, TİSK savunuyor ekonomik anayasayı, sonuna kadar da savunacak. Devletin bu kadar pervasızca iç borçlanma, dış harcama yapmasını hepiniz karşısınız. Biz burada devletin fonksiyonları konusunda farklı yaklaşımlara, görüşlere sahibiz. Biz serbest piyasa ekonomisi ilkelerine uygun şekilde Türkiye'nin ekonomik alanda yönetilmesi gerektiğine inanıyoruz. Çok rahatlıkla söylüyorum. Serbest piyasa ekonomisi, küresel sürecin doğurduğu bir mekanizmadır. Yahut eşanlı çıkmış mekanizmalardır. Küreselleşmeyi tu kaka etmek yerine, küresel ekonomiden nasıl daha iyi yararlanmamız gerektiğini daha iyi ölçmemiz gerekiyor. Yaptığımız temel hata bu noktada. Bir örnek vereyim, bir gecede dünyada dönen paranın miktarı, 16 milyar dolardır. Üstümüzden uçup gidiyor. Biz şunu düşünmüyoruz, kötüdür diyoruz, bilmem ne diyoruz, acaba bu parayı 15 saniye Türkiye'de tutabilmek için ne gibi araçları ve fonksiyonları ortaya çıkarmamız gerektiğini düşünüyor muyuz? 16 milyar dolar ve bir gecedten bahsediyorum, yıllık süreçte konuyu değerlendirmek gerekiyor. Türkiye'nin yıllık açığı 16 milyar dolar. Bulmak için neler yapılıyor. Bu gerçekleri itelemek yerine bundan nasıl faydalanacağımızı düşünmek gibi bir yaklaşıma sahip olmamız gerekiyor; farklılığımız buradan kaynaklanıyor.

Diğer bir soruda faşizmin dayatması gibi bir lafla karşı karşıya kaldık. Diğer bir yorumda ise, TİSK, TÜSİAD, siyasal ve kültürel konular dışında sosyal konularda hiçbir şey yapmıyor deniyor. Herhalde, beyefendi siz TİSK'in araştırmalarını bilmiyorsunuz. Bizim araştırma-

larımızın yüzde 90'ı sadece sosyal konular üzerinedir, adresinizi verirsiniz, bütününe göndereceğim.

Şunu rahatlıkla söyleyeyim. Söylediklerimin ,faşizmle bağlantısını kuramadığım için, ithamınızın ideolojik anlamda da tutarlı olmadığını düşünüyorum.

Öbür konulara girmek istemiyorum, dünya vatandaşlığı, Batı bizi adam mı edecek gibi kavramlar var. Bakın, kendi içimizde kapalı kaldığımız sürece, kendimizi aşamadığımız sürece, dünya ekonomisini böyle her seferinde "*vay bunlar şöyle böyle yapıyorlar*", "*vay kapitalistler*" anlayışıyla değerlendirdiğimizde ve bu mantığı değiştirmedikimiz ve bu trendin sonuçlarını Türkiye'nin lehine nasıl çevireceğimizi bulamadığımız sürece bu tartışmalar anlamsız şekilde çok uzayıp gider.

ÖZCAN KESGEÇ

Eğer Sosyal Sigortalar Kurumu her şeyiyle çok doğru çalışsaydı şu anda sermayesi ne olurdu diye soruyor bir arkadaşımız. Sermayesi ne olurdu bilmiyorum ama çok doğru çalışsaydı, en azından bugün finansman problemi söz konusu olmazdı. Çünkü, dağıtım sistemine göre faaliyet gösteren bir şey. Ben cevap anlamında değil ama sayın Pirler'in değindiği bir konuya değinmek zorundayım, tazminatlar meselesine. Gerek iş güvencesi gerek tazminatlar AB normu değil, AB'de böyle bir norm yok, aksine iş güvencesi ILO normu, tazminatlar ise ülkeden ülkeye değişiklik gösteren bir durum. Türkiye'de kıdem tazminatının gelişmesi durumu farklı. Fransa'daki farklı, Almanya'daki farklı. Ama 158 sayılı ILO sözleşmesi ile iş güvencesi bir norm. Ve aynen ulusal programdan aktarıyorum; çalışma hayatı mevzuatının AB'ye uyumu şartlarını da dikkate alarak, ILO normlarına uygun hale getirilmesi amacıyla yeni sözleşme onaylama faaliyetleriyle,

onaylanmış ILO sözleşmelerinin çalışma mevzuatına yansıtılma çalışmaları sürdürülecek diye yazıyor. Gerçi bunu yapmayacaklar, ben de bunu biliyorum, bakış açısı böyle.

KEMAL KILIÇDAROĞLU

Sayın Mentesh'in yeni bir yük gelecek mi sorusu , özel-likle özel bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na alınması kapsamında. 506 sayılı Yasada bir değişiklik yapıldı, Bakanlar Kurulu kararıyla herhangi bir özel bankanın özel emeklilik sandığı, 506'nın geçici 20. maddesine göre kurulmuş sandığı Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilebilir. Ama bu devir yapılmadan önce o sandığın özel aktüarya hesabı çıkarılıyor, muhtemel SSK'ya gelecek yükler hazine tarafından finanse ediliyor, böyle bir düzenleme var.

Sayın Tütüncü'nün sorusu bireysel emeklilik sistemi nasıl işler, gelir dağılımının çok bozuk olduğu bir ortamda bireysel emeklilik sisteminin çok iyi çalışacağını sanmıyorum. Yasa üç yıl içinde en az 100 bin bireysel emekliliğe hizmet sunumunu öngörüyor. Burada sistem şöyle çalışacak, büyük bir ihtimalle Sosyal Sigorta Kuruluşları ne kadar kötü hizmet verirse, ne kadar düşük maliyetle hizmet verirse, insanlar öbür tarafa gideceklerdir. Sanıyorum izlenecek politika bu olacak.

Hazineden SSK'ya ne kadarlık bir kaynak transferi yapıldı bugüne kadar, bu karşılıklı kıyaslandığında SSK'nın hazineye kaynak transferi daha fazla. Onu söyleyebilirim.

Yine bir soru geldi, bizde fon var, niçin Almanyada fon yok, ama biz gayrimenkullere yatırdık diye. Her Sosyal Sigorta Kuruluşu, kurulduktan belli bir süre sonra risk doğduğunda sigortalılarına hizmet veriyor ve o süre için-

de de fon birikiyor, Sosyal Sigortalar Kurumu 45'te kuruldu, ama Almanya'daki sistem çok daha eski, Bismark'tan gelen bir sistem. Orada emekliler belli bir miktara eriştikten sonra sistem doğal olarak bir tasarruf yaratmış, tıpkı bizden olduğu gibi, baştan fon biriktirme sistemi, sonra dağıtım sistemine geçmiş durumdayız. Niçin gayrimenkul, 50'lerde gayrimenkul dışında başka bir seçeneğiniz yok. 50'lerde Sosyal Sigortalar Kurumu'nun birikimleri, Sağlık Bakanlığı bütçesinden daha büyük zorunlu olarak SSK'ya hükümet, sen hastane yap, kendi sigortalılarına kendin bak diye bir program uygulamış, o program bizi buraya getirmiş.

Özetle, nasıl bir reform yapmalıyız. Kısaca bilgi sunayım. Öncelikle Sosyal Sigorta Kuruluşları, idari ve mali açıdan özerk olmalı. Özerklik, idari açıdan mutlaka ama mutlaka bu kurumların başına gelecek kişi, bu kurumların genel kurullarından seçimle gelmeli. Yasa seçimle gelecek kişinin niteliklerini saymalı. Örneğin, dört yıllık yüksek okul mezunu, sosyal güvenlik konusunda şu kadar deneyimi olan vs. diye belirlenmeli; işçi işveren kuruluşları kendi ortak iradeleriyle kendi yöneticilerini, kendi kaynaklarını yönetecek kişiyi seçmeliler. Mali açıdan bu kurumların kaynaklarına asla müdahale edilmemeli, Prof. Hırş, Sosyal Sigortalar Kurumunun ilk yönetim kurulunda görev alan kişilerden birisidir. Prof. Hırş'ın SSK'dan istifa etmesinin tek nedeni de dönemin bakanının SSK'nın mali kaynaklarına müdahale etmesidir, kendi anılarında gayet güzel yazar. Mali özerkliği sağlamak, şu demek değildir, ben özerkim, kimse bana müdahale edemez. Hayır, edebilir, kesinlikle bu kurumun kaynakları ve kurumların kendileri sivil toplumun denetimine açılmalı, bu kurumlar oldukça saydam hale getirilmeli. Her sigortalı kurumun kaynaklarına istediği zamanda, ortamda ulaşabilmelidir.

Bir diğer konu, özellikle kayıtdışı istihdamla mücadele konusunda; Yasal düzenlemeler yanında cezalar yanında örgütlü toplum olma kesinlikle özendirilmeli, sendikacılık kesinlikle özendirilmelidir. Sendikacılığın olduğu yerde kayıt dışı istihdam asla olamaz. Kayıtdışı istihdam mutlaka kayıtdışı kişinin çalışması anlamında değil. Örneğin, çalışıyor gösterilen bir kişinin 30 gün çalıştığı halde 15 gün gösteriliyorsa bu da kayıtdışı istihdamdır. Kişi ayda 1 milyar aldığı halde asgari ücretten gösteriyorsanız, bu da kayıtdışı istihdamdır. Bunun tek panzehiri sendikacılıktır. Bu kuruluşlar teknoloji kullanımından asla ve asla vazgeçmemeliler, teknoloji kullanımı hizmetin kalitesi ve verimliliğini artırması açısından çok önemlidir. Devletin mali anlamda sistemli ve düzenli katkıda bulunması garanti altına alınmalı, yani SSK, Bağkur, Türkiye İş Kurumu'na vs. İş Kurumu'na aylık yüzde 2 katkı yapıyor, işçi işveren katkısı dışında devlet de katkıda bulunuyor, bunlara da böyle bir katkı yapılmalıdır. Sosyal tarafların, özellikle SSK'da ve Bağkur'da, Türkiye İş Kurumu'nda sosyal tarafların kendi kurumları olduğunu bilmeleri, kurum kültürünü oluşturmalarında çok büyük katkılarının olması gerekiyor. Sosyal taraflar kendi sosyal kuruluşlarında işçi kuruluşlarında, işveren kuruluşlarında bir sosyal güvenlik masası oluşturmak zorundadırlar. Bu kurumları düzenli göz altında bulundurmamak zorundadırlar. Yine sosyal taraflar bu kuruluşlarda profesyonel yönetici bulundurmaya özen göstermelidirler. Siz kalkıp da ilkokul mezunu bir kişiyi bu kuruluşların yönetiminde görevlendirmemelisiniz. İşçinin, işverenin hakkını temsil edecek kişilerin profesyonel olması lazım. Bu kurumda ne olup olmadığını öğrenmeleri lazım. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Kuruluşları bugün Türkiye'de çok dağınık. Bu dağınıklıktan mutlaka arındırılması lazım. Başbakanlığa bağlı benim bildiğim beş, altı tane Sosyal Yardım

ve Sosyal Hizmet Kuruluşu var. Sosyal Yardım Vakıfları dahil, asker ailelerine yapılacak yardımdan tutun, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Aile Kurumu vs. Bunların hepsinin dağılık olmasının en büyük nedeni de, sayısını bilemediğim her bakana bir kurum bağlamak için. Bu kadar bir gariplik sosyal güvenlik sistemi-mizin geleceğini de zedeliyor.

Ben bir fıkra ile bitireyim. Benim gibi çok konuşan birisine bir toplantıda söz vermişler. Adam konuşmuş, konuşmuş, bakmış arada bir kestirenler var, özür dilemiş, galiba biraz fazla konuştum, saati almayı unutmuşum. Öndekilerden birisi demiş ki, beyim saati boşverin, arkadaki takvime bakın. Ben özür dileyerek hemen kalkıyorum, hepinize teşekkür ediyorum.

BURHAN ŞENATALAR

Sayın Baron von Maydell, siz sabahdan beri konuşmaları izlediniz. Türkiye'de en çok tartışılan konular hakkında bir fikriniz oldu. Bunlar hakkında yapmak istediğiniz yorum varsa, bunları dinlemekten memnun oluruz. Ayrıca gelen sorulara cevap verirken, çok fazla zaman baskısı hissetmeyin, uzaktan geliniz, görüşlerinizi dinlemekten memnun olacağız.

BERND BARON VON MAYDELL

Teşekkür ederim, bana karşı çok cömert davranıyorsunuz. Aslında ben üç, bilemediniz dört konu üzerinde durmak istiyorum. Bana bir soru yöneltilmişti. Kadınların ekonomi içindeki yeri ile ilgili, Avrupada bu konudaki düşüncelerle ilgili. Neoliberal sözü burada kullanıldı, ben daha çok neokonzarvatif, yeni muhafazakar demeyi tercih edeceğim. Esas düşünce kadınların evinin mutfağının başında olması gerektiği idi. Geleneksel görüş bu idi. Fakat Batı Avrupa'daki durumu şöyle izah etmek istiyorum.

İskandinav ülkelerini haklı olarak bu Avrupa'dan farklı tutunuz, Avrupa'daki durumu ben biraz daha farklı göreceğim. Avrupa'nın pek çok ülkesinde bugün şöyle bir çıkmazın farkına varmıştır insanlar. Gayet kısa olarak açayım, evvela pek çok ülkede bir sosyal sigorta sistemi vardır ve bu sosyal sigorta sistemi o sigortalı kişinin kazandığı paraya, onun kazancına göre düzenlenir. Kadınlar ise daha düşük bir kazanca sahip oldukları için sistemin bir sonucu olarak kadınlar dezavantajlı duruma düşerler; özellikle anne olan kadınlar için bu geçerlidir.

İkinci tespitim şu. Doğumun gerilediği, nüfusun yaşlandığı bir toplumda esas ilgi, bu süreci bir de sistem aracılığıyla büsbütün hızlandırmaktan kaçınmak yönündedir. Çocuk yetiştirmek, kadınların büsbütün marjinalleştirilmesine ve yoksullaşmasına yol açmamalıdır.

Üçüncü bir problem daha var bu bağlamda; emek piyasası daha bugünden ve gelecekte de böyle olacaktır, kadınların çalışmasına büyük bir talep göstermektedir. Yani, burada kadınların çalışma hayatının dışına atılmamaları, tam tersine çalışma hayatının içine çekilmeleri kavranmaktadır. Bütün bu saydığım problemleri biraraya getirecek olursanız ve bir şekilde çözmek isterseniz, o zaman batı Avrupa'daki toplumların pek çoğunda bunların önemli bir tartışma gündemi oluşturduğunu, kadınların hem iş hem aile hayatını, hem çocuk bakımını, hem yaşlılık ve emeklilik sigortalarını vs. bir arada ele alabilecek sistem tartışmalarının önemli yer tuttuğunu görürsünüz. Biz kendi enstitümüzde bu konuda kocaman ciltler tutan raporlar, araştırmalar hazırladık. Zira pek çok yönü olan bir konudur. Hayır, ben bu konuda tılsımlı çözüm bulunmuştur diyemiyorum ama gerçekten tartışılıyor hala. Tam bir çıkmaz; bütün çıkarların dengeli bir biçimde ele alınabilmesinin yolu bulunamıyor. Kadınların bunun neticesinde çalışma hayatının dışına itilme tehlikesi yaşı-

dıkları veya düşük ücret aldıkları, dolayısıyla da kadınların aleyhine bir durumun doğacağı, bir ayrımcılığa uğrayacakları sorusuna gelince, Avrupa Adalet Divanı'nın ayrımcılığa karşı aldığı kararlar, özellikle Avrupa için geçerlidir. Burada doğrudan doğruya ayrımcılık, Avrupa Adalet Divanı tarafından yasaklanması gereken bir davranış olarak görülmüş, bunun eşit davranma ilkesi açısından kabul edilemez olduğu açıkça dile getirilmiştir. Sadece kadınlar ve erkekler arasında cinsiyete dayanan bir ayrımcılık açısından değil. Tam tersine kadınların defakto olarak büyük mağazalarda parttime çalışma bakımından da ki ,yüzde 80-90 oranında kadın tezgahhtarlar tarafından yapılır. Demek ki, emeklilik konusu da gene Avrupa Adalet Divanı'nda alınan bir başka kararda, kadınlara karşı bir ayrımcılık olarak yorumlanmış ve alınan bu kararın geçersizliği dile getirilmiştir. Tabii bu yolla ne ölçüde başarıya ulaşılır; bu başka bir soru. İkinci nokta olarak benden önceki konuşmacının sözlerine gönderme yapmak istiyorum. Bir sosyal sigorta kuruluşunun ancak ve ancak özerk olması halinde iyi işleyebileceğini söyledi. Bununla hem personel hem finans bakımından bir özerkliği kastetti. Onun bu düşüncesine bütün yüreğimle katılmaktayım, sözlerinin altını çizmekteyim. Böyle bir özerkliği devlete karşı ama gerçekten hayat içinde de savunmak ise, ancak ve ancak , güçlü sosyal partnerler tarafından desteklenir ise olur. Ben bununla hem işveren hem de işçi kuruluşlarını, işçi sendikalarını kastediyorum. Ancak ve ancak bu sosyal kuruluşlar bir güç oluşturabilirler ise, söz konusu özerkliği devlete karşı mümkün kılabilirler. Sadece kağıt üzerinde özerklik yazması ile özerklik oluşmaz. Eğer bir özerkliğin arkasında toplumsal güçler olmazsa onu gerçekleştirecek güçler olmazsa bu özerklik hayata geçmez. Bunu da yapacak olan sosyal partnerlerdir; bu nedenle yasada sadece özerklikten söz edilmesi bence de yeterli

veya değerli değildir. Evet biliyorum, sosyal partnerlerle çalışmak kolay değil, ama insan da istediği her şeye sahip olamaz. Hem toplumda önemli bir takım fonksiyonel görevler yerine getirecek sosyal partnerleriniz olsun, hem de bunlar zayıf olup seslerini kıssın; bu ikisi bir arada olmaz; birinden birini tercih etmek zorundasınız.

Bir başka nokta, fevkalade ilgiyle izledim bugünkü tartışmaları. Sanıyorum, bu tartışma ve bu tartışmanın yürütüldüğü tarz, bu büyük angajman sosyal güvenlik konusundaki bu angajman bana bir şeyi gösteriyor. O da sosyal güvenliğin lüzumsuz olduğu şeklindeki düşünceler aslında anlamsız düşüncelerdir. Doğru bir konu, önemli bir konu. Hepimiz tam da bu konu için bir araya geldik. Sanıyorum, bu konuda bir reformun yapılması gerektiği anlaşılmakta. Bu reformun ne şekilde yapılması gerektiği hakkında da her zaman birbiriyle yüzde yüz örtüşmeyen düşünceler dile getirildi, bu da çok normal. Çünkü farklı çıkarlar, farklı açılar, farklı konular dile getirildi. Elbette tartışmada görüş ayrılıkları olacaktır. Bu tartışmanın sonuna gelinmiş değil. Burada dile getirilmiş olan pek çok husus bize bu sosyal güvenlik sistemi içerisinde hala yapılması gereken pek çok şeyin olduğunu ve sadece içerik bakımından değil, aynı zamanda karşılıklı tartışma usulü açısından da yapılacak şeylerin olduğunu gösterdi. Mesela, büyük bir hayretle, karara bağlanması gereken bir takım kuralların sosyal partnerlere hiçbir şekilde bildirilmiş olmadığını işittim. Buna çok şaşırdım, böyle bir usul yadırgatıcı, alışılmış değil. Ama öte taraftan devlet açısından ne kadar amaca uygundur, bu da tartışma götürür. Zira, eğer siz bir yasa çıkaracaksınız, o zaman bunun bir şekilde, yani yasa çıktıktan sonra gerçekten uygulanabilir olmasını ve pürüz çıkartmamasını istemeniz gerekir. Tabii, sosyal partnerlerin bu yasalar dahilinde faaliyet göstermesini istiyorsanız. Bu sadece neza-

ket gereği değil. Aynı zamanda akıl gereği. Akıllı adam baştan danışır, hem de mümkün mertebe erken bir aşamada. Ve karşı taraftan gelebilecek olan argümanları olumlu ya da olumsuz olsun, bir şekilde değerlendirmeye ve onlara göre kendi yolunu tayin etmeye çalışır. Bu aynı zamanda biraz da politik kültür meselesi. Biz burada sosyal sigortalar kültürü hakkında konuşup durduk, biraz da burada politik kültür işin içine giriyor, böyle bir tartışmanın nasıl yürütüleceği, usûlün ne olacağı, bu kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkıyor. Dinlerken şaşırdığımı itiraf edeyim. Bu konuda herhangi bir değerlendirme yapmak haddime düşmez. Lakin, şaşırdım, öyle diyeyim.

Tabii sadece küçük çevreler içinde hapsolup kalmayan, mümkün mertebe geniş çevreleri kapsayan, bilimi, sosyal partnerleri dahil edebilen bir tartışma büsbütün yararlı olacaktır. Galiba bugün yargıç yoktu aramızda, galiba altı ay kadar önce bir seminere katılmıştım, gene Türkiye'de. O seminerde konu, işsizlik sigortası idi. Ve, orada gene şaşırmıştım. Yargıçlar, sosyal partnerler, politikacılar ve idarenin temsilcileri birarada bulunuyorlardı, o toplantıda ve bu kadar hayati ve merkezi önem taşıyan bir konuda bu tartışmaya katılmaktaydılar. Şimdi bu tartışmanın da çok önemli olduğuna inanıyorum. Beni davet etmiş olduğunuz ve tartışmayı izlememe imkan verdiğiniz için yürekten teşekkür ederim.

BURHAN ŞENATALAR

Çok teşekkürler. Değerli arkadaşlar, toplantının sonuna gelmiş bulunuyoruz. En başta da söylediğim gibi Türkiye'nin güncel konuları arasında gözükmemekle birlikte, temel sorunları arasında çok ön planda yer alan sosyal güvenlik konusunu tartıştık. Bizim konuşmacı yelpazemizin de uygun ve yararlı

tespit edilmiş olduğunu görmekten memnunum. Bir yandan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri, bir yandan Sosyal İş Genel Başkanı'nın burada bulunmuş olması oldukça verimli bir diyalog olanağı sağladı.

Baron Von Maydell bir yandan Avrupa deneyimini bize aktardı, bir yandan da Türkiye'den çok habersiz bir konuşmacı da değil. Türkiye'deki bazı iş hukuku ve sosyal hukuk gelişmeleri hakkında bilgi sahibi bir kişi. Kemal Bey'in birikimini söylemeye gerek yok, Tülay Hanım da daha temel ve daha geniş açılı bir katkıda bulundu, hepsi birbirini çok iyi tamamladı diye düşünüyorum.

Biz gerçekten sosyal güvenlikle ilgili, sosyal haklarla ilgili Türkiye'de daha geniş bir tartışmanın yapılmasını çok gerekli görüyoruz. Tülay Arın'ın kullandığı güzel bir ifade vardı, sosyal demokrasinin içinin boşaltılması. Türkiye'de çok ciddi bir sorun bu, sosyal demokrasi nedir, değişen koşullar karşısında ne olmalıdır, bunların hepsi haftalarca, aylarca tartışmamızı gerektiren konular. Değişen dünya karşısında eski pozisyonlarla, eski tutumlarla devam etmek olanaksız. Ama değişiyoruz derken, kimliğimizi yitirme tehlikesi de var.

21. yüzyıl'da insanların teknolojide bu kadar ileri gittiği, olanakların bu kadar geliştiği, üretimin bu kadar arttığı, Türkiye'de dahi 20 yıl öncesine göre muazzam bir üretim artışının görüldüğü bir tablo karşısında biz insanların sosyal güvenliğini, hatta istihdamını tamamen piyasa mekanizmasına bırakırsak, emekliliğini tamamen piyasa mekanizmasına bırakırsak, sağlık sigortasını tamamen piyasaya bırakırsak, bunun yaratacağı sorunlar, gerçekten 21. yüzyıl'a yakışmayacak kadar adaltsiz olacak. Bunu söylerken, tekrar edeyim, bugüne kadarki yapıların olduğu gibi sürdürülmesiyle ilgili hiçbir iddiamız olamaz. Bu yapıların hepsini tartışmaya açmalıyız, önyargısız açmalıyız, bütün kavramlarımızı sorgulamalıyız. Ama bunu yaparken, hakikaten iktisat biliminin ortaya koyduğu uluslararası deneyimlerin ortaya koyduğu, bazı veriler de var. Yani bu

işleri piyasaya açmak başka bir şeydir, piyasaya tümüyle bırakmak başka bir şeydir. Özel sigorta şirketi olur, özel hastane olur, özel sağlık sigortası olur, bunlar olabilir, ama öbür tarafta kamusal veya sosyal programlar, yapılar, kurumlar zayıf olduğu takdirde veya biz bunları zayıflattığımız takdirde veya hedef olarak ortadan kaldırmayı düşündüğümüz takdirde bunun sonucunda gerçekten adaletsiz bir tablo ortaya çıkar. Şimdi, Sayın von Maydell burada güzel bir ifade kullandı; devletin belli bir davranışıyla ilgili olarak sadece kibarlığın değil, akıllı olmanın da gereği dedi. Şimdi aynı şey, büyük sermaye açısından, devlet açısından, siyasetçi açısından da geçerli. Sosyal güvenliklikten bir dereceden fazla vazgeçtiğiniz takdirde sadece adaletsizlik, merhametsizlik, insafsızlık yapmış olmazsınız, kendiniz için hiç tahmin etmediğiniz sosyal tehlikelerin tohumunu atmış olabilirsiniz. Ve Türkiye'nin bazı yerlerinde çok fazla kapkaççılık, çok fazla vurdu kırdı, maçlarda insanların kolay galeyana gelip birbirlerine saldırmaları, bunların birbirinden çok da kopuk şeyler olmadığını sanıyorum. Gerçekten bugün bu konuda çok yararlı ve ilginç konuşmalar dinledik. Bütün konuşmacılara içten teşekkürlerimi sunuyorum.

K

üresel rekabetin yoğunlaşması ve yaşanması gelişmiş ülkelerin tümünde sosyal güvenlik sistemleri üzerinde bir baskı yaratıyor. Neo liberal bakış açısı sosyal güvenlik sistemlerinde özelleştirmeyi savunuyor. Özelleştirmenin yaratacağı sakıncaları önemseyen görüş ise sosyal güvenlik sistemlerinin dayanışmacı ve sosyal adaletçi özünü koruyarak atılabilecek rasyonalizasyon adımlarını arıyor, tartışıyor. Türkiye'deki tartışma gelişmiş Batı ülkelerinden farklı. Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi tüm nüfusu kapsamadığı gibi verdiği hizmetlerde de önemli yetersizlik sergiliyor. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin tartışılması, sistemin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi amacıyla kapsamlı araştırmaların yapılması büyük önem taşıyor.

Bu kitapta gelişmiş ülkelerde yaşanan sorunlar ile Türkiye'deki sorunlar birlikte ele alınıyor, ayrıca sorunlara bilim insanları yanında iş çevreleri ile işçi sendikalarının bakış açıları da yansıtılıyor.

TÜSES
YAYINLARI

9 799759 677038